

T.C. ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

KONYALI HACI HALİS KESTANE’NİN HAYATI VE TASAVVUFİ
GÖRÜŞLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Özlem ALTUNOYMAK

Ankara-2019

**T.C. ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI**

**KONYALI HACI HALİS KESTANE'NİN HAYATI VE TASAVVUFÎ
GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem ALTUNOYMAK

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Öncel DEMİRDAŞ

Ankara-2019

T.C. ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

KONYALI HACI HALİS KESTANE'NİN HAYATI VE TASAVVUFİ
GÖRÜŞLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Öncel DEMİRDAŞ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Vehit GÖKTAŞ
Doc. Dr. Handi KIZILER
Dr. Öğr. Üyesi Öncel DEMİRDAŞ

.....
.....

İmzası

.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi.04./09../2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (09/05/2019)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Özlem ALTUNOYMAK

.....

İmzası

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR	IV
GİRİŞ	1
1. Tezin Konusu	1
2. Konunun Takdimi	1
3. Kaynakların Değerlendirilmesi	2
BİRİNCİ BÖLÜM	3
HALİS KESTANE’NİN HAYATI VE ESERLERİ	3
A- Halis Kestane’nin Hayatı	3
1. Doğumu ve Çocukluğu	3
2. Mesleği ve Gençliği	3
3. Hocası ve Tasavvufa İntisabı	5
4. Ahlâki Özellikleri ve İbadet Hayatı	8
5. Vefatı ve Türbesi	9
B. Halis Kestane’nin Eserleri	10
1. Tevhide Çağrı	11
2. Üç Aylar Rehberi	11
3. Ricâlu’l Gayb Divanında Veliler ve Bazı Kerametleri	12
4. İlahi Rahmet Pırıltıları	13
5. Lâdikli Hacı Ahmed Ağa Hayatı ve Divan-ı Hüdâî	13
6. Tasavvuf Risalesi	14
7. Evlilik ve Kadın İlmihali	15
İKİNCİ BÖLÜM	16
HALİS KESTANE’NİN TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ	16
1. TASAVVUF NEDİR	16
2. TASAVVUFÎ KAVRAMLAR	20
1. İbadet	20
3. Takvâ	25
4. Vera’	27
5. Tevbe	28
6. Zikir	32

7. Murakabe.....	37
8. İtmi'nân.....	40
9. İhlâs.....	41
10. Sabır.....	43
11. Tevekkül.....	46
12. Şükür.....	48
13. Fakr.....	50
14. Zühd.....	52
15. İbtîlâ (Belâ).....	54
16. Şeyh-Mürşid.....	55
17. Mürid (Sâlik) ve Seyr u Sülûk.....	59
18. İntisab (İnâbe Almak).....	64
19. Rabîta.....	65
20. Sohbet.....	68
21. Veli-Velâyet.....	69
22. Havf ve Reca.....	72
23. Kabz ve Bast.....	76
24. Heybet ve Üns.....	77
25. Fenâ ve Bekâ.....	79
26. Marifet.....	83
27. Şeriat ve Hakikât.....	85
28. Tarikat.....	89
28.1.Nakşibendiyye Tarikatı ve Genel Kuralları.....	91
29. İnsan.....	94
29.1. İnsan-ı Kâmil.....	97
29.2. Nefsi Tezkiye.....	99
30. Tevhid.....	103
31. Keramet.....	109
32. Tayy-ı Zaman ve Tayy-ı Mekân.....	112
33. Ricâlu'l Gayb.....	114
34. Kutub (Gavs).....	118
TAVSİYELERİ VE SÖZLERİ.....	121

SONUÇ	123
EKLER	125
BİBLİYOGRAFYA	133
ÖZET	142
ABSTRACT	143

ÖNSÖZ

Hamd âlemlerin Rabbi, Rahman ve Rahim olan Allah Tealâ Hazretleri'ne, salâtu selâm da kitap ve hikmetle gönderilen Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz'e, O'nun mübarek ailesine ve ashabına olsun.

Tasavvuf ilmi, Allah Rasûlü'nden ilm-i havvas adıyla öğrenilen ve daha sonraki nesillere yazılı ve sözlü olarak değil de manevi veraset, ruhi tecrübe ve hal yoluyla intikal eden, ibadet ve muhabbet sonucu elde edilen, ilm-i ledün¹ adıyla anılan bir bilgi türüdür. Ancak yaşanılan bu hayatın ve ulaşılan hakikatlerin söz ve yazı ile anlatılan bir yanı da vardır. Tasavvuf, Hz. Peygamber'in (s.a.v) şahsında temsil edilen manevi hayatın uygulama, fikir ve müessese olarak günümüze kadar ulaşmış şeklidir.

Ricâlu'l-gayb² görüşü, tasavvuf ilminin dikkat çekici, herkes tarafından anlaşılması kolay olmayan, ilmî ve irfanî bilgi gerektiren konularından biridir. Bu çalışmada; ailesiyle ve yakın çevresiyle yapılan röportajlarda edinilen bilgiye göre ricâlu'l-gayb erenlerinden olan Halis Kestane'nin hayatı, eserleri ve bu eserleri bağlamında tasavvufî görüşleri ele alınacaktır.

Tezimiz, bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, tezin konusu, konunun takdimi ve kaynakların değerlendirilmesini ele aldık. Birinci bölümde Halis Kestane'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verdik. İkinci bölümde ise Kestane'nin tasavvufî görüşlerini diğer mutasavvıfların düşünceleri ile kıyaslamalar yaparak değerlendirdik. Aynı zamanda gazete haberlerinden ve fotoğraflardan da yararlandık. Tüm bu belge ve fotoğraflara, tezimizin sonunda "Ekler" bölümünde yer verilmiştir.

Bu mütevazı çalışmamızla, Halis Kestane'yi kâmil mânâda anlatamamak da, bu çabamız, kendilerini tanımaya, tanıtmaya, bilinmesine, anlaşılmasına ve ileride çok yönlü çalışılmasına vesile olmasıdır. Çalışmamızda desteğini esirgemeyen tez danışmanım Dr.Öğr. Üyesi Öncel Demirdaş'a; tez konusunu belirleme ve tezi hazırlama sürecinde yaptığı katkılarından ötürü Prof. Dr. Vahit Göktaş'a; röportajlar ile tezimize katkı sunan Halis Kestane'nin oğulları Yusuf Gökhan, Hilmi Gökhan, gelinleri Jale Gökhan, torunu Sedef Gökhan, üvey oğlu Metin Özdemir, kızkardeşleri

¹ Allah katındaki ilim. Gayb ilmi, sırlara vakıf olma anlamındadır. Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yay., İstanbul, 2014, s.306.

² Ehlullah, evliyauallah, Allah adamları, Hak erenler, Hakk'ın dostluğunu kazanmış faal, hakşinas, adil ve faziletli şahsiyetler, ruhen yücelmiş kâmil insanlar. Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Anka Yay., İstanbul, 2012, ss. 292, 296.

Kıymet Hanım, kızları Mürüvvet Hanım ve İmran Hanım'a; tez konusunu belirlememde yardımcı olan Özlem Demir ve Sami Terzi'ye; tezin yazım sürecinde maddi manevi desteğini esirgemeyen Mevlüde Gervan ve Ayşe Sevinç'e; hayatım boyunca verdiğim her kararda desteklerini esirgemeyen sevgili annem Hayriye Hanım'a, sevgili babam Osman Bey'e, kız kardeşim Edanur Hanım'a, aile büyüklerime ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Özlem ALTUNOYMAK

ANKARA-2019

KISALTMALAR

a.s	Aleyhisselâm.
AÜ.	Ankara Üniversitesi.
b.	Bin, ibn.
Bs.	Basım.
c.	Cilt.
c.c.	Celle celâluh.
çev.	Çeviren.
haz.	Hazırlayan.
Hz.	Hazreti.
k.s.	Kaddesallahu sırrehu.
ö.	Ölümü.
ra.	Radiyâllahu Anh.
r.anha	Radiyâllahu Anha.
s.	Sayfa.
ss.	Sayfalar arası.
s.a.v	Sallâllahu Aleyhi ve Sellem.
ter.	Tercüme.
vs.	Vesaire.
Yay.	Yayınları.

GİRİŞ

1. Tezin Konusu

21.yüzyıl sūfîlerinden Üveysi Veli Halis Kestane'yi konu alan çalışmamızda; hayatını, eserlerini ve tasavvufî görüşlerini ele almaya çalıştık. Müellifimizin hayatını, eserlerini ve tasavvufî görüşlerini konu alan akademik çalışmaya rastlamadık. Dolayısıyla müellifin hayatı ve tasavvufî görüşlerinin kayıtlara geçmesi için bu konuyu tez konusu olarak belirledik.

2. Konunun Takdimi

Tezimizin amacı, gerek röportajlar gerekse yazılı kaynaklardan edindiğimiz bilgiye göre kendileri de ricâlu'1 gayb erenlerinden olan³ Halis Kestanenin hayatı ve eserlerinden yola çıkarak tasavvufî görüşlerine yer vermektir. Ahlâkî ve manevî yönden üstün meziyetlere sahip ricâlu'1-gayb erenleri toplumun örnek insanlarıdır.

Daha sağlıklı bilgiler elde edebilmek ve tasavvufun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmak için, hem mutasavvıf olan hem de mutasavvıf olmayanların görüşlerini birlikte değerlendirdik. Ricâlu'1 gaybın lügat ve ıstılah yönünden anlamını ve aşamalarını ele aldık. Onların âlemdeki tasarrufları ve bu tasarrufun nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde ayrıntıya girmeden ana hatlarıyla durduk. Bu konu hakkında herhangi bir çalışma yapılmamış olması, bizi bu çalışmayı hazırlamaya sevk etmiştir.

Tezimiz giriş kısmı ve iki bölüm şeklindedir. Giriş bölümünde tezin konusunu ve ilgili kaynakları genel anlamda ele aldık. Birinci bölümde; “Halis Kestane'nin Hayatı ve Eserleri” konu edinilmiştir. İkinci bölümde; “Halis Kestane'nin Tasavvufî Görüşleri” başlığı altında, tasavvuf ve tarikat ile ilgili görüşleri ile tasavvufî kavramlar hakkındaki yorumlarına, tavsiyelerine ve sözlerine yer verilmiştir. Bu bölümde ilk

---

³Kestane, Halis, “*Halis Kestane'nin Kendi Anlatımıyla Hayatı*”, <https://www.youtube.com/watch?v=ICFQdycPPIk>, Erişim tarihi: 04.06.2016; Özdemir, Metin “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Konya, 04.09.2016.

dönem mutasavvıfların bu konudaki görüşleri ile birlikte tasavvufun temel kaynaklarından yararlandık.

3. Kaynakların Değerlendirilmesi

Halis Kestane'nin hayatı ile ilgili bilgiler, oğulları Yusuf Bey, Hilmi Bey, gelinleri Jale Hanım, torunu Sedef Hanım, Kızları Mürüvvet Hanım, İmran Hanım, kızkardeşi Kıymet Hanım, yirmi yıl hizmetini gören üvey oğlu Metin Bey ve cenaze yıkama, namaz ve defin işlerini yapan, emekli imam Mehmet Kaya ile yapılan mülakatlar sonucu edinilmiştir.

Müellefin tasavvufî görüşlerini ele alırken, öncelikle kendi yazmış olduğu eserlerinden, bazı çağdaş çalışmalardan, bu konu ile ilgili ilk dönem sûfi ve mutasavvıfların görüş ve düşüncelerinin yer aldığı eserlerden yararlanılmıştır. Tasavvufî görüşlerini incelerken kavramların etimolojik kökenleri ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir.

Ayrıca sosyal hayatı ile ilgili kendisinden istifade etmiş kişilerden, internet ortamında ilgili videolardan ve gazete haberlerinden de yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HALİS KESTANE’NİN HAYATI VE ESERLERİ

A- Halis Kestane’nin Hayatı

1. Doğumu ve Çocukluğu

Halis Kestane’nin ailesi Alparslan zamanında Türkistan’dan Konya Taşkent’e gelmiştir. Kestane, eserlerinde belirttiği üzere 1930 yılında, Konya Karasınır’da şimdiki ismiyle Güneysınır ilçesinde doğmuştur. Baba tarafından dedesi olan Mustafa Bey, Konya Taşkent’ten Karasınır’a hicret etmiştir. Ana tarafından dedesinin adı Feyzullah Bey, babasının adı Abdülhalim Bey, annesinin adı ise (Fatma) Anakız Hanım’dır. Fevzi, Ali, Kâmil isimlerinde üç erkek; Kıymet isminde bir kız kardeşi vardır. Onbir yaşında babası vefat etmiştir.⁴ Ağabeyi Fevzi Bey’le birlikte askere kadar kuzu çobanlığı yapmıştır. Yokluk içinde yaşamışlardır. Anakız Hanım, köylerinde halkın su ihtiyacını karşıladığı çeşmenin bekçiliğini yapmıştır. Kargaşa olmadan, çeşmenin sırayla kullanılmasını sağlamıştır. Bu işin karşılığında da komşularından yiyecek, giyecek almıştır. Böylelikle geçimlerini, çobanlık gelirleri ve komşularının yardımları ile temin etmişlerdir.⁵

2. Mesleği ve Gençliği

Kestane’nin kendi dilinden videolarda, kitaplarında ve yapılan görüşmelerden edindiğimiz bilgilere göre; Halis Kestane, ilkokulu üç yıl okumuştur. Okul eğitimi bununla sınırlı kalmıştır. Babası vefat edince, Güneysınır’da ailesinin geçimini temin etmek için dağlarda gece gündüz koyun gütmeye başlamış ve 1966 yılına kadar çobanlık yapmıştır.⁶ Askere gitmeden evvel 15 yaşında iken ilk eşi Ayşe Hanım ile evlenmiştir.⁷ 20 yaşında iken askerliği İstanbul Orhaniye Uçaksavar Tugayı’ndan

⁴Kestane, “*Halis Kestane’nin Kendi Anlatımıyla Hayatı*”, <https://www.youtube.com/watch?v=ICFQdycPPIk>, Erişim tarihi: 04.06.2016.

⁵ Kıymet Hanım, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Konya, 16.03.2019.

⁶ Gökhan, Yusuf, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Ankara, 11.06.2017.

⁷ Gökhan, Yusuf, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Ankara, 11.06.2017.

dağıtım kurası neticesinde Kore'ye çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Karargâhı'na katılmak üzere Türk Tugayı ile birlikte Kore'ye gitmiştir. Birliğine katılıp askerlik görevini yaparken annesinin vefat haberini almıştır. Babasından yetim iken annesinden de öksüz kalmıştır. İki yıl kadar cephenin ileri hattında Kızıl Çin ordusu ile savaşmıştır. Kore gazisi olan Halis Kestane, askerlik sonrasında birkaç yıl elektrik hatları tesisinde çalışmıştır. 1968 yılında çocuklarının tahsili için ailesi ile birlikte Güneysınır'dan Konya'ya göç etmiştir. 1976 yılına kadar muhtelif işlerde çalışmış ve daha sonra bir un fabrikasında ustabaşı (vestör) olarak göreve başlamıştır. 1998 yılında Hızır (a.s), kitapların yazılması için beklenen izin geldiğini Kestane'ye haber verdikten sonra emekli olup 1998 yılında mevcut işini bırakmıştır. Şems Kitabevi'nde kitapların basım hazırlığına başlamıştır.⁸

Çocuklarıyla yaptığımız görüşmelerde edindiğimiz diğer bilgi de Halis Kestane'ye, 1990 yılının başlarında sürekli ağlama halinin gelmesiyle ilgilidir. Çocuklarına “*Oğlum asker olduk.*” deyip ağlama hali içinde, başka bilgi vermemiştir. 1990 yılında kendilerine Allah tarafından, ilm-i velayet sancağı verilince, yani ledünni ilim sahibi olunca, artık insanlara gayb ilmiyle faydalı olması gerektiği için ricâlu'l gayb ereni olduğu açıklanmıştır. Böylece Kestane'ye, insanların sorularına cevap verme, sıkıntılarını giderme vazifesi verilmiştir. Bu zamana kadar Kestane'nin 1990 yılı öncesinden de görevli olduğunu evde kimse bilmemiştir. Görevli olduğu açığa çıkıncaya kadar ev içerisinde ve dışarda normal insanlar gibi bir hayat yaşamıştır. Bu dönemde dikkat çeken en büyük özelliği, çok az konuşması ve suskunluğu olmuştur. Kestane'nin bu görevi, tarikat yoluyla irşad yani mürşid demek değildir. Kestane, halkın sorularına cevap, sorunlarına da çözüm bulmak için bu görevlendirmenin birinin kırklardan, diğerinin de yedilerden olduğunu ifade etmiştir. Bu konuyu Müellifimiz şöyle tarif etmiştir: “*Cenab-ı Allah bizim kalbimizin altına ufak bir kese koyar. O torbanın içini ilmi ledünni ile doldurur. Biz o torbanın içinden alır, halka veririz.*” İzin verildiği kadarıyla konuşturlarmış.⁹

Halis Kestane'nin aile hayatına baktığımızda, hayatında üç evlilik yaptığını görüyoruz. Ayşe Hanım ile evliliğinden: Mürüvvet, Şükran, İmran isimlerinde üç kız;

⁸ Kestane, Halis, *Evlilik ve Kadın İlmihali*, Şems Yay., Konya, 2001, s.9.

⁹ Gökhan, Hilmi, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Konya, 24.02.2019.

Yusuf, Hilmi, Zafer isimlerinde de üç erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. 4 Mayıs 1993'te Ayşe Hanım vefat etmiştir. 1994 yılında Emine Hanım ile ikinci evliliğini yapmıştır. Emine Hanım da 2002 yılında vefat etmiştir. Üçüncü evliliği ise Müzeyyen Hanım'la olmuştur. Müzeyyen Hanım halen Konya'da yaşamaktadır. İkinci ve üçüncü evliliklerinden çocukları olmamıştır.¹⁰

Çocuklarının ifade ettiğine göre; müellifimiz, 2002 yılından itibaren misafirleri kabul etme, sohbet, tebliğ, irşad gibi hizmetlerini evden yürütmüştür. İhtiyaç sahipleri ile yakından ilgilenmiştir. Bunların yanı sıra; Tevhide Çağrı, Üç Aylar Rehberi, Ricâlu'l Gayb Divanında Veliler ve Bazı Kerametleri, İlahi Rahmet Pırıltıları, Lâdikli Hacı Ahmet Ağa Hayatı ve Divan-ı Hüdâi, Tasavvuf Risalesi, Evlilik ve Kadın İlmihali kitaplarını yazmıştır. Bu dönemde, İnsanda Nefis ve Allah'ın Askerleri Üveysi Hacı Halis Kestane'nin Hayatı ve Cihatları olmak üzere iki kitap daha yazmış fakat söz konusu kitapların basımı henüz yapılmamıştır.¹¹

3. Hocası ve Tasavvufa İntisabı

Halis Kestane 17 yaşlarında çobanlık yapmaya devam ederken, bir gece Karasınır Kızılyer Karaağaç mevkiinde, koyunların içinde yatarken gördüğü bir rüya ile Mevla'nın lütufları ve manevi işaretleri başlamıştır.¹²

¹⁰ Mürüvvet Hanım, "Halis Kestane" konulu görüşme, Ankara, 16.03.2019.

¹¹ İmran Hanım, "Halis Kestane" konulu görüşme, Ankara, 16.03.2019.

¹² Halis Kestane bu durumu şu şekilde anlatmıştır: "Rüyamda yanında biri daha olan, uzun boylu, benzi biraz sarıya dönük beyaz yüzlü, seyrek sakallı, üzerinde çağla yeşil cübbeli bir zat gördüm. Sağ elinde tuttuğu büyük çay bardağının içinde, limon renginde şerbet vardı. Elindeki bu şerbet dolu bardağın üzerinde yedi çizgi vardı. Bu zat elindeki şerbet bardağımı bana uzattı ama "Al iç." demedi. "Al iç." demeyince de elimi uzatıp almadım. O gece rüyamda gördüğüm, bana şerbeti sunan zat ile o zatın yanındaki "Bende çobanım! Lâdikli Çoban Ahmed derler bana!" diyen muhteremi bir türlü unutmadım. Asker ocağında iken, gördüğüm rüyanın merakına bir de annemin vefat haberinin üzüntüsü eklenince ne yapacağımı, nereye gideceğimi bilemez hale gelmiştim. Derdimi Rabbimden başka kimsesi olmayan bir kul olarak Mevla'ya dökmüştüm. Bir yandan askerdim. Kutsal bir ocaktaydım ve orayı terk edemiyordum. Bir yandan da günler aylar geçmek bilmiyordu. Gönlüm cayır cayır yanıyordu.

"Bir yandan aşk bir yandan keder. İkisi de etti beni heder, Ey Allah'im bu Halis kulun bu aşkılan, Dağamı yoksa çöle mi gider, Ey Allah'im tez içir bu aşkın şerbetini, belki kederim gider." şiiri, içimde taşan duygularımın bir nevi tercümesi olmuştu. Bu muhterem kimseleri bir daha görebilecek miyim diye beklerken aradan belli bir zaman geçti. Bir gece nöbet bekliyordum. Nöbet muntakamın içinde iki kişinin bana doğru yaklaştığını gördüm. Bunun üzerine parolayı sorduğumda "Parola! Çoban Ahmet ile arkadaşısındır!" dediler ve yanıma geldiler. Dikkatle baktığımda gelenlerin, rüyamda şerbeti sunan zat ve "Ben de çobanım" diyen Lâdikli Ahmet Ağa olduğunu anladım. Lâdikli Ahmet Ağa bana "Halis bizi uzun zamandır beklediğini biliyoruz. Ancak şimdiye kadar seninle görüşmemiz için izin verilmemişti.

Hocası Hızır¹³ (a.s)'dır. Halis Kestane, Hızır (a.s)'ın hayatı hakkındaki bilgileri, müsaadeleri ölçüsünde kitaplarında şu şekilde anlatmıştır: “*Cenâb-ı Hakk*

İşte bugünkü Divan toplantımızda bize, seninle görüşmemiz emrolundu. Cenabı Hakk'tan senin için gelen emrin bildirilmesi de, bize nasip oldu. O vesile ile geldik!” dediler. Bu arada nöbetim dolmuştu. Nöbetçi mangası bizi görmüyordu. Nöbeti asker arkadaşşıma teslim edip, nöbet mahallinden birlikte ayrıldık. Üçümüz beraber, kışlanın nizamiye kapısına kadar yürüdük. Nizamiye kapısına gelince, Mevla'dan inen emri bana haber verip müjdelediler. Bu emir bir sırды. Çünkü Mevlâmız, bu sırrın gizlenmesini emretmişti. Müjdeli haberi ban böylece verdiler. Bu görüşmemiz nöbet yerinden tugay nizamiye kapısına kadar tamam oldu. Nizamiye kapısına gelince, Ahmet Ağa'nın yanındaki arkadaşşı “Halis şimdi görevimiz bitti. Biz gideceğiz. Üzülme. Seninle uzun seneler arkadaşlık yapacağız inşallah. Sana manevi görev verilecek. Görev verilince seninle beraber cihat yapacağız!” deyince ben de “Siz kimsiniz? Rüyamda bana şerbet sundunuz. İç demediniz. Yirmi gün sonra yine rüyamda sizi gördüm. Bana sunduğunuz şerbeti arkadaşşlarla içeceğimi söylediniz. Dört senedir bekliyorum. Ne şerbet var ne arkadaşşlar var. Ben o şerbeti ve sizi gördüğüm günden beri yanıyorum püryan püryan, yalan dünya oldu bana zindan.” dedim. İçindeki aşk ateşı ile ağladım. O mübarek zat, gözümde akan yaşları bir cam kaba koydu. Kapağı kapatıp cebine koydu. “Halis üzülme! Ben yakın bir zamanda geleceğim. Allah'ın izniyle inşallah. Beni bekle.” deyip gitti. Onlar gittikten sonra, Mevlâ'nın aşkı bende on misli daha arttı. O günden sonra sabrım kalmadı. Ayları, günleri değil; saatin dakikalarına ve hatta saniyelerine bakmaya başladım. Acaba bu saatte mi, şu saatte mi gelecekler diye yollara bakıyordum. Sabredemiyordum. Bu şekilde yollarını beklerken, yine bir gün nöbet mahallinde kalbimde bir şey hissettim. Bir ramazan günü idi. “Nöbeti teslim ettikten sonra camiye gideyim. Sahura kadar geçmiş namazımı kılayım.” şeklinde niyetime aldım. Askerlik yaptığım İstanbul'un Orhaniye Uçaksavar Tugayı içerisinde cami vardı. Beş vakit namaza açıktı. Askere camide namaz kılmak serbestti. Nöbetten sonra camiye gelip, bir kaç vakit kaza namazı kıldıktan sonra gönlümden “Kur'an okumasını bilseydim de, birkaç sayfa da Kur'an okusaydım ne iyi olurdu.” diye geçirdim. O sırada yanıma biri geldi. Yönü bana dönük olarak önüme oturdu. Elindeki valizinden orta boy Kur'an çıkardı ve açtı. Altın yaldızla yazılmış bir Kur'an-ı Kerim idi. “Halis! Sana Kur'an okumasını Allah'ın emir ve izniyle öğretmeye geldim. Öğrenmek ister misin?” dedi. Ben de “İsterim.” dedim. Kim olduğunu sordum: “Sizinle birkaç yerde daha görüştük. Sizinle her görüşmemden sonra bendeki aşk ateşı on misli artıyor artık dayanamaz durumdayım. Allah aşkına kendinizi bana bildirin!” dedim. İşte o zaman bu zat kendini tanıttı. “Ben Hızırım.” dedi. Kur'an'ı yüzünden sesli olarak okumaya başladı. Beş dakikaya varmadı Kur'an'ı hatmetti. Kur'an'ı verdi. “Allah'ın izniyle oku, Halis.” dedi. Bir kelamını bile okuyamadım. Tekrar Kur'an'ı kendi aldı. Birkaç dakika içinde Kur'an'ı yine hatmedip bana verdi. “Allah'ın izniyle oku.” dedi. Harfleri okumaya başladım. Kur'an'ı tekrar aldı. Birkaç dakika sonra, üçüncü sefer Kur'an'ı hatmedip verdi. “Allah'ın izniyle oku, Halis.” dedi. Üçüncü seferinde Kur'an'ı Hocamın okuduğu gibi güzelce okudum. Mübarek zat “Kur'an'ı kapat. Allah'ın izniyle Kur'an'ı ezbere oku.” dedi. Bunun üzerine Allah'ın izniyle Kur'an'ı ezbere okudum. Kur'an'ı ezbere okuduktan sonra bana “Ağzını aç!” dedi. Tükürüğünü ağzıma sürdükten sonra, başka yerleri, başka başka dünyaları görmeye başladım. Hocam bana “Bundan sonra her ne görürsen, her gördüğün yer asıldır. Şüphe etme emin ol.” dedi. Daha sonra İsm-i Azam duasını öğretti. Hızır (a.s) bu esnada ben ağlarken sakalımdan damla damla dökülen gözyaşlarını avucuna toplayıp, kendi gözyaşlarıyla beni tepeden ayağıma mesh etti ve bana “Halis, ben gidiyorum. Bu sırrı içinde sakla. Yakında ben yine gelirim.” dedi ve şu şekilde nasihat etti: “Halis! Eğer sen, İslâm dininden ayrılmaz, benim sana öğrettiğim üzere Kur'an'ı okur ve Kur'an'a ve Peygamber'in sünnetine sınımsız sarılır, tevhidin dışına çıkmazsan, seninle çok uzun zaman arkadaşş olacağız. Eğer İslâmı yaşamaz, tevhidin dışına çıkarsan, beni bir daha göremezsin. Bu son görüşün olur.” dedi. Hızır (a.s)'ın ayrılacağı esnada Kur'an'ı bana hediye etmesini istedim. Hızır (a.s) “Bu Kur'an senin cennette, Allah'ın huzurunda okuyacağın Kur'an'dır.” diyerek vermedi ve ayrılıp gitti. Hocam gittikten sonra bendeki aşk ateşi dayanılmaz boyutlara ulaştı.” Kestane, Halis, İlahi Rahmet Pırlıtları, Şems Yay., Konya, 2011, ss.24-32.

¹³ Halis Kestane Hızır (as)'ı kitaplarında şu şekilde tanıtmıştır: “Muhterem üstadın asıl ismi Hıdır olup, doğduğu köyün ismi Seb'a olmasından dolayı Hıdır Seb'ali'dir. Seb'â, Hızır (a.s)'ın ecdatlarının kabile isimleridir. Mübarek üstadın dedeleri, Yemen'de bulunan bu bölgeye yerleşerek kurmuş oldukları Karyeye (köye) isimlerini vermişler ve orası Seb'a olarak anılmıştır. Seb'â şehrinin Kur'an-ı Kerim'de geçen Süleyman (a.s)'ın veziri Asaf Berhayâ tarafından, göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir zaman

Kehf Suresi 65'inci âyet-i kerîmesinde: “O, kullarımızdan bir kuldur ki, biz ona, katımızdan bir rahmet vermiş ve tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.” beyan-ı ilâhisiyle varlığını beyan ettiği ve yine Kehf suresi 65 ile 82'nci âyetlerinde Musa (a.s) ile arkadaşlıkları zikredilirken pek çok hikmetleri de açıklanan Hızır (a.s), bir beşer olarak Cenâb-ı Hakk'ın kudretiyle halen dünyada varlığını sürdürmekte olup, halkın içinde halktan biri olarak yaşamaktadır. O da herkes gibi yer içer, pazarlara gider, halk arasına girer ve insanlarla temas eder. Allah dostları, seçilmiş kullar, maneviyat erleri olan veliler, Hızır (a.s) ile görüşebilmekte ve onunla birlikte Allah'ın Askerleri olarak; Fetih Suresi 10. âyet-i kerîmesinde zikredilen “Allah'ın eli onların elinin üstündedir.” ilahi hikmetiyle, arzın nizamını sağlama görevine iştirak etmektedirler.”¹⁴

Oğlu Hilmi Bey'den öğrendiğimize göre; Hızır (a.s), Halis Kestane'ye bir gün “Erenler, bu haline güvenme. Bir şeyhin eteğine yapış.”¹⁵ şeklinde telkinde bulunmuştur. Hızır (a.s), Halis Kestane'ye “Erenler” şeklinde hitap etmiş. Kestane

---

içerisinde tahtı, Süleyman (a.s)'ın huzuruna getirilen ve daha sonra Süleyman (a.s) ile evlenen Sabâ melikesi Belkıs'ın hükmettiği ülkenin baş şehri olduğunu mübarek üstad bildirmişlerdir. Allah tarafından Peygamberlik görevi ile görevlendirilen İlyas (a.s) ile Allah'ın manevi askerlerinden olan İlyas (a.s) birbirine karıştırılmaktadır. Dedesi (babasının babası) Allah'ın manevi askeri olan İlyas (a.s)'dır. Babasının ismi Haris Bey, annesinin ismi Safiye Hanım olup İbrahim (a.s)'ın kavmindendir. İbrahim (a.s)'ı ateşe atarlarken, halkın içinde Hızır (a.s) babası ile birlikte bulunmuştu. O tarihte yedi yahut sekiz yaşlarında idi. Hızır (a.s) küçükük yaşında, İbrahim (a.s)'ın ateşe atılmasına razı olmayıp “Allahım! İbrahim'i yakma!” diye dua etmişti.

Fiziksel olarak Hızır (a.s), buğday benizli, başı büyükçe, dişleri sık ve beyazdır. Üst dişlerinin ikisi büyüktür. Yüzü geniş, çenesi ince yapılıdır. Boyu 1.60-1.70 arasında, bedeni yapısı çok zayıftır. Ayakları büyükçedir. Burnunun sağ kanadıyla yanağı arasında, nohut büyüklüğünde siyah bir ben bulunmaktadır.

Az yer, az uyur, çok ağlar. Devamlı olarak İlâhi huzur halinde bulunur. Güzel ahlâklı ve çok sabırlı bir Allah dostudur. Halk arasında kendisine vefat etti diyenler olsa da ömrü (Allah-u âlem) tevhid sancağı âlemlerde dikilene kadar olacaktır. İyisini Allah bilir. İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi ile âlemin düzeni yeniden sağlanacak ve tevhid sancağı da İsa (a.s) tarafından dikilecektir. Hızır (a.s)'ın ömrü, İsa (a.s)'ın yeryüzüne inmesi ve Deccal'ı öldürmesiyle, âlemin düzeni yeniden sağlanarak, tevhid sancağının dikilmesinden sonra hitam bulacaktır.” Kestane, Halis, Lâdikli Hacı Ahmed Ağa Hayatı ve Divan-ı Hüdâi, Şems Yayıncılık, Konya, 2001, ss.29-30.; Kestane, Halis, Ricâlu'l Gayb Divanında Veliler ve Bazı Kerametleri, Şems Yay., Konya, 2012, ss.55-56,183.; Kestane, İlâhi Rahmet Pırlıtları, ss.15-16,18.

¹⁴ Kestane, İlâhi Rahmet Pırlıtları, s.13.

¹⁵ Oğlu bu konuda şu şekilde açıklamada bulunmuştur: “Onlar nefisleri ıslah olmuş olarak doğmuşlardır. Tarikata ise nefis mücadelesi için değil, tarikatin sevaplarından ve diğer nimetlerinden istifade etmek için girmişlerdir. Nefisleri ıslah olmuş olmasına rağmen hiç mi hata yapmazlar, günah işlemezler? İnsan oldukları için bunlarda da bu haller zuhur edebilir. Ancak Cenab-ı Allah (c.c) bunların bu hallerini “Allah onların kötülüklerini iyiliklerine çevirir.” (Furkan, 25/70) âyet-i kerimesinde geçen muameleye tabi tutar ve günahlarını sevaba çevirir. Yani seyyiatlarını hasenata tebdil eder.” Gökhan, Hilmi, “Halis Kestane” konulu görüşme, Konya, 24.02.2019.

bunun üzerine, Nakşi tarikatına bağlı Erenköy cemaatinin Konya görevlisi olan Dr. Mehmet Hulusi Baybal¹⁶ aracılığı ile Sami Efendi Hazretleri'nin tasavvufî terbiyesine girmiştir. Bu süreçte yetiştirdiği (yani el verme durumu) öğrencisi olmamıştır. Allah'ın bahşettiği ledünni ilmi ile, gerek insanların sorularına cevap vermek gerekse tebliğ noktasında her daim yardımcı olmuştur.¹⁷

4. Ahlâki Özellikleri ve İbadet Hayatı

Halis Kestane'nin ahlâki özelliklerine baktığımızda yardımsever bir kişiliğe sahip olduğunu görmekteyiz. Konya'da uzun yıllar kömür ve gıda paketi dağıtılmasına aracılık ve öncülük etmiştir. Yardım ettiği insanlara nezaketli davranması, insanların içinde bulunduğu durumu sorgulamaması ve onların iç hallerine müdahale etmemesi, onun güzel ahlâki vasıflarıdır. Bu ahlâki vasıflarının da etkisiyle ihtiyaç sahiplerinin rencide olmaması için yardımları gece vaktinde ihtiyaç sahiplerine ulaştırmıştır.¹⁸

Halis Kestane'nin yakınında bulunanların beyan ettiğine göre; Kestane, hayatında her şeyi sevgi üzerine inşa etmiştir. Çocuklara karşı sevgisini “*Çocuk dünyaya getirenin değil, sevenindir.*” diyerek belli etmiştir. Kendisi ile görüşmeye gelen herkese hem evini hem de gönül kapılarını açmıştır. İnsanların hâllerini anlamaya vâkıf olduğundan, tanımadığı insanlar için bile üzölmüştür. Bu kadar

---

¹⁶ Ethem Cebecioğlu hocamızın Hulusî Baybal'ın hayatını kaleme aldığı kitabında edindiğimiz bilgiye göre; Mehmet Hulusî Baybal, 1928'de dünyaya teşrif buyurmuştur. Hulusî Baybal Efendi'nin ailesi dindar ve şuurlu insanlar olduğu için, ruhuna namaz ve cemaat bilinci daha çocukluk yaşında kuvvetle aşılannmıştır. Hulusî Efendinin ailesi fakir olduğu için tahsilini çok zor şartlar altında gerçekleştirmiştir. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olmuştur. Baybal, üniversite yıllarında sohbetten sohbete koşmuştur. İstanbul'a büyük bir zatın geldiğini ve sohbetler yaptığını haber alınca bir gün sabah namazı sonrası o muhterem zatın sohbetinde bulunmuştur. O muhterem zat ise Sultanu'l Arîfin vel Muhakkıkın Mahmûd Sâmî Ramazanoğlu (k.s) Hazretleri'dir. Cazibe merkezinin çekim gücünün etkisiyle sohbetlere devam etmiştir. Kısa zaman sonra Sami Efendiye intisab etmiştir. O maneviyat yoluna sülûk ettikten sonra bambaşka bir insan olmuştur. Kendisini bütün gücüyle İslâma adanmıştır. Onu arayanlar ya camide ya ilim meclislerinde ya da sohbetlerde bulmuşlardır. O, gittiği yerlerde büyük küçük her yaştan insana hizmet etmiştir. Her konuda kul olarak Allah (c.c)'a yaklaşmanın yollarını aramıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in sünnetlerine sıkı sıkıya bağlı yaşamıştır. Aşka dair çok sözleri olmuştur. Bunlardan biri şöyledir: “Aşk lügâtında af kelimesine yer yoktur. Zira âşık maşukuna karşı hata yapmaz ki af kelimesine yer olsun.” Sevgiliye karşı edebini ne denli önemli olduğunu her zaman dile getirmiştir. Sohbete gelenlerin kendi aralarında çeşitli konuşmalar konuşmasına kat'î bir tavırla engel olmuş ve herkesi sükûta davet etmiştir. “Bir insanın sırat köprüsü, dünyadaki amel kerestesinden yapılmıştır.” sözünü sıkça kullanmıştır. Birçok hastalığı olmasına rağmen hiç şikâyet etmemiştir. Ayağındaki yaranın ilerlemesi sonucunda bir ayağını da kaybetmiştir. Bu durum hizmet aşkını söndürmemiş bilakis arttırmıştır. 1996 senesinde de Rahmana urûc etmiştir. Cebecioğlu, Ethem, *Allah Dostları IV*, Alperen Yay., Ankara, 2004, ss.2, 5-6, 9-10, 22, 33-35, 44-45.

¹⁷ Gökhan, Yusuf, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Ankara, 11.06.2017.

¹⁸ Özdemir, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Konya, 04.09.2016.

diğergâm olmakla birlikte Allah tarafından verilen görevleri yerine getirmede son derece disiplinli olmuştur.

Kestane'nin günlük hayatında gülme ve konuşmanın az olması dikkat çekicidir. Genelde tefekkür içinde geçen hayatında az güler ve az konuşurdu. Ayaklarını uzatıp yatmazdı. İki dizinin üzerinde otururdu. Olaylara karşı pozitif yaklaşım sergilerdi. Sakin, sabırlı ve yapıcı bir karakter mizaca sahipti. Mütevazı bir şekilde yaşamış olmasının yanı sıra çağın getirdiği teknolojik gelişmelere de ayak uydurmaya önem verirdi. Gâyet düzenli olmuş, giyimine özen göstermiştir. Allah tarafından verilen görevinin sırrına sadık olmaya gayret etti. Görevi ile ilgili sırları anlatması istendiği zaman müsaade edildiği kadarıyla paylaşmaya dikkat ederdi.¹⁹

5. Vefatı ve Türbesi

Halis Kestane 18 Ekim 2012 yılında 83 yaşında vefat etmiştir. Cenaze yıkama, namaz ve defin işleri Mehmet Kaya²⁰ marifetiyle olmuştur. Manevi görevi esnasında aldığı yara ile şehitlik mertebesine erişmiştir.²¹ Halis Kestane son zamanlarında iken ailesine, kendisine Allah tarafından verilen manevi emanetlerin²², vefatından sonra

¹⁹ İmran Hanım, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Ankara, 16.03.2019.

²⁰Mehmet Kaya 1945 yılında Konya Başkuyu köyünde doğmuştur. Hafızlığını 11 yaşında tamamlamıştır. 1976 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından açılan Aşere-Takrib ve Tayyibe İhtisas Kursunda, eğitimini Mehmet Rüştü Aşıkutlu Hocadan almıştır. 5 yıl boyunca Aşıkutlu Hocanın asistanlığını yapmıştır. Tayini Konya'ya çıkmış ve 35 sene boyunca Sadreddin Konevi Camisinde imamlık yapmıştır. 2012 yılında emekli olmuştur. Halâ Kur'an eğitimi vermeye devam etmektedir. Kaya, Mehmet, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, 13.02.2019

²¹ Çocukları ile yaptığımız görüşmede şu bilgilere eriştik: “Bu mübarek zatlar yani ricalu'l gayb erenleri manevi görevde iken cephede vefat ederlermiş. Cenab-i Allah yerlerine bir melek gönderirmiş. O melek yaralı olarak ev halkına gelirmiş. Onlarla helalleşir, veda eder ve sonrasında vefat edermiş. Ev halk ve insanlar da onu; “O” zat zannederlermiş. Halis Kestane de vefatından bir hafta kadar önce manevi görev esnasında cephede ağır darbeler alarak yaralanmıştır. Yaraları kanayan yaralar degildir. Darbe yaraları seklindedir. Evde bu yaraların tedavisi ile meşgul olunurken, müellifimiz bir kuşluk vakti ev halkına; “*Bugun sizden ayrılıyor. Benim hakkım herkese helal olsun. Sizler de haklarınızı helal edin.*” demiş. Ev halkı da kendilerini bir seyahate gidiyor zannetmişler. Müellifimiz, o gün öğle vakti hizmetlerini gören üvey oğlu Metin Bey'e para vermiş. “*Metin git etli ekmek yaptır da hem biz yiyelim hem de yavruların (çocuklar için) karinlari aç, onlar da yesinler.*” demiş. Yemek yaptırılarak hep birlikte yenilmiş. Kestane daha sonra “*Bugün kimse evden ayrılmasın. Ağırlaşınca beni hastaneye kaldırın.*” demiş. İkinciye doğru ağırlaşmaya başlayınca, ikindi ile akşam arası bir vakitte “Beni hastaneye götürün.” demiş. Çocukları kendilerini Meram Tıp Fakültesi Hastanesine götürmüşler. Yoğun bakımda tedaviye alınmış. 18.10.2012'de seher vakti hastanede vefat etmiştir.” Gökhan, Yusuf, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Ankara, 11.06.2017.

²² Kestane'ye İlm-i velayet sancağı verildikten ve görevli olduğu açığa çıktıktan sonra, daha önce kim-senin görmediği yerlerde muhafaza ettiği eşyalarını (emanetleri) eve getirmiştir. Gökhan, Hilmi, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Konya, 24.02.2019.

gelecek (aslında melek olan) iki arap kişiye teslim edilmesini söylemişti. Vefatından sonra belirttiği kişiler gelmiş ve emanetler ikinci eşi olan Emine Hanım tarafından onlara teslim edilmiştir. Söz konusu emanetlerin yer aldığı sandığın içinde; beyaz ve yeşil olmak üzere iki elbise²³, sarık, kılıç, küreye benzer mercek²⁴, 1 adet de mühür vardı.

Kestane, Konya’da Ulurmak Mezarlığına defn edildi. Allah rahmet eylesin.

B. Halis Kestane’nin Eserleri

Bu başlık altında Halis Kestane’nin eserlerinin içeriği hakkında değerlendirmelerde bulunacağız. Halis Kestane’nin tespit ettiğimiz kadarı ile yedi eseri mevcuttur. Aşağıda adı geçen eserler, Allah’ın hikmet ilmi ile Kur’an-ı Kerim ve hadislerin rehberliğinde, ledünnî ilmi hakkında bilgi vermektedir.

Müellifimizin çocuklarının anlattığına göre; Halis Kestane’nin görevi açığa çıkınca, insanların merakını gidermek için kasetler aracılığı ile bilgilendirmeler yapmıştır. Bu kasetler zamanla çoğalmıştır. Hızır (a.s) bir gün “*Erenler kasetleri zayi etme de ileride kitaba çevirip, halkın istifadesine sunalım. Bugüne kadar kimseye nasip olmayan sana nasip olacak. Vefat ettiğinde toprak sana “Sahip olduğun ilme ben muhtaç mıydım da bana getirdin? Halkın istifadesine neden sunmadın sorusuna da cevap olur.”* buyurmuştur. Bunun üzerine Kestane, en büyük oğlu Hilmi Beye “*Ben vefat ettikten sonra kasetleri sen kitaba çevir.*” diye vasiyette bulunmuştur. Allah katından iznin gelmesi ile müellifimiz, un fabrikasında çalışırken Hızır (a.s) aracılığıyla işi bırakması haberi gelmiş ve böylece kitaplar üzerinde çalışmaya başlamıştır. Kitapların basım, yayım ve yazım işlemleri 2001 yılından itibaren gerçekleşmiştir. Bu kitaplar Hızır Aleyhisselâm tarafından Gülbaz Serisi olarak isimlendirilmiştir.²⁵ Halis Kestane’nin kitaplarının üç usûl ile yazıldığını, yaptığımız röportajlarda şu şekilde öğrenmiş olduk: Birincisi, kalbine gelen ilhâm ile kendi iradesi olmaksızın yazmıştır. Ne yazdığını kendisi de sonradan okuyarak öğrenmiştir. Halis Kestane bu durumu “Ben

---

²³ Kestane ve arkadaşları, cihatlarda beyaz elbise giyip yeşil sarık takmışlardır. Gökhan, Yusuf, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Ankara, 11.06.2017.

²⁴ Rukka âleminde senede bir kez nöbet tutan ve posta adı verilen zat, dünyada olup bitenleri küreden takip edebilirmiş. Gökhan, Yusuf, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Ankara, 11.06.2017.

²⁵ Özdemir, Hilmi, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Konya, 04.09.2016.

sadece kalemi tuttum. İlim Hızır (a.s)’ın.” şeklinde belirtmiştir. İkincisi, mevcut kitaplardan Hızır (a.s) tarafından işaret edilen yerler ve üçüncüsü ise Hızır (a.s)’ın Halis Kestane ile yaptığı kaset kaydı²⁶ olmuştur.²⁷

1. Tevhide Çağrı

Kitapta, Tevhid sırrı, sabır, iman, ibadet, ahiret, edeb, kadının kocası üzerindeki hakları, Allah’ın kulları üzerindeki hakları, zikir, velilerin kerâmetleri, dünya sevgisi, İslâm’ı anlamak ve yaşamak, kâhinlik ve falcılık vs. gibi konular tevhid kavramı kapsamında anlatılmıştır. Halis Kestane ayrıca kitabında tevhid anlayışında Aristo felsefecilerinin, vahdet-i vücût görüşünden yola çıkarak daha sonra ehl-i sünnet çizgisinden dışarıya çıkanların ve mutezile mezhebinin görüşlerine de yer vermiştir. İslâm’ın, Allah Teâlâ’nın varlığına iman ve tevhid akidesi üzerine kurulu olduğunu, Allah’ın birliğine davette bulunmaya, şirke karşı her anlamda direniş ve mücadeleye önem verdiği bahsetmiştir. Görüşlerini, Kur’an-ı Kerim ve hadisler ışığında ele almıştır.

Tevhide Çağrı kitabı, Mevlana Şems Yayıncılık tarafından 2006 tarihinde basılmıştır. Söz konusu eser 263 sayfadır.

2. Üç Aylar Rehberi

Yüce Rabbimiz, kullarını hidâyete ulaştırıp affına mazhar kılmak için şefkat, rahmet ve merhametinin tecellisi olarak çeşitli sebepler ihdas etmiştir. Sene içinde bazı ayları, bazı gün ve geceleri, günler ve geceler içinde de bazı saatleri faziletli ve bereketli kılmıştır. Bütün bunları da kullarının hayrı için yaratmıştır.

Halis Kestane kitapta; afv, merhamet, mağfiret ve rahmet pınarlarının sağanak yağmurlar şeklinde sema âleminden arz âlemine indirildiği, çeşitli ikram, izzet ve mükâfatlarla donatılmış mübarek; Recep, Şaban, Ramazan ve Muharrem aylarının

---

²⁶ Bu kaset büyük oğlu olan Hilmi Bey tarafından rafta tevafuk olarak bulunmuştur. Çekilen diğer kasetlerden farklı olarak kaset kaydında, Hızır (a.s)’ın “Yaz Erenler” ifadesi yer almaktadır. Özdemir, Hilmi, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Konya, 04.09.2016.

²⁷ Gökhan, Hilmi, “*Halis Kestane*” konulu görüşme, Konya, 24.02.2019.

faziletlerini anlatmıştır. Kitap özellikle bu mübarek gecelerin rahmetinden daha çok istifade edilebilmesi için rehber konumundadır.²⁸

Halis Kestane ayrıca eserinde, tevhid mücadelesi önderleri olan Azîm Peygamberlerin hayatlarında yer alan, Yüce Yaradan'ın rahmet vesilesi kıldığı iptilaları (belâları)²⁹ da anlatmıştır. Zira en büyük iptilâ nebilere, sonra veli kullara, daha sonra da onların yolunda giden (derecelerine göre) Allah'ın sadık kullarına gelmiştir.³⁰

Üç Aylar Rehberi kitabı, Mevlana Şems Yayıncılık tarafından ilk baskısı 2005 tarihinde yayınlanmış olup, Şubat 2014 tarihinde 2. baskısı basılan söz konusu eser 636 sayfadır.

3. Ricâlu'l Gayb Divanında Veliler ve Bazı Kerametleri

Halis Kestane bu kitabında, nefeslerini Cemâlullah'a vuslat için tüketen Allah âşıklarını, insanlığın yegâne Efendisi, aşkın, sevdanın, güzelliğin kaynağı Hz. Muhammed (s.a.v)'in izinden Mirac'a, Cemâlullah'a yürüyen vuslat erlerini, Allah'ın yaratmış olduğu onsekizbin âlemin tasarrufunu elinde bulunduran mensuplarını, kendilerini horlayıp ezmeye çalışanlar için geceleri sel gibi gözyaşı döken insanlık sevdalılarını, nesilleri tükenmeyen, insanlık var oldukça var olacak gönül erlerini, kimsesiz kalmış, feryadını Rahman'dan başka kimsenin duymadığı mazlumların imdadına, her hâl ve şartlarda, bütün zaman ve mekânlarda yetişen, Hakk'ın vefa elleri, mazlumların intikam kılıçlarını, İslâm ümmetinin Hak ve hakikat uğrunda savaştan ordularının zor günlerinde, ellerinde kılıçlarıyla çemberler yaran, can alıp can verilen er meydanlarının arslanlarını ve kerametlerini anlatmıştır.³¹

²⁸ Kestane, Halis, *Üç Aylar Rehberi*, Şems Yay., Konya, 2005, s.33.

²⁹ Kestane belâ konusunu şu şekilde açıklamıştır: “Yeryüzünde gelip geçmiş insanların en mümtaz ve müstesna şahsiyetleri olan ve aynı zamanda en çok iptilaya uğrayan ve en ağır imtihanlara tabi tutulanları, Adem Aleyhisselam ile başlayıp Peygamber (s.a.v) Efendimiz'e kadar devam edegelen Peygamberler silsilesi olduğunu ifade eder. Tevhid mücadelesi önderleri olan Ülü'l-azm Peygamberler için Yüce Yaradan'ın rahmet vesilesi kıldığı iptilaları üç aylar içinde zuhur etmiştir. Adetullah öyle zuhur etmiştir ki en büyük iptila nebilere, sonra veli kullara, daha sonra da onların yolunda giden (derecelerine göre) Allah'ın sadık kullarına gelir.” Kestane, *Üç Aylar Rehberi*, ss.37,41.

³⁰ Kestane, *Üç Aylar Rehberi*, s.41.

³¹ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, ss. 10-11.

Âyet ve hadisler ışığında yazılmış eserde, amel defteri, Hızır (a.s) Peygamber midir, veliler ve kerametleri, zamanımızın kutbu, ricâlu'l gayb velilerinin divan toplantıları, nüceba-kırklar, ebdal (büdela) yediler, evtad (aktab-ı erbaa), imameyn, gavs (gavs-ı azam), ümena-nükaba gibi konulara yer verilmiştir. Halis Kestane bu kitabında manevi görevini ve emanetleri teslim aldığı zamanı da anlatmıştır.³²

Ricâlu'l Gayb Divanında Veliler ve Bazı Kerametleri kitabı, Mevlana Şems Yayıncılık tarafından Ekim 2012 tarihinde basılmıştır. Söz konusu eser 287 sayfadır.

4. İlahi Rahmet Pırıltıları

Halis Kestane bu eserinde, her biri bir kitap konusu olan, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak, eksikliklerini tamamlayacak, herkese şifa olacak temel konuların yanı sıra, Hızır (a.s)'ı kendi dilinden tanımamız, çocuk terbiyesi, mahşer yeri, mümin hanımlara nasihatler, siyah ve beyaz kalpler, mukadderat defterimiz, münafıklar, batıl inançlar gibi bilgilere de yer vermiştir.

Kitapta Hıdırellez olarak halk arasında kutlanan gün hakkında da bizlere aydınlatıcı bilgiler vermiştir.³³

İlahi Rahmet Pırıltıları kitabı, Mevlana Şems Yayıncılık tarafından 2011 tarihinde basılmıştır. Söz konusu eser 311 sayfadır.

5. Lâdikli Hacı Ahmed Ağa Hayatı ve Divan-ı Hüdâî

Halis Kestane bu eserinde Lâdikli Hacı Ahmed Ağa Hazretleri'nin hayatı ve divanını anlatmıştır. Lâdikli Hacı Ahmed Ağa³⁴ ümmi olup üveysidir. Yani doğrudan

---

³² Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, ss. 49-52.

³³ Musa Peygamber zamanında, Firavun'a tapan kavmin dışında on ayrı din düşmanı olan kabilelerden Kıpti kabilesi, İlyas (a.s) ve askerleri ile savaş yapmış. Bu savaş sekiz gün devam etmiştir. Müşrik kabilesinin tümü ile denize dökülmesi sonucu, devrin Müslüman halkı bu zafer sevinci ile Mevlâ'ya şükredip şenlikler yapmışlardır. Hıdırellez gününün hikmeti bu şekildedir. Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, s.306.

³⁴ "İnternet ortamında edindiğimiz bilgiye göre; Lâdikli Hacı Ahmed Ağa 1304 (1888) yılında Konya Vilayetinin Sarayönü Kazasına bağlı, Lâdik (Halıcı) Kasabasında dünyaya gelmiştir. Babasının adı Mehmet Bey, annesinin adı Emine Hanımdır. Yusuf lar Sülâlesindedir. Üç erkek bir kız olmak üzere dört kardeştir. Yıllarca çobanlık yaptığından dolayı muhitinde Çoban Ahmet olarak tanınmıştır. Sonradan Elma soyadını almıştır. Manevi bir yolla kendisine Hüdâî adı verilmiştir. Hocası Hızır (a.s)'dır. Yirmi altı sene askerlik yapmış bir İstiklâl Savaşı gazisidir. Kanal Harekâtı'nda İngilizlere karşı arkadaşları ile birlikte harp ederken, sağ omzundan hilâl şeklinde yaralanmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerini

Cenâb-ı Hakk tarafından Hızır (a.s) vasıtasıyla terbiye ve irşad edilmiştir. Halis Kestane bu eseri hazırlarken, 45 senesini hizmetine veren, O'nun manevi kâtibi olmuş, ağzından çıkan her kelâmı ve manevi hayatını yazılara dökmüş, kendisi de bir ricâlu'l gayb eri ve kırklar camiasında bir maneviyat askeri olan³⁵ Altınekin (Zıvarık)'de bulunan Zıvarıklı Hacı Ahmed Ağa'nın³⁶ el emeği göz nuru hatıralarında bahsettiği dört adet el yazması defterinden yararlanmışır.³⁷

Mevlana Şems Yayıncılık tarafından 2001 tarihinde basılmıştır. Söz konusu eser 396 sayfadır.

---

yaşamış ve Osmanlı askerlik terbiyesi almıştır. Hatice Hanım ile evlenmiştir. İki oğlan dördü kız olmak üzere altı tane çocuğu olmuştur. Hâlâ hayatta olan çocuk ve torunları vardır. Hikmeti ilahi ümmidir yani okuma yazması yoktur. Lâdikli Ahmet, güzel ahlâk sahibi, çok merhametli bir insan olarak yaşamıştır. Sanki herkes onun evladı ve torunu gibi hissetmiştir. Evinin kapısı gece ve gündüz herkese açık olmuştur. Küçük ve büyük herkese hizmet etmiştir. Yetimi, öksüzü görüp gözetmiştir. Hediye vermeyi seven cömert bir karakteri vardır. O, halkın içinde halktan biri gibi fakat gönlü daima Hak'la beraber olan bir Hak eri olmuştur. Az uyuyan, çok ibadet eden, az gülüp, çok ağlayan kimselerdendir. Ciddî, vakur ve daima tefekkür hâlinde bulunmuştur. Kullara ve mahlûkata merhametinden dolayı celâli bir hâlde bulunmuştur. Gözü gönlü öbür âleme dönük haldedir. Kaza ve kadere boyun eğip, kaderine razı olan sabır numunesidir. Kendine has manevî bir koku sahibidir. Eline aldığı ve kullandığı eşyalar o güzelim kokuya bürünmüştür. Unutkanlık yaşamamıştır. Misafir odası her gün, bilhassa hafta sonları dolup taşmıştır. Gelen ziyaretçiler, elini öpmüş, yaptığı sohbetlerinden ve en çok da okuduğu şiirlerden manevi haz almışlardır. Gelen misafirin durumuna göre kendini ayarlamış, kimseyi incitmemek için azami gayret göstermiştir. Kendisini ziyaret edecek olan değerli zatlar için önceden hazırlık yapmıştır. Sorulara anında cevap vermiştir. Şayet bilemediği veya istişare etmesi gereken bir soru olursa, odadan ayrılmış, ya bağın köşesine kadar gitmiş yahut bahçenin ortasına kadar düşünerek yürümüş, döndüğü zaman da durumun bundan ibaret olduğu şeklinde ifade kullanmıştır. Bazen de kendini gizlemek için, bir şey bilmeyen sıradan bir çoban olduğunu söylemiştir. Dünya Müslümanlarının derdi onun derdi olmuştur. Mısır'daki İslâm âlimlerinin asılmasından dolayı o kadar müteessir olmuştu ki iki gün hasta yatmıştır. Beş vakit namazını düzenli olarak camide kılmıştır. Camiye gidip gelirken yere bakarak sanki bir şeyler kaybetmiş de onu arıyor gibi düşünceli, ağır ağır hareket etmiştir. Giyimine ve temizliğine çok dikkat etmiştir. Geceleri uyumayıp, sabaha kadar ibadetle meşgul olmuştur. Gerek beyitlerinde gerekse sohbetlerinde seher vaktinin önemini defalarca beyan etmiştir. Sohbetlerinde; dünyanın yaradılışından, peygamberlerin hayatından, Peygamber Efendimiz (s.a.v) ve ashabının hayatından bahsetmiştir. Ziyaretçilerine, büyük veliler ve âlimlerle ilgili kıssalar da anlatmıştır. Sohbetine katılanlar büyük bir keyif almıştır. Sürekli olarak (Allah'ım! Sev bizi, sevdir bizi. Dünyada ve ahirette ağlatma. Güldür bizi.) diye dua etmiştir. Sohbetinden ve aşkla söylediği beyitlerinden sonra mutlaka; (Allah hakkımızda hayırlısını versin! İmanımı kurtarabilirsem ne mutlu bana.) deyip, korku ile ümit arasında yaşamıştır." Elma, Ahmet, "Lâdikli Ahmed Ağa Kişisel Web Sayfası", <http://www.ladikliahmethudai.com/>, Erişim Tarihi: 24.02.2019.

³⁵ Kestane, *Lâdikli Ahmed Hayatı*, ss.14-15.

³⁶ Zıvarıklı Hacı Ahmed Ağa, Kırklar diye bilinen manevi erlerden biri iken, 1958 yılının Nisan ayının sekizinde Yetmiş Hicap ötesinde, Arşın üzerinde Rukka âleminde toplanan manevi hükümet meclisi toplantısında, Yüce Mevla tarafından kendisine verilen ricâlu'l gayb erleri postası görevini üstlenmişti. Zıvarıklı Hacı Ahmed Ağa, bu görevi 1999 yılının Ramazan ayının yirmi yedinci cuma gecesi olan kadir gecesinde, manevi hükümet meclisi toplantısında, Yüce Mevla'nın izniyle bu görevini ve kendisindeki emanetleri, yine Kırklar tabakasından başka bir mübarek zata teslim etmişti. Kestane, *Lâdikli Ahmed Hayatı*, ss.16-17.

³⁷ Kestane, *Lâdikli Ahmed Hayatı*, s.10.

6. Tasavvuf Risalesi

Halis Kestane kitapta tasavvuf konusunda ayrıntılı açıklamalara yer vermiştir. Kitapta tasavvufun kısımları ve mertebeleri, tasavvufun üç makamı olan âdab, ahlâk ve ahvâl³⁸ ile tasavvuf ilminin üç temel bölümü olan ubûdiyyet ilmi, ma'rifet ilmi ve rabbâniyet ilmini de ayrıntılı olarak ele almıştır.³⁹

Kitapta tasavvufun gayeleri olarak; gaflet uykusundan uyanmak, nefsin alışkanlıklarını ve arzularını bırakmak, kötü arkadaşlardan kaçmak, Yüce Allah'ın buyruğuna aykırı hareket edilen yerlerden ayrılmak, salâh erbabının yollarına dönmek, ihlâsı zedeleyen riya ve dünya muhabbetine sevk eden emeller olduğu gibi, riyaadan uzaklaştırıp ihlâsı sağlayan râbîta ve tefekkür-ü mevt konularını, yani sadıklarla beraber olmak, ölümü düşünmek, dünyanın fâni olduğunu mülâhaza (düşünce) ederek nefsin şerrinden kurtulmak, Kur'an ahlâkıyla ahlaklanmak, Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in şerefli İslâm şeriatını incelikleriyle ve ihlâsla yaşamak, halleriyle hâllenip, ahlâklarıyla ahlaklanmak gibi konuları âyet ve hadisler ışığında incelemiştir.

Tasavvuf Risalesi kitabı, Mevlana Şems Yayıncılık tarafından 2006 yılında basılmıştır. Söz konusu eser 263 sayfadır.

7. Evlilik ve Kadın İlmihali

Halis Kestane eserini onüç bölümden oluşturmuştur. Birinci bölümde evlilik ve aile hayatı; ikinci bölümde çocuğun ana rahminde oluşumu, çocuk aldırma, çocuk düşürme meselelerini; üçüncü bölümde kadınların hayız, nifas ve menapoz hallerini; dördüncü bölümde kadın hastalıkları; beşinci bölümde kadınların abdestleri ile ilgili meseleler; altıncı bölümde muharremat- nikâhta haramlık; yedinci bölümde kurban ve kurbanla ilgili sorular-cevaplar; sekizinci bölümde zekât ve zekâtla ilgili sorular-cevaplar; dokuzuncu bölümde hanefi mezhebine göre fetvalar; onuncu bölümde İslâm akidesi ve beş vakit namaz; onbirinci bölümde nafil namazlar; onikinci bölümde Kur'an-ı Kerim okumak ve bazı sûrelerin faziletleri hakkında bilgi vermiştir. Kitap bayanlar için hazırlanmış olması hasebiyle akla takılan birçok konuda rehber olma niteliği taşımaktadır.

³⁸ Kestane, Halis, *Tasavvuf Risalesi*, Şems Yay., Konya, 2006, s.217.

³⁹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.181-190, 217.

Evlilik ve Kadın İlmihali kitabı, Mevlana Şems Yayıncılık tarafından 2001 yılında basılmıştır. Söz konusu eser 430 sayfadır.

İKİNCİ BÖLÜM

HALİS KESTANE'NİN TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ

1. TASAVVUF NEDİR

Tasavvufun kelime anlamı, “yün giymek” demektir. Terim anlamı olarak, “Allah ile kul arasında ihsan olayının gerçekleşmesi veya kulun ihsan vasfını kazanmasının yollarını gösteren bir ilim” şeklinde açıklanır. Her zaman Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed (s.a.v) gibi yaşamaya çalışmaktır. Tasavvufun çok sayıda tanımı vardır. Her sufi, hâl dünyasına göre tasavvufun tanımını yapmıştır.⁴⁰ Bir başka deyişle, nefse karşı yapılan ve barışı olmayan bir savaştır. Hakk’ın seni sende öldürüp, kendisiyle yaşatmasıdır.⁴¹ Kalbe, ahlâka, nefse, ruha, hâle, marifete, sırta ve bâtına ait bilgiler, şeriatın iç yüzü, İslâm dininin ruhu, mânası, özü, iç âlemden bahseden ilimdir.⁴²

Tasavvuf, insanlar var olduğu ve manevi yükümlülükleri devam ettiği sürece devam edecektir. Tasavvuf, Kur’an-ı Kerim ve sünnet-i seniyye çerçevesinde edep ve takva üzerine kurulmuş olan terbiye metodudur.⁴³ Kalbi fiillere öncelik vererek bunun gizli cihetine nüfuz etmek ve bu suretle kurtuluşa istekli olmaktır.⁴⁴ Tasavvuf, düşünce ve hayat tarzı olarak, ilk insanla birlikte var olmuştur. Yani insanlık kadar eski bir geçmişi vardır.⁴⁵ Hz. Âdem’den Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v)’e hatta günümüze kadar gelen bir disiplindir. Ayrıca tasavvuf, dini ilimlerin merkezine oturtulmuş bir din felsefesidir. Çünkü maneviyat havzasında kazılar yapar. İnsanın

⁴⁰ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.475.

⁴¹ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.345.

⁴² Kelâbâzî, Ebûbekir İshak, *Tarruf, (Doğuş Devrinde Tasavvuf)*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul, 1992, s.302.

⁴³ Selvi, Dilaver, *Kaynaklarıyla Tasavvuf*, Semerkand Yay., İstanbul, 2001, c.1., s.20.

⁴⁴ İbn Haldun, *Tasavvufun Mahiyeti*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul, 1977, s.101.

⁴⁵ Gazâli, *El-Munkizü Mine'd Dalâl ve Tasavvufî İncelemeler*, çev.: Salih Uçan, Kayıhan Yay., İstanbul, 2012, s.239.

katmanlarla dolu iç âleminden yansıyan ilim ve sanat dallarının her biriyle de direk bağlantılıdır. Tasavvuf, görüntülerin, bedenlerin ve harflerin arka planları ile ilgilenen bir manâ ilmidir.⁴⁶ Tasavvuf, aslında bir tür insanlık tarihidir. İnsanın mührü, âdetâ her bir görüşün üzerindedir.⁴⁷

Tasavvufun temel amacı, irfan zezemi, takva kevseri ve muhabbet aşkıyla gönül goncalarını yeşertebilmektir. Gaflet çözü olan şu dünyada hüsrana düşmeden kulları vâsıl-ı illallah eylemektir.⁴⁸ Ebû Ali Rûzbârî'ye (ö.322) göre tasavvuf, kovsa da sevgilinin kapısında yatmaktır.⁴⁹ Şeriatın erkânını bütün âdâbıyla yaşamak, muhabbeti son dereceye doğru ulaştırmak, Allah'tan gayri her şeyi gönülden çıkararak devamlı bir zikr-i dâimî üzere olmaktır.⁵⁰

Tasavvuf, insanı ruha yöneltir. Ruha, ferdi yeteneğine uygun bir manevi tatmin yolu açar. Bunun için de insanın nefsinin ve ruhunu alakadar eden her hususla ilgilenir. Kulun, manevi yolculuğunda kat ettiği tüm mesafeler, irtibat halinde olduğu bütün âlemler, yaşadığı binbir türlü ahvâl ve nihayet âlemlerin Rabbi olan Allah'ı bulabilme, kalben tanıyabilme ve O'na makbul bir gönül kıvamıyla kulluk etme gibi sayısız hususlarla alakadar olur.⁵¹ Tasavvufun kitlelere ulaşmadaki başarısının sırrı, sohbet unsurunda insanlarla bire bir ilişki kurarak ilgilenme ve insanların birlikte yaşama geleneğine sahip olması sayılır.⁵²

Tasavvuf sadece tanrı tanımazlığı ve bilinmezliği değil; kendi kendine yeterli olduğunu ve dar sınırları ilahi vahye uymak suretiyle insanın ihtiyaç duyduğu herşeyi kapsadığını iddia eden zahirciliği de dışarıda bırakır.⁵³ Tasavvufun zahiriliği reddi, Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde ifade buyurulmuştur: ***“Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Çünkü Allah hiç kimseye hiçbir şey indirmede, dediler. De ki, Mûsâ'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği, parça parça kâğıtlar haline koyup ortaya çıkardığınız, pek çoğunu ise gizlediğiniz; kendisiyle ne sizin ne babalarınızın***

⁴⁶ Kılıç, Mahmut Erol, *Tasavvufa Giriş*, Sufi Yay., İstanbul, 2012, s.85.

⁴⁷ Kılıç, *Tasavvufa Giriş*, s.97.

⁴⁸ Topbaş, Osman Nuri, *Gönül Bahçesinden Saâdet Damlaları*, Erkam Yay., İstanbul, 2011., s.401.

⁴⁹ Afifi, Ebu'l Ala, *Tasavvuf: İslâm'da Manevi Hayat*, İz Yay., İstanbul 2012, s.50.

⁵⁰ Ramazanoğlu, Mahmud Sâmî, *Musâhabe-6*, Erkam Yay., İstanbul, 2005, s.13.

⁵¹ Topbaş, *Gönül Bahçesinden Son Nefes*, s.344.

⁵² Tekeli, Hamdi, *Tasavvuf Kültürüne Giriş*, Uludağ Yay., Bursa, 2011, s.146.

⁵³ Lings, Martin, *Tasavvuf Nedir*, Akabe Yay., İstanbul, 1986, ss.109-110.

bilmediği şeylerin size öğretildiği Kitab'ı kim indirdi? Ey Muhammed! Allah indirdi de, sonra bırak onları, içine daldıkları bataktan oynayadursunlar.⁵⁴

Tasavvuf itirazı terk etmektir.⁵⁵ Ebu Amr İsmail İbn Nuceyd (366/976) bu konuda “*Tasavvuf, emr ve nehy altında sabretmektir.*” demiştir. Ebu Saîd Abu'l Hayr (440/1048) da tasavvufu şu şekilde tanımlamıştır: “*Kafanda ne varsa bırakman, elinde olanı vermen ve başına gelenden sızlanmamandır.*”⁵⁶ Tasavvuf; söz değil, öz, dış değil, iç ister.⁵⁷

Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde “*Allah sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz, fakat kalplerinize ve amellerinize bakar.*”⁵⁸ buyurmuştur.

Hareketleri insanların değer ölçülerine göre değil de Allah'ın değer ölçülerine göre ayarlamak gerekir. Bir işte Allah'ın rızası varsa başkaları ayıplasa dahi onu yapmaktan geri durmamak lazımdır.⁵⁹ Çünkü Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de “***Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, bilin ki Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. Bu yolda hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar. İşte bu, Allah'ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.***”⁶⁰ buyurmuştur.

Halis Kestane'nin tasavvuf görüşünü incelediğimizde, tasavvuf kavramı ile tevhid anlayışının sıkı sıkıya bağlı olduğunu görmekteyiz. Ona göre tasavvuf, Allah'a yaklaşır, O'nun hoşnutluğunu kazanmak maksadıyla takip edilen bir tevhid yoludur. Tasavvuftan maksat tevhide ulaşmaktır. Tevhide ulaşmanın yolu ise, fenâyı (manevi yokluğu) gerçekleştirmektir.⁶¹ Maruf el-Kerhî'ye göre tasavvuf, halkın elindekinden ümit kesip, gerçekleri almaktır. Kim fakirliği gerçekleştiremezse, tasavvufu da gerçekleştiremez. Şiblî'ye de gerçek fakirlik sorulduğu zaman “*Hak'tan*

⁵⁴ En'âm, 6/91.

⁵⁵ İbn Haldun, *Tasavvufun Mahiyeti*, s.286.

⁵⁶ Ateş, Süleyman, *İslâm Tasavvufu*, Elif Matbaacılık, Ankara, 1972, s.8.

⁵⁷ Ateş, *İslâm Tasavvufu*, s.147.

⁵⁸ Müslim, Birr, 33; İbn Mâce, Zühd, 9; Ahmed b. Hanbel, 2/285, 539.

⁵⁹ Ateş, *İslâm Tasavvufu*, s.147.

⁶⁰ Mâide, 5/54.

⁶¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.29.

başka bir şeyle yetinmemektir."⁶² demiştir. Yani fakirin sırrı ve gönlü (maddi) maksatlardan muhafaza edilmiş, bedeni afetlerden korunmuştur. Üzerinde farzların tesiri hüküm sürer. Öyle ki, sırrında ve batinında var olan şeyler zâhirini meşgul etmez. Zâhirinde mevcut olan şeyler de sırrını meşgul etmez. Üzerinde bu halin galip olması, emri yerine getirmesine engel olmaz.⁶³

Halis Kestane tasavvuf ilmini ubûdiyyet, marifet ve rabbâniyet ilmi şeklinde üç bölüm olarak anlatır. Birincisi ubûdiyyet ilmidir. Yani insanın kendisine yetecek kadar rızka sahip olması ve kulluk etmesidir. İkincisi marifet ilmidir. Bu ilim, muâmele lisanı ile birlikte iftiharî beraberinde getirir. Yani kul, amel edip, söyler ve bununla övünür. Üçüncüsü rabbâniyet ilmidir. Bu ilim meşîyyet (dilemek, irade, arzu) ve takdîrin geçerliğidir. Ona göre tasavvufun başlangıcı; vakti bilmektir. İnsanın yapması gereken ibadetleri yapmaya her vakitte dikkat etmesidir. Kestane, tasavvufun makamını ise âdab, ahlâk ve ahvâl olmak üzere üç kısımda incelemiştir: Birincisi âdaptır. Âdab, kesbidir. Çalışmakla elde edilir. Tasavvufun âdâbı, nefsi ezip küçültmektir. Kimin nefsi kendisine şerefli görünürse, dini ona küçük görünmeye başlar. Nefsi arzularından menetmek, dünyadan sıyrılmak, öğüt veren birinden edeb öğrenmek, onun gösterdiği yolda gitmek ve vakitleri en uygun ibadetle geçirmek gerekir. İkincisi ahlâktır. Önderdir. Ona uyulur. Üçüncüsü ise ahvâldir. Bunlar Allah tarafından verilen mevhibelerdir (hediye, ihsan).⁶⁴ Ebu Hafsa'ya göre tasavvufun tamamı adaptır. Her makamın ve vaktin bir edebi vardır. Kim vakitlerin edeplerine riâyet ederse adam olur. Kim de edeplere riâyet etmezse, o uzaktır fakat kendisini yakın zanneder, reddedilmiştir fakat kabul edileceğini umar.⁶⁵

---

⁶²Suhreverdî, Ebû Hafs Şihâbüddîn Ömer, *Avârifü'l-Meârif*, çev.: Abdülvehhab Öztürk, Saadet Yay., İstanbul, 2010, s.91.

⁶³ Hucvirî, Ali b. Osman, *Keşfu'l Mahcub*, *Hakikat Bilgisi*, çev.: Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul, 2010, s. 440.

⁶⁴ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.216-217.

⁶⁵ Suhreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, s.70.

2. TASAVVUFÎ KAVRAMLAR

1. İbadet

İbadet, lügat anlamı olarak “*boyun eğmek, kulluk etmek ve itaat etmek*”⁶⁶, *tapma, sâlikin gösterdiği çaba*”⁶⁷ anlamlarına gelmektedir. Bazı meşâyih-ı kirâm, en üstün duanın, rıza ve sükût olduğunu derken, bir kısmı da duayı bizzat ibadet olarak değerlendirmiş ve şu hadisi delil getirmişlerdir: “*Dua, ibadetin özüdür.*”⁶⁸ Yapılması yapılmamasından daha efdaldır.⁶⁹ İbadetlerimiz, onları yerine getirirken Allah’ı hatırlamamız derecesinde güçlü ve zayıf olarak düşünülebilir.⁷⁰ Bir kişi, kendisini bedensel ve ruhsal olarak ibadete verdiğiğinde, derin bir enginlik durumu ortaya çıkmaktadır.⁷¹

İnsanın var olmasının gayesi, Hakk’ın kendisini o gayeyle yaratmış olduğu kemâl derecesine ulaşmaktır. Allah kullarına nimet vermiş ve kendilerine ihsanda bulunmuştur. “*Şüphesiz Rabbin, dilediğine rızkı bol bol verir ve dilediğine kısar. Çünkü O, gerçekten kullarından haberdardır ve onları görmektedir.*”⁷² Bu nedenle farz kılmış olduğu namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetleri ancak kullarının güç yetirebilecekleri ibadetler olarak belirlemiş, böylelikle bu ibadetler, makamlara ulaşmak için vesile olmuşlardır.⁷³

İbadet kulluğa denilir. İbadet, Allah’a karşı alçakgönüllülük demektir. Hakka hakkıyla ibadet etmek, Hakk’ın fermanını, kendi hevâ ve hevesinin fermanına tercih etmektir.⁷⁴ Allah’a ibadet edenler dört kısımdır: Birinci kısım ibadet edenler, ibadeti cennet için yapanlardır. Bunlar tacirlerdir. İkinci kısım ibadet edenler, ubudiyet⁷⁵ korkusu yüzünden ibadet edenlerdir. Bunlar kölelerdir. Üçüncü kısım, Allah’tan utandığı için ibadet edenlerdir. Bunlar sâdikân ve müridândır. Dördüncü kısım ise,

⁶⁶ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.229.

⁶⁷ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.179.

⁶⁸ Ebû Dâvûd, Vitir 23; Tirmizî, Tefsîru’l-Kur’an 3, 41, Daavât 1.

⁶⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.134.

⁷⁰ Lings, *Tasavvuf Nedir*, s.42.

⁷¹ Özelsel, Michaela Mihriban, *Halvette 40 Gün*, çev.: Petek Budanur Ateş, Kaknüs Yay., 2008, s.162.

⁷² İsrâ, 17/30.

⁷³ Kâşânî, Abdürezzâk, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev.: Ekrem Demirli, İz Yay., İstanbul, 2015, s.295.

⁷⁴ Ankaravî, İsmail, *Minhacu’l Fukara*, İnsan Yay., İstanbul, 2011, ss.268-269.

⁷⁵ Bendelik, kulluk, kölelik. Kul olduğunu bilip Allahâ itaat etmek. Yeğin, Abdullah, *Yeni Lügat*, Hizmet Vakfı Yay., 1997, s.739.

yalnızca Allah'ın rızasını talep ederek ibadet edenler olup, husûsî âşıklardır. Râbia (r.anha) aşkını şu şekilde dile getirmiştir:“Allah'im sana yaklaşmak ve Senin rızanı kazanmak için ibadet ediyorum. Senin ateşinden korktuğum için ve cennetini elde etmek için değil.” Enbiyâlar, Evliyâlar, Nebîler, Rasûller ve cümle kâmilinden olan kimseler ibadetlerini aşkla yapmışlardır.⁷⁶

Kimi insanlar “Hakk'ın emirleri ve emrettiği ibadete sabır ve tahammül gösteremezler. Kocamış ruh, bütün miskinlerde olduğu gibi buna da bir sebep bulur. Der ki: Eğer Allah benim ibadet etmemi isteseydi, bana ibadet için şevk ve arzu verir, yol gösterirdi. Böyle söyleyenler ruhunun değil, nefsinin emrine uyarlar. Bu kimseler Allah yolundan değil de dünya yolundan gidenlerdir.”⁷⁷

İbadet edilmeye, itaat edilmeye en layık olan Allah'tır. Nitekim müslümanların büyük imâmı olan İmâm-ı A'zam Ebû Hanife (ra) bu konuyu “Sana lâyük ibadeti yapamadığımız fakat iyi tanıdığımız Allah'ımız. Sende hiçbir kusur, noksanlık yoktur. Hiçbir şeye benzemeyen, hiçbir yoldan tanınamayacağını iyi anladık.”⁷⁸ şeklinde açıklamıştır. Halis Kestane de ibadet konusunu İmâm-ı A'zam Ebû Hanife (ra)'ın görüşünü destekler nitelikte “Allah, insanları kendisini tanımaksızın, kadrini bilmeksizin, hayvanlar gibi yiyip içsinler diye değil, ibadeti huşu ve tevazu içinde yalnızca kendisine yapsınlar diye yaratmıştır.”⁷⁹ şeklinde açıklamıştır.

Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde buyurulmaktadır: “**Biz her ümmet için uygulayacağı bir ibadet yolu verdik. O halde din işinde seninle asla çekişmesinler. Sen Rabbine davet et. Çünkü sen hiç şüphesiz hakka götüren dosdoğru bir yol üzerindesin. Eğer seninle mücadele ederlerse de ki: Allah yapmakta olduğunuzu daha iyi bilmektedir.**” “**Hakkında ayrılığa düşüp durduğunuz şeyler konusunda kıyamet günü Allah aranızda hüküm verecektir.**”⁸⁰ “**Allah göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Şu hâlde O'na ibadet et ve O'na ibadet etmede sabırlı ol. Hiç, O'nun adını taşıyan bir başkasını biliyor musun?**”⁸¹ “**İyi bilin ki, halis din**

⁷⁶ Ankaravî, *Minhacu'l Fukara*, ss.270-271.

⁷⁷ Rifâî, Ken'an, *Mesnevî-i Şerif*, Kubbealtı Yay., İstanbul, 2012, s.147.

⁷⁸ İmâm Rabbânî, *Mektubât*, çev: Hüseyin Hilmi Işık, Duran Ofset Bs., İstanbul, 1968, ss.73, 110.

⁷⁹ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.54.

⁸⁰ Hac, 22/67-69.

⁸¹ Meryem, 19/65.

yalnız Allah'ındır. Onu bırakıp da başka dostlar edinenler, Biz onlara sadece, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz diyorlar. Şüphesiz Allah ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez.”⁸² “De ki: Şüphesiz bana, dini Allah'a has kılarak O'na ibadet etmem emredildi.”⁸³ “Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere “Şüphesiz, benden başka hiçbir ilah yoktur. Öyleyse bana ibadet edin, diye vahyetmişizdir.”⁸⁴ Kestane, âyelerde geçen ibadetin anlamını, sonsuz sevgi ve tevazu ile bütünleşmek, kemâl sıfatlarla sıfatlanmak olarak yorumlamıştır.⁸⁵

Şu hâlde Allah'a ibadet etmeyi amaçlayan her kulun ilk görevi marifetin elde edilebilmesi için niyetinin ne olduğunu öğrenmesi, ardından kurtuluş ve halas vesilesi olan doğruluk ile ihlâsın hakikatlerini kavradıktan sonra niyetini amelle tashih (düzeltme) etmesidir.⁸⁶ Süfyân-ı Sevri (ö.161/778) bu konuda “Siz nasıl ibadet edileceğini öğrendiğiniz gibi ilk dönem müslümanları, ibadet için nasıl niyet edileceğini öğrenirlerdi.” diyerek niyet etmenin ehemmiyetine vurgu yapmıştır.⁸⁷ Muhammed İkbâl da bu konuda şöyle demiştir: “Dua ve ibadet ister kişisel ister toplumsal olsun kâinatın dehşet verici sessizliği içinde insanoğlunun kendisine bir cevap bulmak için hissettiği derin hasret ve şiddetli arzusunun ifadesidir. İbadet aslında insanın içi ve vicdanı ile ilgilidir.”⁸⁸ Müellifimiz de bu konuda “Kâmil bir sevgi ile bütünleşen kâmil bir tevazu hali olan ibadet, birbirinin içine girmiş iki anlamı ifade etmektedir. Tevazusuz sevgi ya da sevgisiz tevazu, ibadetin anlamını gerçekleştirmez. İbadette mutlak bir tevazu ve mutlak bir sevgi zorunludur.”⁸⁹ şeklinde ifade etmiştir.

Netice itibariyle, müellifimize göre ibadetin bir tek şeklinin olmadığını görüyoruz. Dini yükümlülükleri yerine getirirken sevgi ve tevazuyu birarada düşünmüştür. Nitekim varlık amacımız olan Allah'a ibadeti gerçekleştirmeden

---

⁸² Zümer, 39/3.

⁸³ Zümer, 39/11.

⁸⁴ Enbiyâ, 21/25.

⁸⁵ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.50.

⁸⁶ Gazâli, Ebû Hâlid Muhammed, *İhyâu Ulümiddin*, çev.: Sıtkı Güllü, Huzur Yay., İstanbul, 2012, c.4, s.729.

⁸⁷ Gazâli, *İhyâ*, c.4, s.734.

⁸⁸ İkbâl, Muhammed, *İslâm'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, Araf Yay., İstanbul, 2013, ss.112-113.

⁸⁹ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.48.

geçirilen ömür, insanın eşref olma vasfını esfel-i sâfilîn düzeyine indirir. Ölünceye kadar kalp daima Allah ile birlikte olmanın tadını yaşamalıdır.

2. Dua

Dua, lügat anlamı olarak “*isteme, yalvarma ve niyazdır. İhtiyaçların anahtarı, darda kalanların rahatladığı yer ve muhtaçların sığınağıdır. Hâl (dil davasından ziyade) duasının kabul şansının çok fazla olduğu kaydedilir.*”⁹⁰ Çünkü dua, kalbin Allah ile konuşmasıdır.⁹¹

Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de “*Rabbimize alçak gönüllüce ve için için dua edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez.*”⁹² “*Düzene sokulduktan sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allah'a azabından korkarak ve rahmetini umarak dua edin. Şüphesiz, Allah'ın rahmeti iyilik edenlere çok yakındır.*”⁹³ “*En güzel isimler Allah'ındır. O'na o güzel isimleriyle dua edin ve O'nun isimleri hakkında gerçeği çarpıtanları bırakın. Onlar yaptıklarının cezasına çarptırılacaklardır.*”⁹⁴ buyurmuştur.

Peygamberimiz (s.a.v) bir kudsi hadiste, Yüce Allah’ın “Kullarım, beni senden sorarlarsa, bilsinler ki, gerçekten ben onlara çok yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O halde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler.”⁹⁵ dediğini bildirmiştir. Ayrıca Peygamberimiz (s.a.v) duanın ehemmiyetini şöyle ifade etmiştir: “*Dua ibadettir. İbadetin iliği ve özüdür. Allah katında O'na dua etmekten daha kıymetli bir şey olamaz. Allah kendisinden bir şey istemeyeni (dua etmeyi kendisine yediremeyeni) azâba uğratar. Sıkıntı ve darlık zamanında duasının kabul olmasını isteyen kimse, bolluk ve rahatlık zamanında da duayı bol yapsın. Rabbiniz Hayy ü Kerîm'dir. Bir kul elini açınca boş bırakmaz. Kime ki dua kapıları açılmıştır, ona hikmet kapıları açılmış demektir. Dua, rahmet*

⁹⁰ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 134.

⁹¹ Izutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev.: Süleyman Ateş, AÜ. Bs., Ankara, 1975, s. 182.

⁹² A'râf, 7/55.

⁹³ A'râf, 7/56.

⁹⁴ A'râf, 7/180.

⁹⁵ Bakara, 2/186.

kapılarının anahtarı, mü'minin silâhi, dînin direği, göklerin ve yeryüzünün nurudur.”⁹⁶

Osman Nuri Topbaş bu konuyu “*Dua tekrarlandıkça derûnî duyular olarak mü'minin ruhuna nakşolur, şahsiyetine karışıp onun bir hususiyeti hâline gelir. Bu sebepledir ki, yüksek ruhlar, devamlı dua hâlinde yaşarlar.*⁹⁷ *Duanın vecdine dalan bir kalp, en yüce kapıya iltica etmiş bulunduğu idrâkinde olmalıdır. Dua kapısında bir teveccüh ümidiyle bekleyen gönüller, o rahmet eşliğinde bir ömür bile beklemekten usanmazlar. Zira onların âleminde dua ve gözyaşı, ilâhi rahmetten neş'et (meydana gelmek, vücuda gelmek) ettiği için, mahzun gönüllere teselli ve huzur bahşeden bir saâdet iksiri, Hakk'ın sevdâsıyla yanık yüreklerin içtikçe ferahladığı tatlı bir kevser gibidir.”⁹⁸ şeklinde açıklamıştır.*

Halis Kestane duayı “*Dua faydalı bir şey istemek ya da zararlı bir şeyden uzaklaştırması, belanın yok olması, düşmana karşı zafer elde etmek için Allah'a yönelme, ibadetin özü ve ruhudur.”⁹⁹ şeklinde tanımlamıştır. Duanın insanı yüceler yücesine ulaştırdığı ve insanın bütün dileklerinin kabul edilmesi için vesile olduğunu, hiçbir kimsenin, dua ve istiğfara yapışmadan kalbin sırlarına erişemeyeceğini belirtmiştir.¹⁰⁰ Mâruf-i Kerhî Hz. bu konuda yaşadığını şu şekilde anlatmıştır: “*Çarşıda bir sakaya rastladım. Saka, Allah rızası için benim suyumdan içiniz, diye seslenince nâfile oruçlu olduğum halde, Allah rızâsı için diyen sakanın, bu duasını almak niyeti ile o sudan içtim.*” Evliyadan bir zât Mâruf-i Kerhî Hz. vefât ettikten sonra, onu rüyâsında güzel bir mevkide görür. Sebebini sorduğunda ise “*Sakanın Allah rızâsını talep ederek ettiği dua ile.*”¹⁰¹ demiştir. Buradan yola çıkarak 21. yüzyılda yaşamış bir sufi olan Halis Kestane ile Hicri 3. asırda yaşamış olan Mâruf-i Kerhî'nin dua konusundaki görüşlerinin benzer olduğunu görmekteyiz.*

Müellefimiz gayb âleminin anahtarının dua olduğunu, dua eden kişinin, kapalı kapıyı açmaya muvaffak olacağını da vurgulamıştır. Kestane dua için, kişinin yaptığı

⁹⁶ Müslim, Zikir, 19, III, 2067.

⁹⁷ Topbaş, Osman Nuri, *Gönül Bahçesinden Son Nefes*, Erkam Yay., İstanbul, 2013, s. 131.

⁹⁸ Topbaş, *Gönül Bahçesinden Son Nefes*, s. 140.

⁹⁹ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.49.

¹⁰⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.258.

¹⁰¹ Topbaş, *Gönül Bahçesinden Son Nefes*, s. 136.

günahlardan dolayı pişmanlık duyması, bir daha bu günahlara dönmek için kesin kararlı olması, gözyaşları ve azim (irade) ile tevbe kapısına yapışması şeklinde üç şartın varlığından da bahseder.¹⁰² Bu konuda Hazret-i Mevlânâ (kuddise sirruh) da duanın kabulü hususunda “*Nedâmet (pişmanlık) ateşiyle dolu bir gönülle, nemli gözlerle dua ve tevbe et! Zira çiçekler, güneşli ve ıslak yerlerde açar.*”¹⁰³ buyurmuştur.

Sonuç olarak insanoğlu; zor anlarında, pişmanlıklarında, insanlar yardım elini çektiğinde ve bunun gibi daha nice acı durumla yüzyüze geldiğinde fitratı gereği dış etkilerden uzaklaşıp özüne dönme, sükûnet bulma ihtiyacı hisseder. Bunun için ihlasla Allah’a yönelip dua ederiz.

3. Takvâ

Takvâ, lügat anlamı olarak “*korkma, sakınma, kaygılanma*”dır. Takva, dini daha derin bir anlayışla yaşamak ve dinde hassas olmaktır.¹⁰⁴ Kimsenin hakkını zerre kadar da olsa üzerine geçirmemektir.¹⁰⁵ Yüce Allah “*Ey insanlar! Şüphesiz Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınmanızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdâr olandır.*”¹⁰⁶ buyurmuştur. Allah’ın “*Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa öylece sakının ve siz ancak müslümanlar olarak ölün.*”¹⁰⁷ kelâmının tefsirine göre takvâ; Allah’a itaat edilip, isyan olunmaması, zikredilmesi, unutulmaması, şükrolunması ve nankörlük bulunulmaması demektir. Allah’a taat ve ibadet edilerek azabından korunmak, nefsi azaba sebep olan yapılması ve yapılmaması gereken şeylerden, cezayı hak edecek işlerden korunmaktır.¹⁰⁸ İsm-i Rahmân’ın icâb ettiği takvanın hakikati budur ki, muttaki kendinden sadır olan kemâlatı nefsine muzâf

¹⁰² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s. 258.

¹⁰³ Topbaş, *Gönül Bahçesinden Son Nefes*, s. 134.

¹⁰⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.472.

¹⁰⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.379.

¹⁰⁶ Hucurât, 49/13.

¹⁰⁷ Âl-i İmrân, 3/102.

¹⁰⁸ Muhammed Nuri Şemsettin Nakşibendi, *Miftâh’ül Kulûb (Kalplerin Anahtarı)*, haz. Abdulkadir Akçiçek, Huzur Yay., İstanbul, 2011, s. 523.

kılmayıp, fâil-i hakiki Hak'tır. Bunların cümlesi ona râcidir, der ve Hakk'ı nefesine vikaye yani siper eder, nefisini Hakk'a siper kılar.¹⁰⁹

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de **“Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever.”**¹¹⁰ buyurmuştur.

Nitekim Câfer-i Sâdık Hz. üzerine yemek dökken hizmetkârını bu âyet gereği¹¹¹ affetmiş, dahası onu azad ederek ihsanda bulunmuştur.¹¹²

Halis Kestane takvâ konusunda, niyetlerin halis, istikametın doğru olursa, Şânı Yüce Mevlamızın yardımcı olacağını; Rabbin istediklerini yapıp, razı olmadıklarını yapmadığın ve göndermiş olduğu reçeteyi uyguladığın zaman Allah'ın izniyle takvâ yolunda ilerlemenin kolaylaşacağını dile getirmiştir.¹¹³

Kestane takvâyı avâmın takvası, has insanların takvası, hâss'ül havâs insanların takvası olarak üç bölümde ele almıştır. Ona göre avâmın takvâsı; fanîlerin değil varlığı ebedi olan Allah'ın zikrine lisanla devam etmektir. Has insanların takvâsı; cahilin lisanla yaptığını kalp ile yapmaktır. Hâss'ül havâs insanların takvâsı ise cahilin lisanla ve has insanların kalp ile yaptığını bütün azâları ile yapmaktır.¹¹⁴

Nasrabâzi bu konuda der ki: *“Takvâyâ sarılan dünyadan ayrılmanın özlemi ile yaşar.”* Kettâni ise *“Dünyâ belâ üzerine, âhiret takvâ üzerine taksim olunmuştur. Yani dünya ehlinin kısmeti belâ, cennet ehlinin kısmeti takvâdır.”* demiştir. Takvâ, bütün iyilikleri ve faziletleri kendinde toplayan bir haslettir. Takvanın aslı önce şirkten, sonra kötü ve günah olan fiillerden, daha sonra günah olma ihtimali olan amellerden sakınıp, en son olarak da fuzulî ve lüzumsuz olan şeyleri terk etmektir. Zunnûn der ki: *“Hayat, ancak kalpleri takvâ ile çarpan, zikirle rahatlayan, süt emen çocuk, anne kucağında*

¹⁰⁹ Konuk, Ahmet Avni, *Fusûsu'l- Hikem Tercüme ve Şerhi*, Haz. Mustafa Tahrallı, Selçuk Eraydın, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1987, s. 293.

¹¹⁰ Âl-i İmrân, 3/134.

¹¹¹ İçine alma, kaplama. Ait olma, delâlet etme. Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 2004, s.1005.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=299975.

¹¹² Topbaş, *Gönül Bahçesinden Son Nefes*, s.305.

¹¹³ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s. 51.

¹¹⁴ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.182.

*huzur bulduğu gibi, yakînin ruhu ve hoşluğu içinde huzur bulan zevatın hayatıdır.”*¹¹⁵ Allah Teâlâ Hazretleri “**Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir. Elbette ki ahiret yurdu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?**”¹¹⁶ buyurmuştur.

Bu konuda Kestane'nin ifadelerini değerlendirmek gerekirse, müellifimiz her daim Allah'ın emrettiği gibi yaşanması gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Çünkü Yüce Mevlamız biz kullarından ubudiyet yani kulluk istemektedir. Bu da kalbimizi bu dünya ile meşgul etmeden, dilimizi ve kalbimizi yalnızca Allah'ın zikriyle meşgul etmekle olur.

4. Vera'

Vera'nın lügat anlamı “*takva, Allah'tan korkmak, şüphelilerden ısrarla kaçınmaktır.*”¹¹⁷ Tasavvufta haram bir tarafa şüpheli olan şeylerden, malayani ve boş şeylerden uzak kalmak demektir.¹¹⁸

Cenâb-ı Hakk Kur'an-ı Kerimde “**Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz nimetleri kendinize haram etmeyin ve Allah'ın koyduğu sınırları aşmayın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez.**”¹¹⁹ buyurmuştur.

Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz hadis-i şeriflerinde “*Vera' sahibi ol ki, en çok ibadet eden insan olasın. Kanaatkâr ol ki, nimetin kıymetini en çok bilen şükreden bir kimse olasın. Kendin için arzu ettiğin bir şeyi başkaları için de arzu et ki, mümin olasın. Yakınların ile iyi komşuluk yap ki, Müslüman olasın. Az gül, çünkü gülmek kalbi öldürür.*”¹²⁰ “*Dininizin temeli verâ'dır.*”¹²¹ buyurmuştur.

Halis Kestane'ye göre kötü icraatlerimizin olmasını istemiyorsak, Allah'ın hoşnut olmadığı şeyleri terk edip, her türlü haram kapılarını sıkıca kapatmamız gerekir. Allah'ın ahkâm kalesi, muhkem tutulmamalıdır. Müellifimize göre Mevlâ'nın

¹¹⁵ Kuşeyri, Abdülkerim, *Kuşeyri Risalesi*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul, 2016, ss. 200-201.

¹¹⁶ En'âm, 6/32.

¹¹⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 524.

¹¹⁸ Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul, 2012, s. 82.

¹¹⁹ Mâide, 5/87.

¹²⁰ Aclûnî, I, s. 144.

¹²¹ Beyhaki.

emir ve yasakları kesin olarak bellidir. O'nun haram kıldığı şey, herkese haramdır. Hiçbir insan bundan ayrı tutulamaz. İlâhi emirlere karşı çok dikkatli olmamız icab eder. Haramın küçüğü büyüğü olmaz. Her türlü haram haramdır. Haram evvela içimizi tahrip eder, sonra içeride de rahat durmayıp insanı kötülüğe ve kötü amellere tahrik eder ve yaptırır.¹²² Ömer bin Hattab da şöyle demiştir: “*Takvâyı alan ve kendini verâ ile tartan kimsenin dünya adamlarına zillet göstermesi doğru değildir.*” Şiblî'ye verâ'dan sordular. O da “*Verâ kalbini Allah'tan bir göz kapatıp açacak kadar dağıtmamaktır.*” dedi. Ebu Süleyman ed-Darânî de şöyle demiştir: “*Verâ zühdün başıdır. Tıpkı kanaatin de rızanın bir ucu olduğu gibi.*”¹²³ Kestane'ye göre hayatımızı bu şekilde tanzim edebilirsek, nefsimiz belki birçok şeyden mahrum olacak ve kalbimiz yumuşayacaktır.¹²⁴

Kestane verâ'yı (haramdan sakınmak) avâmın verâ'ı, has insanların verâ'ı, hâss'ül havâs insanların verâ'ı olmak üzere üç kısımda ele almıştır. Ona göre avâmın verâ'ı; ister halinden şikâyetçi olduğu zaman olsun, ister memnun olduğu zaman olsun, haliyle ilgili olarak Allah'tan başkasına şikâyet ve teşekkürde bulunmamaktır. Has insanların verâ'ı; her yarayı (eksikliği; hatayı) Allah'ın gazabından gizlemek, yani eksikliği için Allah'ın gazap edeceği endişesini duymaktır. Hâss'ül havâs insanların verâ'ı ise yaptığı her işinde yalnız Allah Teâlâ'nın rızâsını düşünmektir.¹²⁵

Özetle ifade etmek gerekirse Kestane'ye göre vera'; kişinin çok sistemli ve devamlı olarak, derece derece, kademe kademe, ibadetlerini sadakatle yapma, haram helal dairesi içinde Allah'ın emirlerine inceden inceye riayet etme gayreti içinde bulunmasıdır.

5. Tevbe

Tevbe, lügat anlamı olarak “*dönme, pişmanlık*”tır. “*Günahtan pişmanlık duyarak vazgeçmek*”tir. Tasavvufî olgunluk yolunda, yetmiş makamdan bahsedilmektedir. İlki tevbedir. Sonuncusu ise kulluktur.¹²⁶ Tevbe edip günah işlemeyi

¹²² Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, ss. 248-249.

¹²³ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, ss. 248-249.

¹²⁴ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s.249.

¹²⁵ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.182.

¹²⁶ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.493.

bırakan kimse, Yüce Allah'a dönmüş olur.¹²⁷ Manevi yoldaki ilk makam veya başlangıç noktası tevbedir. Tevbe, günahlardan uzak durup, her türlü dünyevi kaygıdan vazgeçmektir.¹²⁸ Tevbe derin bir ruhi inkılaptır.¹²⁹

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de ***“Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra da O'na tövbe edin ki sizi belirlenmiş bir süreye, ömrünüzün sonuna kadar güzel bir şekilde yararlandırınsın ve her fazilet sahibine faziletinin karşılığını versin. Eğer yüz çevirirseniz, ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum.”***¹³⁰ ***“Ey iman edenler! Allah'a içtenlikle tövbe edin. Belki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter ve peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların nurları önlerinden ve sağlarından aydınlatır, gider.”*** ***“Ey Rabbimiz! Nûrumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü senin her şeye hakkıyla gücün yeter, derler.”***¹³¹ ***“Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.”***¹³² ***“Ancak tövbe edip de inanan ve salih amel işleyenler başka. Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”***¹³³ ***“Kim de tövbe eder ve salih amel işlerse işte o, Allah'a, tövbesi kabul edilmiş olarak döner.”***¹³⁴ ***“Bunlar, Rabbimiz, biz iman ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi ateş azabından koru diyenler, sabredenler, doğru olanlar, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde Allah'tan bağışlanma dileyenlerdir.”***¹³⁵ ***“O, kullarından tövbeyi kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.”***¹³⁶ buyurmuştur. Tevbede istek ve arzu hâkimdir.¹³⁷

Rasûlüllah (s.a.v)'in hizmetkârı olan Ebû Hamza Enes İbni Mâlik el- Ensârî (ra.)'den rivâyet edilen bir hadisi şeriflerinde ***“Kulunun tevbe etmesinden dolayı Allah***

¹²⁷ Şemsettin, *Miftâh 'ül Kulûb*, s.532.

¹²⁸ Schimmel, Annemarie, *İslâm'ın Mistik Boyutları*, çev.: Ergun Kocabıyık, Kabalcı Yay., İstanbul, 2001, s.117.

¹²⁹ Afifi, *İslâm'da Manevi Hayat*, s.130.

¹³⁰ Hûd, 11/3.

¹³¹ Tahrîm, 66/8.

¹³² Nûr, 24/31.

¹³³ Furkân, 25/70.

¹³⁴ Furkân, 25/71.

¹³⁵ Âl-i İmrân, 3/16-17.

¹³⁶ Şûrâ, 42/25.

¹³⁷ Gazâli, Ebû Hâlid Muhammed, *Âbidler Yolu*, çev.: Turgut Ulusoy, Hisar Yay., İstanbul, s. 87.

Teâlâ'nın duyduğu memnuniyet, sizden birinin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden çok daha fazladır."¹³⁸ buyurmuştur.

Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurur: "*Pişmanlık duymak tevbedir.*"¹³⁹ "*Sizin en hayırlınız, çok günah işlemiş olmasına rağmen çok tevbe edip Cenâb-ı Hakka yönelen ve O'na yakarandır.*"¹⁴⁰

Zinnuni Mısri tevbe konusunda şunu dile getirmiştir: "*Tevbenin hakikati yaptığı günahtan dolayı yer ve göklerin sana dar gelmesidir. Çıkış ve kaçış yerini ancak Allah'a sığınmakta bulup O'na teslim olmaktır.*"¹⁴¹

Kur'an-ı Kerimde, bu mevzu hakkında şöyle buyurulmaktadır: "*Savaştan geri kalan üç kişinin de tövbelerini kabul etti. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları da kendilerini sıktıkça sıkılmış, böylece Allah'ın azabından yine O'na sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra eski hallerine dönsünler diye, onların tövbelerini de kabul etti. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul eden ve çok merhamet edendir.*"¹⁴²

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde tevbe konusu ile ilgili tavsiyesinde "*Allah katında genç bir mü'minin yaptığı tevbe kadar sevimli bir şey yoktur.*"¹⁴³ "*Günahlarından tevbe eden kimse günah işlememiş gibidir.*"¹⁴⁴ buyurmuşlardır.

Kestane, tarîkate evrad çekmenin gayesini, İlâhi rahmetin kapısını tevbe ile çalmak ve günahlarının bağışlanmasını O'ndan dilemek olduğunu ifade eder.¹⁴⁵ Ona göre hakiki tevbenin; kötülüğü terk etmek, tam bir pişmanlık, bir daha kötülüğe dönmemeye azmetmek, kul hakkını ödemek,¹⁴⁶ farzların kazasını yapmak, haram

¹³⁸ Buhârî, Daavât 4; Müslim, Tevbe 1, 7, 8.

¹³⁹ Müsned, I, 422-423, 433; İbn Mâce, "Zühd", 30.

¹⁴⁰ Tirmizî, Kıyâme 49.

¹⁴¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.260.

¹⁴² Tevbe, 9/118.

¹⁴³ İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, c. IV, s.418, no:1282; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.IV, s.118, no:963.

¹⁴⁴ İbn Mâce, *Zühd*, 30; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 10/150.

¹⁴⁵ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s. 261.

¹⁴⁶ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.221.

kazanç ve gıdadan sakınmak, kalbi bütün kötülüklerden temizlemek gibi şartları vardır.¹⁴⁷

Müellifimize göre tevbe kişinin zikir meclislerinde hikmet erbabının söz ve sohbetine kalbini açarak dinlemesi ve kesin olarak işlemiş olduğu günahlardan pişmanlık duyarak, bir daha yapmamak üzere Allah'a tevbe etmesidir. Böylece hasta olan kalp yeniden hayata dönme yolunda ilk adımını atmış olur. Günahlar, vücutta oluşan habis organizmalar ve artıklar gibidir. Fazla ve pis kanın alınması gibi, vücut bu atıklardan kurtulduğu zaman rahatlayarak tabii haline döner ve gelişmesi hızlanır. Günahlar, tevbe ve istiğfar edilerek terk edildiği zaman manevi kalp, atıkları boşaltmış ve yıkıma sebep olan mikrobun kaynağından kurtulmuş olur.¹⁴⁸ Cüneyd b. Muhammed "Tevbe nedir?" sorusuna "Günahı unutmandır." şeklinde cevap vermiştir. Günah olan fiilin zevki ve izi kalpten öylesine çıkarılmalı ki, ruhta bundan eser kalmamalıdır. Rûveym bu konuyu, sözündeki samimiyetin azlığından istiğfar etmek manasına gelecek şekilde "Tevbe, tevbeden tevbe etmektir. Yani Allah'tan af dilerim."¹⁴⁹ şeklinde ifade etmiştir. Bu şekilde yapılan tevbe, o insanı delalet bataklığından kurtarıp selâmet yoluna iletir.¹⁵⁰ Bilerek bilmeyerek işlenen günahları hatırlamak, bir daha günah işlememek üzere tevbe etmek gerekir. Günahları ve o kötülükleri hatırlamak, kişiyi o günahlara bir daha düşmemeye azmettirir. Kişinin daima uyanık ve dikkatli olmasını sağlar.¹⁵¹ Tevbe eden kimse günahlarını tamamen bırakmalı ve bu günahlardan arınmak için dua etmelidir.¹⁵² Çünkü Allah Teâlâ "Günahlardan temizlenenleri sever."¹⁵³ buyurmuştur.

Kestane, hakikat ehlinin tevbesini, geçmiş günahlardan pişman olmak ve geleceğe dikkatle bakmak; tarîkate ise, Yüce Allah'ı tefekkür etmeden geçirdiği zaman için pişman olmak ve kalbinde Yüce Allah'ın sevgisinden başka hiçbir şey bırakmamaya söz vermek şeklinde belirtmiştir.¹⁵⁴ Ona göre tevbe ağacının kök salıp,

¹⁴⁷ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.259.

¹⁴⁸ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s.152

¹⁴⁹ Kelâbâzî, *Taaruf*, s.141.

¹⁵⁰ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s.246.

¹⁵¹ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.224.

¹⁵² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.260.

¹⁵³ Tevbe, 9/108.

¹⁵⁴ Kestane *Tasavvuf Risalesi*, s.260.

dal ve yaprak vermesi ancak geçmişte işlenen günahlardan pişmanlık duymakla olur.¹⁵⁵ Ayrıca müellifimiz tevbe konusunu; avâmın günah işlemekten dolayı yaptığı tevbe, hâssın gafletten dolayı yaptığı tevbe, hâss'ül havâsın ise iyilik ve ibadetlerini hatırlaması için yaptığı tevbe olarak üç bölümde ele almıştır.¹⁵⁶

Bu konuda Halis Kestane'nin ifadelerini ele aldığımızda tevbe ve istiğfar ile kalp, kötülük ve günahlardan arandıktan sonra güzellikler içerisine yerleşmeye hazır hale gelecektir. Çünkü kalp Yüce Allah'ın nazargâhıdır.

6. Zikir

Zikir, lügat anlamı olarak “*hatırlamayı ifade eder. Korku veya sevginin çokluğu sebebiyle, gaflet meydanından müşahede alanına çıkıştır.*” Zikrin hakikati, zikredilenden yani Allah'tan başkasını unutmaktır. Zikrin insanın varoluşa katılması hususunu şu şekilde anlatabiliriz: “*Kişi çok zikrettiğini sever, sevdiğini tanır, tanıdığına teslim olur, teslim olduğuna da dost olur, kul olur.*”¹⁵⁷ Zikir, riyâzetin en önemli esası olduğu için kulun Rabbine yaklaşmasını sağlayan büyük bir ibâdetdir.¹⁵⁸ Zikir, İranlı mistiklerin hem-dem dedikleri tek nefes olmak anlamına gelen içsel bir yakınlığı paylaşmaktır. Artan temposu ve kısaltılmış kelimeleri ile sadece iç çekişler kalana kadar ritmik zikri tecrübe eden kişi bilir ki dışarıdan izleyenler bu deneyimin etkisiyle kendilerinden geçerler.¹⁵⁹

Zikir kişinin ahlâk eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Günahlar ve ahlâksızlıklar Allah'ı unutmaktan kaynaklanmaktadır. Zikir sayesinde Allah'ı hatırlatan her türlü faaliyet yapıldıkça günahlardan da bu sayede uzaklaşmış olunur. Kibir, haset, riya ve makam sevgisi gibi mânevî hastalıklar tarladaki zararlılara benzetilir. Zikir bunları yok eden ateş ve çapadır. Dünyevî meşgalelere dalıp Allah'ı ve ahireti unutan insanların özüne dönmesi ve ahlâklı olarak hayatına devam edebilmesi için zikir gereklidir. Nitekim insan eleste Rabbine verdiği sözü dünyada unutmamıştır. Unutmak hastalığının tedavisi de zikir ile mümkündür.¹⁶⁰ Zikir, zamanı

¹⁵⁵ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s. 222.

¹⁵⁶ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.261.

¹⁵⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, ss.546-547.

¹⁵⁸ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.248.

¹⁵⁹ Özelsel, *Halvette 40 Gün*, ss.146, 162.

¹⁶⁰ Tosun, Necdet, *Zikir ve Tefekkür*, Hacegan Yay., İstanbul, 2013, ss.11-12.

aşmak, mâşukla ölümsüzleşmektir.¹⁶¹ Zikir uygulamaları sufizmin kalbi olarak nitelendirilebilir. Çünkü amacı birliğe ulaşmak olan yoldaki uygulamanın merkezini oluşturur.¹⁶² Zikir, Cenâb-ı Hakk-ı meth-ü sena ve azametini ifade etmek için kalpte muhafaza edilen Allah sevgisinin neticesi olan fikir ve ince düşünüşten ibarettir. Peygamber (s.a.v) Efendimiz'e, Cebrail (a.s) vasıtasıyla hakikatini anlayarak, anladıktan sonra kalbi ve lisani zikrin icrasına girişmiştir. Peygamber (s.a.v) Efendimiz'e Cebrail (a.s) vasıtasıyla Sevr mağarasında tecelli eden tarîkatı ve tarîkatın şeyhliğini, Hz. Ebu Bekir (ra.) Efendimiz'e devretmesinden sonra, kalbi zikri ilk olarak Peygamber Efendimiz (s.a.v), Ebu Bekir Efendimiz'e öğretmiştir. Onun da bütün Ashab-ı Kiram'a anlatıp öğretmesi için vekil tayin etmiştir. Zikir bu şekliyle ikiye ayrılmış olup; birincisi Hz. Ebu Bekir (ra.) Efendimiz'e, ikincisi de Hz. Ali (ra.) Efendimiz'e nisbet edilmiştir.¹⁶³

Kur'an-ı Kerim'de zikir kavramı türevleriyle birlikte 286 defa geçmektedir. Bunlardan 47'si insanların Allah'ı zikretmesi üzerinedir.¹⁶⁴ Zikir ve ondan türeyen kelimelerin vücûd verdiği kavramların Kur'an'da çokça geçmesi, bu kelime ve kavramlarının önem ve tuttıkları yerin büyüklüğüne bir kanıttır.¹⁶⁵

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de **“Rabbini çok an, sabah akşam tesbih et.”**¹⁶⁶ **“O’nu sabah akşam tesbih edin.”**¹⁶⁷ **“Sen ve kardeşin mucizelerim ile desteklenmiş olarak gidin ve beni anmakta gevşeklik göstermeyin.”**¹⁶⁸ **“Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler.”**¹⁶⁹ **“Ey iman edenler! Allah'ı çok çok zikredin.”**¹⁷⁰ **“Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'ı**

---

¹⁶¹ Tenik, Ali -Göktaş, Vahit, *Allah'la Var Olmanın Yolu- Zikir*, İlahiyat Yay., 2014, Ankara, s.51.

¹⁶² Özsel, *Halvette 40 Gün*, s.163.

¹⁶³ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, s.77.

¹⁶⁴ Karagöz, İsmail, *Kur'an'da Zikir Kavramı ve Allah'ı Zikir*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2012, s.25.

¹⁶⁵ Tenik-Göktaş, Vahit, *Zikir*, s.51.

¹⁶⁶ Âl-i İmrân, 3/41.

¹⁶⁷ Ahzâb, 33/42.

¹⁶⁸ Tâhâ, 20/42.

¹⁶⁹ İsrâ, 17/44.

¹⁷⁰ Ahzâb, 33/41.

anarlar.”¹⁷¹ buyurmuştur. Allah Teâlâ zikrin belli zamanı saati olmadığını, her kulun kalp ve dil ile zikir yapmak mecburiyetinde olduğunu ifade eder.¹⁷²

Peygamber Efendimiz (s.a.v) hadis-i şeriflerinde “*Uyanık olunuz. Şüphesiz dünya değersizdir. Dünyada olan mal mülk de kıymetsizdir. Ancak Allah Teâlâ'nın zikri ve O'na yaklaştıran şeylerle, öğretici ve öğrenici olmak müstesnadır.*”¹⁷³ “*Allah'ı sevmenin alâmeti, Allah'ı zikretmektir.*”¹⁷⁴ “*Her şeyin bir cilası vardır. Kalbin cilası da zikirdir.*”¹⁷⁵ buyurmuştur.

Âlimler zikri iki türlü tanımlamıştır: “*Zikir, unutulmuş bir şeyi hatırlamak ve bir şeyi unutmayıp hatırlamaktır. Buna göre dil ile zikir; bir şeyi ve bir varlığı anmak, hakkında konuşmak, kalp ile zikir ise bir şeyi zihinde tutmak, hatırına getirmek manasındadır. Tasavvuf ıstılahında ise, Allah'ı anmak, hatırdan çıkarmamak ve unutmamaktır. Tasavvuf erbabı, belli terkipleri belirli zamanlarda ve belirtilen sayı ve usûl ile düzenli olarak yerine getirmelidir. Zikirdeki asıl gaye, eleste verilen sözün hatırlanmasıdır.*”¹⁷⁶

Zikir müminlerin en büyük amelidir. Allah'ın kalplere yerleştirdiği sırra ulaşmak için gereklidir. Zikir için öncelikli olan gerekliliğine inanmaktır. Burada müride düşen sorumluluk, taklitle de olsa zikre devam etmesidir. Ancak bu şekilde vücut zikre alışacak ve tabî bir hale gelecektir.¹⁷⁷

Mevlâna Hâlid Bağdâdîye göre “*Zikir, ibadetlerin en yücesi ve faziletlisidir. Mürid, zikre ne kadar önem gösterirse mürşidin tasarrufunu da o kadar üzerine çekmiş olur.*”¹⁷⁸

Kur'an yorumcuları, zikir kavramının, sözlük anlamının dışında âyet-i kerimelerde geçen farklı anlamlarını ifade etmişlerdir. Bunlar “*Tevhid yani Allah'ın bir ve tek oluşu, vahiy, Kur'an, Tevrat, İncil ve diğer kitaplar, dua etmek, nasihat*

¹⁷¹ Âl-i İmrân, 3/191.

¹⁷² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.242-243.

¹⁷³ Tirmizi, Zühd 14. İbni Mâce, Zühd 3.

¹⁷⁴ Süyûtî, II, 52.

¹⁷⁵ Ali el-Müttakî, II, 241.

¹⁷⁶ Tenik- Göktaş, *Zikir*, ss.11-12.

¹⁷⁷ Selvi, *Kaynaklarıyla Tasavvuf*, ss.58-59.

¹⁷⁸ Mevlâna Halid, *Mektubat-ı Mevlana Hâlid*, Sey-Tac Yay., İstanbul, 2008,10.mektup, ss.147-148.

(öğüt), şeref, (iman ve itaat, sevap ve nimet, mağfiret ve rahmet), (Allah'tan korkmak, Allah'ın sevap, azap ve mağfiretini hatırlamak, yaptığına pişman olmak), (söz etmek, bahsetmek, anlatmak), haber, korumak (hıfz), beyan (açıklama), beş vakit namaz, cuma namazı, ikindi namazı, ayıplamak (eleştirmek), Allah'ı övmek, düşünmek, (ikaz, uyarı, hatırlatma), (nimet vereni bilmek, tanımak ve O'na şükretmek)"¹⁷⁹

Zikir, insanın kalbini cilâlayıp temizlediği için, ihlâs ve samimiyet itibariyle böyle bir kalple yapılan ameller, böyle olmayan kimselerin yaptığı amellerden farklı olacaktır.¹⁸⁰ Mevlâna (k.s.) kalbini cilâlayıp saflaştıran kimselerin değerini ifâde etmek için şöyle demiştir: “Herhalde bunu işitmişsindir, hatırlar olmalısın. Padişahların bir âdeti vardı. Yiğitler, pehlivanlar padişahlarının sol taraflarında dururlardı. Çünkü yiğitlik ve cesaret duygusu yeri olan yürekler, bedenın sol yanındadır. Defterdarlarla kâtiplerin yeri ise sağ tarafta idi. Çünkü yazı yazmak ve defter tutmak sağ elin işidir. Sûfilere ise padişahın karşısında yer verirlerdi. Zirâ sûfiler cânın aynasıdır ve mânen aynadan daha parlaktırlar. Onlar gönül aynasında hiç görülmemiş, dokunulmamış şekiller, hayaller belirsin diye, onu zikirle ve tefekkürle cilâlamışlardır. Aynayı, mayası ve yaratılışı temiz olan güzel kişilerin önüne koymalıdır. Çünkü güzel kendi güzelliğini görmek ister. Bu sebeptendir ki güzel yüz aynaya âşıktır. Güzel cânâ cila verir, kalbi kuvvetlendirir.”¹⁸¹

Halis Kestane'ye göre zikrin hakikati, zikreden kimsenin, zikir olunandan başkasını unutmasıdır. Bu suretle onun bütün vakitleri zikir olur.¹⁸² Kalp, daima Allah ile olmalıdır. Zikir, murakabe, sohbet ve rabitanın neticesi, Ahadiyet nurunun müşahedesidir.¹⁸³ Ona göre zikir; dil, kalp ve ruh ile yapılır. Sadece dil ile yapılan zikirde, kalbi başka şeylerle meşgul olan kimseler günah işlemiş olurlar. Bu zikri yapmaktan dolayı, tevbe etmek gerekir. İy ve olgun kimselerin yaptığı zikir ise hem dil ile hem de kalp ile yapılır. İnsan-ı kâmil'in ve hâss'ül havâsın yaptığı zikir vardır ki; bütün azların zikre iştirak etmesidir.¹⁸⁴ Dil, zikri kalbe; kalp de ruha iletir. Böylece zikrin son merhalesi ruh olmuş olur. Müellefimiz zikri; hafî zikir, cehri zikir ve lisâni

¹⁷⁹ Karagöz, *Kur'an'da Zikir Kavramı ve Allah'ı Zikir*, ss.15-24.

¹⁸⁰ Topbaş, Osman Nuri, *Üsve-i Hasene*, Erkam Yay., İstanbul, 2014, s.209..

¹⁸¹ Can, Şefik, *Mesnevî Tercümesi*, Ötüken Yay., İstanbul, 1997, c.1, beyit: 3150-3156.

¹⁸² Kestane, *Tevhîde Çağrı*, s.162.

¹⁸³ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, s.48.

¹⁸⁴ Kestane, *Tevhîde Çağrı*, s.244.

zikir olarak üç kısımda açıklar. Hafî zikir kalp ile yapılan zikirdir. Yani lisanın onda asla haz ve nasibi olmaz. Yüce Nakşi taifesi, bu nevi zikri seçmişlerdir. Zira Allah'a vuslata en yakın yol budur. Cehri zikir; kalp eşliğiyle yapılan dil zikridir. Bu zikre ayrıca kalple birlikte yapılan dil zikri de denir. Lisâni zikir ise, yalnızca dil ile yapılan zikirdir.¹⁸⁵ Sehl Tusterî zikir konusunda “*Rabb Teâlâ'yı unutmaktan (ve O'nu zikretmemekten) daha çirkin bir günah bilmiyorum.*”¹⁸⁶ demiştir. Şeyh bin Tunîs zikir konusunda ise “*Sufî olmak sürekli olarak Allah'ı hatırlamaktır.*”¹⁸⁷ demiştir. Allah'ı kalp ile zikretmek müridlerin bir nevi kılıcıdır. Onlar, düşmanlarına karşı bu kılıç ile savaşır. Kendilerine gelen âfet ve musibetlerden bu şekilde korunmuş olurlar. Kul kalbi ile Allah Teâlâ'ya sığınır, belâ ve musibet yaklaştığı zaman, hoşlanmadığı her şeyi kendisinden savmış olur. Böylece kendisine yönelen âfetin yolu da değişir.¹⁸⁸ Zikir kalbe iyice yerleşirse, o kalbe yaklaşan şeytan çarpılır. Bunu gören öbür şeytanlar toplanıp: “*Bu şeytana ne oldu?*” dediklerinde, “*Ona insan dokundu cevabını alırlar.*”¹⁸⁹

Müellifimize göre tarîkatta zikir temeldir. Diğer usul ve makamlar bu temel üzerine kurulmuştur. Yüce Allah'a varmanın yolu zikre devam etmektir.¹⁹⁰ Ona göre insanın yaratılış gayesi, Yaratan'a kulluk etmektir.¹⁹¹ Kuşeyri zikir konusunda “*Zikir, Hakk Süphânehu ve Teâlâ'ya giden yolda kuvvetli bir esastır. Hatta bu yolda temel şart zikirdir. Devamlı zikir müstesna, başka bir şekilde hiçbir kimse Allah'a ulaşamaz.*”¹⁹² demiştir. Hasan Basr'i zikir konusunda “*Halaveti (manevi zevki) üç şeyde arayınız; Namazda, zikirde, Kur'an okumada. Eğer halaveti bulursanız ne â'lâ, bulamazsanız biliniz ki zevkle amel etme kapısı kalbin kasveti sebebi ile kapalıdır.*”¹⁹³ demiştir.

¹⁸⁵ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.152-153.

¹⁸⁶ Kuşeyri, *Kuşeyri Risâlesi*, s. 305.

¹⁸⁷ Meyerovitch, Eva de Vitray, *İslâm'ın Güteryüzü*, çev.: Cemal Aydın, Şûle Yay., İstanbul, 2011, s.133.

¹⁸⁸ Kuşeyri, *Kuşeyri Risâlesi*, s.302.

¹⁸⁹ Kuşeyri, *Kuşeyri Risâlesi*, s. 305.

¹⁹⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.242.

¹⁹¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.129.

¹⁹² Kuşeyri, *Kuşeyri Risâlesi*, s.301.

¹⁹³ Kuşeyri, *Kuşeyri Risâlesi*, s.304.

Kestane zikri avâmın, has insanların ve hâss'ül havâs insanların zikri olmak üzere üç kısımda incelemiştir. Avâmın zikri; kalbin gafletine rağmen, lisanla yapılan zikirdir. Has insanların zikri; lisanla kalbi birleştirerek yapılan zikirdir. Hâss'ül havâs insanların zikri ise lisanın ilgisi bulunmadan kalp ve bütün azâ ile yapılan zikirdir.¹⁹⁴

Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki, zikir fitrî bir ihtiyaç olarak her zaman lüzumludur. Yüce Allah'a varmanın yolu zikre devam etmektir. Bu da yukarıda belirttiğimiz âyet ve hadislerin delaletleriyle sabittir ki insan, zikir mükellefiyeti altındadır.

7. Murakabe

Murakabe, lügat anlamı olarak “denetleme, gözetleme ve dikkati belli bir noktaya toplamadır.”¹⁹⁵ Murakabe içte ve dışta Hakka yönelmenin maksadını sürekli düşündürmektir. Riâyet ve hürmet de bunun kapsamına girer.¹⁹⁶ Kişinin Allah'ın her zaman ve her yerde olduğunu, kendisini görüp, işittiğinin bilinci içerisinde yaşamasıdır.¹⁹⁷ Nefsin temizlenmesini, olgunlaşmasını, günahlarının silinmesini ve hasenâtın çoğalmasını sağlar. Çünkü Allah'ın rahmet ipine sarılarak O'na teveccühte bulunmak, günahlardan arındırır ve maneviyatı güçlendirir.¹⁹⁸ Bu yönüyle tasavvuf, insanı âlem içinde huzursuz eden derin sebepleri bulmaktır. Bu durum kişinin iç hesaplaşma ve murakabe ile iç hakikatini açığa çıkarma yoludur.¹⁹⁹ Murakabenin hakikati Rakib'i yani gözünden hiçbir şey kaçmayan murakıbı düşünmek, tüm düşünceyi ona hasretmektir (vermektir).²⁰⁰

Allah Teâlâ Kurân-ı Kerîm'de “***Herkesin kazandığını görüp gözeten Allah inkâr edilir mi? Hâlbuki onlar, Allah'a ortaklar koştular. De ki: Onların isimlerini açıklayın. Yoksa siz bununla O'na yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber vermiş olacaksınız, yoksa boş söz mü etmiş olacaksınız? Hayır. İnkâr edenlere hileleri güzel gösterildi ve onlar doğru yoldan saptırıldılar. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru***

¹⁹⁴ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, s.188.

¹⁹⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.255.

¹⁹⁶ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.498.

¹⁹⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.343.

¹⁹⁸ Topbaş, *Üsve-i Hasene*, s.211.

¹⁹⁹ Sayar, Kemal, *Sufî Psikolojisi*, İnsan Yay., İstanbul, 2000, s.13.

²⁰⁰ Gazâli, Ebû Hâlid Muhammed, *İhyâu Ulûmiddin*, ter. Dr. Sıtkı Güllü, Huzur Yay., İstanbul, 2012, c.4, s. 798.

*yola iletecek yoktur.*²⁰¹ *“O Allah'ın, her şeyi gördüğünü bilmiyor mu?”*²⁰²
*“Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir.”*²⁰³ *“Onlar, emanetlerini ve verdikleri
sözü gözetten kimselerdir.”*²⁰⁴ *“Onlar, şahitliklerini dosdoğru yapan kimselerdir.”*²⁰⁵
buyurmuştur.

Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: *“Allah'a kendisini görüyormuşçasına ibadet
et. Sen O'nu görüyor değilsen de O muhakkak seni görmektedir.”*²⁰⁶ Peygamber
efendimiz (s.a.v) bir başka hadis-i şerifinde *“Allah'ı unutarak lüzumsuz konuşmalara
dalmayın. Çünkü Allah'ı unutarak yapılan çok konuşmalar kalbi katılaştırır. Allah'tan
en uzak olan kimse ise kalbi katı olandır.”*²⁰⁷ buyurmuştur.

Halis Kestane'ye göre, kimin endişesi, ahiret için ise Allah onun durumunu
düzeltir. Her işi hayırlı olur. Dünyada gördüğü her şeyi, ahiretle ilişkilendirir.
Zenginliğini daima kalbinde hisseder, geleceğini bile düşünmeden, bir saniye bile
Allah'tan gafil olmaz. Boş vakit geçirmez.²⁰⁸ İbn Atâ'ya göre murakabe, en üstün tâât
sürekli şekilde Hakk'ı murakabedir.²⁰⁹

Kestane kalbinde/gönlünde ahiret derdi olan kişinin Allah rızası bulunmayan
hiçbir konuşma yapmayacağını belirtir. Bu kişi sadece ahiret için sevinir. Ahiret için
üzülür. Ahiret için razı olur. Ahiret için kızar. Ahiret için hareket eder. Ahiret için
koşar. Ahiret için çalışır.²¹⁰ El-Cerîrî ise bu konuyu *“Bizim bu işimiz iki temele
dayanır: Birincisi nefsini sürekli bir şekilde Aziz ve Celil Allah'ı murakabeye
zorlamam, ikincisi ise; dış dünyana ilmin hâkimiyet kurmasıdır.”*²¹¹ şeklinde ifade
etmiştir.

Halis Kestane'ye göre gönlünü Allah'a tahsis edenlere Allah üç nimet
bahşeder: Ona göre birinci nimet; Allah'ın ona sükûnet ve güven vermesidir.

---

²⁰¹ Râ'd, 13/33.

²⁰² Alak, 96/14.

²⁰³ Nisâ, 4/1.

²⁰⁴ Meâric, 70/32.

²⁰⁵ Meâric, 70/33.

²⁰⁶ Buhârî, İman, 1; Camiussağır-1133; Buhârî, Tefsiru sûre (31); İman, 37; Müslim, İman, 57; Ebu
Davud, Sünne, 16; Tirmizi, İman, 4; Ibn Mace, Mukaddime, 9.

²⁰⁷ Tirmizî, Zühd, 62.

²⁰⁸ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s. 207.

²⁰⁹ Gazâlî, *İhyâ*, c.4, s. 798.

²¹⁰ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s. 207.

²¹¹ Gazâlî, *İhyâ*, c.4, s. 799.

Düşüncelerini toplu kılar. Unutkanlığını azaltır. Ailesini toplar ve aralarındaki sevgiyi artırır. Çocuklarını etrafında toplar ve ona uymalarını sağlar. Akrobalarını ona yaklaştırır ve ayrılığı ondan uzak eder. O insanı gören herkes sever. Etrafını hayırlı işlerle ve hayırlı kişilerle donatır. İkinci nimet; dünyaya geliştirebilir. Bu, Allah'ın insanoğluna verdiği ikinci nimettir. O insan, daima dünyadan kaçır. Dünya ise, zelil ve küçük düşmüş olarak o insanın peşinden koşır. Dünya bir gölgedir. Gölgeden yüz çevirirsen, senin peşinden gelir. Sen onun peşinden gidersen, o senden kaçır. Üçüncü nimet ise huzur nimeti ki, Cenâb-ı Hak'ın varlık ve azametini bütün eşyadan temaşa ederken, kendi gönlünde de daima Huzur-u İlâhi'de bulunduğunun idraki ile her an O'nun huzurunda ve O'nunladır. Yani dış âlemi ile halkın içinde, halktan biri, hakikatte ise, Hak ile olmanın huzuru içindedir.²¹² Arif zatların “*huzur*” tabiriyle kastettikleri “*ten planında bir rahatlık değil Allah ile beraberlik şuurunun kalpte sabitlemesiyle hâsıl olan daimî zikir*” halidir.²¹³ Ona göre mü'min, mutluluk verecek bir şey gördüğünde, cenneti hatırlar. O daima uyanık ve şurludur. Yeryüzünde gördüğü her şey onu ahirete bağlar. Allah'ın kendisini yaratmış olduğu hedeften bir an bile gaflete düşmeyi göze alamaz. Bu şekilde o mü'min, daima ibadet halindedir.²¹⁴ İnsanın kalbine vuran ve insanın kalbini kapkara kömür haline çeviren günah ateşini, kıyamet gününde verilecek hesabın korkusuyla dökülen gözyaşları, bütün söz ve hareketleri, Allah'ın murakabe ettiğini bilmek ve hissetmekten başka hiçbir şey söndüremez.²¹⁵

Ebu Osman el-Mağribi murakabe konusunda “*İnsanın bu tasavvuf yolunda nefisini icbar (zorlama) edeceği en üstün amel muhasebe, murakabe ve amelini ilimle denetlemesidir.*”²¹⁶ demiştir.

Halis Kestane'ye göre, Mevlâ hayra yönelteceği kimselerin kalplerine muhabbet tohumu ekmiştir. Lâkin insanoğlu, o muhabbet tohumu yeşerip filiz vereceği zaman, üzerini kirlilerle kapatıp mâni olmaktadır. İşte o muhabbet tohumu insanoğluna ekildiği halde, dünya muhabbeti, kadın muhabbeti, çocuk muhabbeti veya

²¹² Kestane, *Tevhide Çağrı*, ss.208-209.

²¹³ Topbaş, Osman Nuri, *Hak Dostlarından Hikmetler Bâyezîd-i Bistâmî*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2015, s.38.

²¹⁴ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.218.

²¹⁵ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.214.

²¹⁶ Gazâli, *İhyâ*, c.4, s.798.

nefsin her istediğine muhabbet edilince, kalbe ekilen bu manevi filizin büyümesi engellenmektedir. Ona göre manevi rahmet kalpte filizlenip imanın meyve verebilmesi için, günah kirlerini kalbe sokmamak lazımdır. Allah'tan gayri bir sevgi kalbe girerse, Hakk'a perde olur. Kul Allah'a yol bulamaz. Hakk'ın rızasına eremez. Masiva (Allah'tan gayri olan her şeyin) muhabbeti, Allah'a varan yolu kapatır.²¹⁷ Allah Teâlâ âyet-i kerimesinde bu konu ile ilgili olarak “*Allah, hiçbir adamın içine iki kalp koymamıştır.*”²¹⁸ buyurmuştur.

Genel olarak bir değerlendirme yapacak olursak, Kestane'nin dünya lezzetlerinin geçici olduğunu kitaplarında sürekli tekrar ettiğini görüyoruz. İnsan, gerçek mülk sahibinin Allah olduğunu ve Allah'ın mülkü dilediği kuluna verdiği, dilediği kulundan da aldığı bilincini, dünyaya düşkünlüğünden dolayı unuttur. Önemli olan bu durumun kalbi meşgul etmemesidir. Mü'minin gayret ve çabası ahirete yönelik olmalıdır. Dünyada gördüğü her şey ona, ahireti ve Allah'ı hatırlatmalıdır.

8. İtmi'nân

İtmi'nân, lügat anlamı olarak “*sıkıntı sonrasında sükûnete erişmek, karışıklıktan sonra düzelmek*” gibi anlamlara gelmektedir. Kalp ve gönlün bir şeye güvenip bağlandıktan sonra huzura ermesi halidir.²¹⁹

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerimde “*Onlar, inananlar ve kalpleri Allah'ı anmakla huzura kavuşanlardır. Biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur.*”²²⁰ buyurmuştur. Mudmain olmak, kalbin bütün kötülüklerden arınıp huzur ve razılıkla Allah'a yönelmesidir. Kalp ancak, iman ve yakîn ile mudmain olur. Mudmain kalbe sahip olan kişi, bir musibete uğradığı zaman paniğe kapılıp ızdırap çekmez. O bütün hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine şüphe etmeksizin inanmıştır. Bütün her şeyin bir imtihan ve sınanma olduğuna tam olarak inanmıştır.²²¹

Halis Kestane'ye göre itmi'nân, Allah'ın emirlerine ve yasaklarına tam olarak bağlı bulunmak üzere, Kur'an hükümlerini hayatlarında uygulayan ve Habib-i Kibriyâ

²¹⁷ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, ss.246-248.

²¹⁸ Ahzâb, 33/4.

²¹⁹ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, ss. 165-166.

²²⁰ Râ'd, 13/28.

²²¹ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, s.132.

(s.a.v) Efendimizin sünneti seniyyesinden ayrılmayan, kalbi huşu içerisinde bulunan kimselerdir. Bunlar, Allah Zülcelâl'in Kerim İsm-i Şerifi'ne ihlâsla bağlıdırlar. Bütün zamanlarında Allah Teâlâ'nın kendilerini görüp durmakta olduğunun şuuruyla, kalpleri güven ve huşu içindedir.²²² Ebû Nasr Serrâc itmi'nân konusunu şöyle açıklar: “İtmi'nân kalpte hiçbir şüpheye yer bırakmadan Allah'a yönelmektir. İnsan nefsi kendisine azık ve rızık veren yüce varlığı kavrayıp tanıyınca itmi'nâna erer. İtmi'nân, kalbi aklına galip, imanı kâvi, ilimde derinlik sahibi, zihni duru, özü sağlam kimselerin halidir.”²²³

Halis Kestanenin yaptığı açıklamalara bakıldığında görülüyor ki insanın huzura kavuşması ve kurtuluşu için tek yol, Allah'ın rızası yoluna girmektir. Allah'ın istemediği şeyleri yaparak Allah rızası kazanılmaz. Ona göre nur ile nar (ateş) bir arada eğleşmez. Küfür ile rıza bir arada eğleşmez. Mutlaka biri çıkıp, kalbi diğerine terk edecektir. Kalp neye tabi ise vücut o halin tasallutu altındadır. Kalp ağyardan temizlenip boşalmazsa, Allah'ın nuru kalbe girmez.²²⁴ İşte bu gerçek yöneliş, kalbin Allah'a itaate çekilmesi, O'nu sevmesi ve O'na dönmesi ile gerçekleşir.

9. İhlâs

İhlâs, lügat anlamı olarak “gösterişi bırakmak, taatte, ibadette samimi olmaktır.” Kalbi, üzüntü veren şeylerden muhafaza etmektir. Tam bir doğrulukla kulluk hali yaşamaktır. Amellerinde, Allah'tan başkasından karşılık beklemek²²⁵ gibi şeyleri düşünmeye fırsat bulamamasıdır.²²⁶ İyi niyetli olarak, içten pazarlıklı olmadan, hulûs-i kalple yapılan iştir.²²⁷ İslâm'da itikadi konuların ruhu tevhiddir. İbadetlerin ruhu ihlâstır. Dünyevi işlerin ruhu ise adalettir. Dini düşünce ancak ihlas kavramı ile anlam kazanır. Diğer türlü tehlike söz konusudur. Tam anlamıyla Allah'a yönelmiş kişi için kalabalıkların övmesi de eleştirmesi de anlam ifade etmez. Yaptıklarının karşılığının gerek bu dünyada gerekse ahirette verileceği düşüncesinden sıyrılmıştır.²²⁸

²²² Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, s.135.

²²³ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s. 167.

²²⁴ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, s.177.

²²⁵ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.232.

²²⁶ Sülemî, Ebu Abdurrahman, *Tasavvufun Ana İlkeleri Sülemî'nin Risâleleri*, çev.: Süleyman Ateş, AÜ, Bs., Ankara, 1981, s.25.

²²⁷ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.181.

²²⁸ Schimmel, *İslâm'ın Mistik Boyutları*, s.116.

İslâm ahlâkının esası, Allah’a aşk ve ihlâs ile yönelmektir. Bu yönelişin yegâne nişanı da hizmet ehli olmaktır.²²⁹

Allah Teâlâ âyet-i kerimede şöyle buyurur: **“Onlar, seve seve yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler.”**²³⁰ **“Yedirdikleri kimselere şöyle derler: Biz size surf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ve bir teşekkür beklemiyoruz.”**²³¹

Allah Teâlâ âyet-i kerimesinde şöyle buyurmaktadır: **“Mü'minler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. Onun âyetleri kendilerine okunduğu zaman bu onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler.”**²³² **“Onlar namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayan kimselerdir.”**²³³

İhlâsın özü hususunda Peygamberimiz (s.a.v) Efendimiz şöyle buyurmuştur: **“Her hakkın bir hakikati vardır, kişi yaptığı hayır karşılığında övülmeyi sevmediği sürece ihlâsın hakikatine ulaşamaz.”**²³⁴

Halis Kestane’ye göre ihlâs, kendilerinde ahiret düşüncesi galip gelip de dünyaya yönelik çabalarını ahiret perspektifinden hareketle yapanlardır. Onlar, dünyanın ahirete götürücü bir köprü olduğunu idrak ederek, yeryüzündeki her şeyin insanı, yaratılış gayesi olan kulluğu gerçekleştirmeye yönlendirmek için, Allah tarafından yaratılan vesileler olduğunun bilinci içindedirler.²³⁵ Ruveym’e göre yaptığın işi görmemen ve ona değer vermemendir. Cüneyd ise **“İhlâs, hangi konuda olursa olsun Hakk’ın rızasına uygun düşen iştir.”**²³⁶ demiştir.

Özet olarak söylemek gerekirse ihlâslı bir Müslüman, iyiden kötüyü, doğrudan eğriyi, faydalıdan zararlıyı ayırt edebilen, nereden geldiğini, niçin gelip nereye gideceğini düşünen, sünnet yolunda kul olan, İslâm’ı bir hayat nizamı olarak kabul edip yaşayan insandır.²³⁷ İnsan olmanın alâmetleri; Allah’ın kullarına İslâm’ın

²²⁹ Topbaş, *Gönül Bahçesinden Son Nefes*, s.357.

²³⁰ İnsân, 76/8.

²³¹ İnsân, 76/9.

²³² Enfâl, 8/2.

²³³ Enfâl, 8/3.

²³⁴ Suyûtî, Abdurrahman b. Kemal Celâleddin, *ed-Dürrü'l-Mensur, Dâru'l-Fikr*, Beyrut, 1993, c. 2, s. 725.

²³⁵ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.211.

²³⁶ Kelâbâzî, *Taarruf*, s.149.

²³⁷ Kestane, *İlahi Rahmet Pırlantıları*, s.115.

güzelliklerini gösterip sevdirmek, kötülükleri örtmek, en güzeli gücü yetiyorsa yok etmeye çalışmak, iyiliği teşvik edip yaymak gibi hasletler şeklinde olmalıdır.

10. Sabır

Sabır, lügat anlamı olarak “*dayanma, dayanıklılıktır. Başa gelen felaketleri Allah’tan başka kimseye anlatmamak, sızlanmamak, yakınmamak, kendini acındırmamaktır.*”²³⁸ Nefsi; itaatleri yerine getirmeye, emir ve yasaklara uymaya zorlamaktır. Sabır, bütün makamları, halleri, ahlâkları, amelleri içerir. Çünkü sabır, hüküm itibariyle makamların en genel halidir. Huyların da en kapsamlısıdır. Hiçbir şey sabır olmadan tamamlanamaz.²³⁹ Sabrın şerefi yüksek olduğundan ve nimet de onunla tamamlandığından Allah sabrı kendine nispet etmiştir. Sabır, sabreden kimse için nefes alma gibidir. Çünkü ona her yasak ve mekruhta, zahiren ve batinen kınanan her şeyde ihtiyaç duyar. İlim yol gösterir, sabır ise kabul eder. Sabır kabul etmeden, ilmin gösterdiği yol yarar sağlamaz.²⁴⁰

Allah Teâlâ âyet-i kerimesinde şöyle buyurmuştur: “*Allah yolunda başlarına gelenlerden yılmadılar, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever.*”²⁴¹ “*Sabret! Senin sabrın ancak Allah’ın yardımı iledir. Onlardan yana üzülme. Tuzak kurmalarından dolayı da sıkıntıya düşme.*”²⁴² “*Sizleri biraz korku, biraz açlık, mal, can ve mahsul eksikliğiyle imtihan edeceğiz; ta ki itaat edeni isyan edenlerden ayırt edelim, yoksa bilmediğimizi bilmek için değil. Ki bir musibete uğradıkları vakit: Biz Allah’ın kullarıyız, ancak O’na döneriz, musibetlerine razıyız, derler.*”²⁴³ “*Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah’tan yardım dileyin. Şüphe yok ki Allah sabredenlerle beraberdir.*”²⁴⁴ Cenâb-ı Hakk âyet-i kerimede “*Yoksa siz; Allah, içinizden cihad edenleri sınavıp ayırt etmeden ve yine sabredenleri sınavıp ayırt etmeden cennete gireceğinizi mi sandınız?*”²⁴⁵ “*Sonra şüphesiz ki Rabbin, eziyete uğratıldıktan sonra hicret eden, sonra Allah yolunda*

²³⁸ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.302.

²³⁹ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.326.

²⁴⁰ Suhreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, ss.634-635.

²⁴¹ Âl-i İmrân, 3/146.

²⁴² Nahl, 16/127.

²⁴³ Bakara, 2/155-156.

²⁴⁴ Bakara, 2/153.

²⁴⁵ Âl-i İmrân, 3/142.

cihad edip sabreden kimselerin yanındadır. Şüphesiz Rabbin bundan sonra da çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.²⁴⁶

Peygamber Efendimiz (s.a.v) sabır konusunda hadis-i şeriflerinde *“Temizlik imanın yarısıdır. (Elhamdülillah) duası mizânı, (Sübhânellah ve Elhamdülillah) sözleri ise yer ile gökler arasını sevap ile doldurur. Namaz nurdur. Sadaka burhandır. Sabır ziyâdır (aydınlıktır.) Kur’an senin ya lehinde ya aleyhinde delildir. Herkes sabahtan pazara çıkar. Nefsini satar. Kimi onu âzâd kimi de helâk eder.”*²⁴⁷ *“Mü’minin durumu gıpta ve hayranlığa değer. Çünkü her hali kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü’minde vardır. Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir bela gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur.”*²⁴⁸ *“Sabrı, musibet karşısında sabır; Allah’a ibadet ve itaatte sabır, masiyet ve günah karşısında sabır olmak üzere üçe ayırmıştır.”*²⁴⁹

Halis Kestane’ye göre Cenâb-ı Hakk’ın çok sevdiği bazı sevgili kullar vardır. Allah sevgisine mazhar olmuş bu kulların içinde sabır ehli kullar da bulunmaktadır.²⁵⁰ Ayrıca sabrın imanda kemâle ulaşmış olmanın neticesi olduğunu ifade eder.²⁵¹ Ebu Ali Dekkâk sabır konusunda *“Sabredenler, Allah ile beraber olma şerefine nail olurlar.”* demiştir. Sabrın gayesi Allah ile olmayı temin etmektir.²⁵² Ebu Osman bu konuda *“Sabbâr (çok sabreden) kendisini, nefesine güç gelen şeylere hücumla alıştırır kimsedir.”*²⁵³ buyurmuştur. Cüneyd ise bu konuda şu açıklamada bulunur: *“Mümin için dünyadan ahirete gidiş hem kolaydır hem basittir. Halkı terk ederek Allah’ın katında bulunmak yani emir ve nehiyelerine riâyet etmek ise çok güçtür. Nefisten Allah Teâlâ’ya doğru gitmek daha zor bir iştir. Fakat bundan daha zor olan Allah ve O’nun emirleri ile birlikte bulunurken gösterilen sabırdır.”*²⁵⁴ Ebu Abdullah b. Hafîf ise *“Sabredenler üç nevidir: Mutasâbbır (sabretmek için sıkıntı çeken), sabır (normal olarak sabreden),*

²⁴⁶ Nahl, 16/110.

²⁴⁷ Müslim, Tahâret 1; Tirmizî, Daavât 86.

²⁴⁸ Müslim, Zühd, 64.

²⁴⁹ Süyûtî, II, 42; Deylemî, II, 416.

²⁵⁰ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s.49.

²⁵¹ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s.68.

²⁵² Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s.57.

²⁵³ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s.267.

²⁵⁴ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s.266.

*sabbâr (ve sabûr) çok fazla sabreden sabrı tabiat haline getiren.*²⁵⁵ demiştir. Allah Teâlâ birçok dereceleri ve hayırları sabra bağlamış, manevi rütbeleri ve hayırları sabrın semeresi kılmış ve sabırlılar için hiçbir kimseye hazırlamadığı şeyleri hazırlamıştır.²⁵⁶

Müellifimize göre hadiseler karşısında hemen öfkelenmemek, sabır ve temenni ile hareket etmek lazımdır. Her hareket sabırla, acele etmeden olmalıdır. Takdir edilmiş olanı gözetmek kulun elinde bir kurtuluş anahtarıdır.²⁵⁷ Böylelikle sabredenler İlâhi rahmete mazhar olurlar. Sabır, zayıfa kuvvet, âcize kudret, korkağa cesaret verir.²⁵⁸ Dinimizde hayırlı işler emredilmiş, şer olanlar ise yasaklanmıştır. Allah'tan bir hayır geldiği zaman şükredip, bir şer geldiği zaman da Allah'a sığınıp sabretmek lazım geldiğini her zaman vurgulamıştır.²⁵⁹ Müellifimiz sabrı avâmın, has insanların ve hâss'ül havâs insanların sabrı olmak üzere üç kısımda ele almıştır. Ona göre avâmın sabrı; günaha karşı sabırdır. Has insanların sabrı; ibâdetteki sabır ve hâss'ül havâs insanların sabrı ise Hak ile beraberliğine ilaveten, başkalarının da beraberliğine sabırdır.²⁶⁰

Kestane'ye göre sabır ehli kullar her şeyi, Mevla katından gelen bir takdir sonucu zuhura geldiğini bilirler. İçinde buldukları hali Rablerinden başkasına bildirmezler.²⁶¹ Bu takdiri engellemeye imkân yoktur. Buna böyle inanıp, böyle amel edilmelidir. Ancak sebeplere sarılmaktan, çalışıp çabalamaktan da geri durmamak şarttır. Kula düşen, elinden gelen gayreti ve çalışmayı sarfedip, sonucu değiştiremeyeceğini kabullenmesi ve hakkında da olanın kendisi için en hayırlı olduğuna inanıp sabırla hareket etmesidir. Böyle yaparak kişi huzurlu da olmuş olur. Gereken çaba ve gayreti sarf ettikten sonra, mukadderata göre sabırla işin sonunu beklemek lazımdır.²⁶² Zunnûn bu konuda “*Sabır, Allah'ın emirlerine muhalif olan davranışlardan uzaklaşmak, musibetin elemlerini yudum yudum içerken sükûneti*

²⁵⁵ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s. 268.

²⁵⁶ Gazâli, Ebû Hâlid Muhammed, *İlâhi Nizam*, çev.: Yaman Arıkan, Yunus Emre Yay., c.1, İstanbul, 1971, s.547.

²⁵⁷ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s.177.

²⁵⁸ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.75.

²⁵⁹ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s.292.

²⁶⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.183.

²⁶¹ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s.50.

²⁶² Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, ss.177-178.

*muhafaza etmek ve maişet alanını fakirlik istilâ ettiği zaman zengin görünmektir.”*²⁶³ demiştir. Sehl bin Abdullah et-Tüsterî ise şöyle demiştir: “*Sabır, Allah’tan sıkıntıyı kaldırmasını beklemektir. Bu hizmetin en faziletlisi ve en üstünüdür.*”²⁶⁴

Özet olarak ifade etmek gerekirse Kestane’ye göre sabır, asla korkaklık değildir. Allah’ın bütün nimetlerine şükredebilmek ve o nimetlere layık bir kul olabilmek, Allah’a ibadet vazifesini eda etmek ve Allah yolunda ilerleyebilmek için, Allah’tan gelene kemâli teslimiyetle boyun eğmektir. Sabır, şer kapılarına kilit olan, hayır kapılarını ise açan anahtardır. Bizim dinimiz, sabır ve güzel ahlâk temelleri üzerine kurulmuştur. Sabır ve niyaz bizden, nusret ve inâyet Allah’tandır.²⁶⁵

11. Tevekkül

Tevekkül, lügat anlamı olarak olarak “*vekil edinme ve güvenme*” demektir. Gerekli tedbirleri alıp, elinden gelen bütün çabayı sarfetmektir. Yani deveyi bağladıktan sonra işi tam bir inançla Allah’a havale etmektir.²⁶⁶ Allah’ın katında olana güvenip halkın elinde olandan yüz çevirmektir. Hakk’ın inâyet ve vaadini yeterli görüp nefsin tedbiri terk etmesidir.²⁶⁷ Tevekkül kul ile Rabbi arasında yüce bir sırdır ki bu sırrı diğer insanlara bildirmek yiğitliğe sığmaz mürüvvetsizlik olur, uygun da değildir.²⁶⁸

Allah Teâlâ Kelâm-ı Kadîm’inde “*Kim Allah'a tevekkül ederse, O kendisine yeter.*”²⁶⁹ “*Eğer yüz çevirirlerse de ki: Bana Allah yeter. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Ben ancak O'na tevekkül ettim. O, yüce Arşın sahibidir.*”²⁷⁰ “*Onlar, sabreden ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimselerdir.*”²⁷¹ “*Sen, O ölümsüz ve daima diri olana Allah'a tevekkül et. O'nu her türlü övgüyle yücelterek tesbih et. Kullarının günahlarından hakkıyla haberdar olarak O yeter.*”²⁷² “*De ki: Ey*

²⁶³ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s.267.

²⁶⁴ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s.57.

²⁶⁵ Kestane, *Tevhide Çağrı*, ss.76-77.

²⁶⁶ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.494.

²⁶⁷ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.357.

²⁶⁸ Hakkı, Erzurumlu İbrahim, *Mârifetnâme*, sadeleştiren: Cafer Durmuş, Dr. Kerim Kara, Erkam Yay., İstanbul, 2011, c.2., s.530.

²⁶⁹ Talâk, 65/3.

²⁷⁰ Tevbe, 9/129.

²⁷¹ Nahl, 16/42.

²⁷² Furkân, 25/58.

*kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin*²⁷³ buyurmuş ve tevekkülün ne derece azîz ve şerefli olduğunu duyurmuştur.²⁷⁴

Habib-i Ekrem (s.a.v) hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: “*Ey ümmetim, eğer siz Hak Teâlâ'ya tam bir teslimiyetle tevekkül etseniz, kuşların rızkını verdiği gibi sizin de rızkınızı verir ki, kuşlar aç olarak sabaha çıkarlar da karınları doymuş olarak akşamlarlar.*”²⁷⁵ “*Kim ki insanlardan daha sağlam ve kuvvetli olmak isterse, Allah'a tevekkül etsin.*”²⁷⁶

Halis Kestane'ye göre tevekkül, bedenini ibadete, kalbini Allah'a bırakmaktır.²⁷⁷ Mevlânâ da bu konuda “*Gel tevekkül et, çalışmak üzere hep, önce tohum ek, sonra kıl Hakktan talep.*” şeklinde ifade etmiştir. Gazâlî bu konuda “*Tevekkül bilgi, hal ve fiil olarak üç boyuttur. Tevekkülün bilgi boyutu; kalp ile tasdik ve dil ile ikrar, hal boyutu; teslimiyet ve tevekkül, fiili boyutu ise tabîî şartların gerektirdiği eylemdir.*”²⁷⁸ demiştir. Ebu'l Hasan Buşencî'ye (ra.) göre tevekkül de, nasibinin mutlaka seni bulacağını bilmendir.²⁷⁹ Kestane tevekkülün Allah'ın kapısına sadakatle yönelmek ve işini Allah'a bırakmak olduğunu, Ehl-i hakikatin her şeyin Allah'tan geldiğine inanıp takdirden şikâyetçi olmama sırrına mazhar olduğunu vurgulamıştır.²⁸⁰

12. Şükür

Şükür lügat anlamı olarak yapılan “*iyiliği övmek, nimetin değerini bilmek,*²⁸¹ *teşekkür, nimeti dile getirmedir. Yapılan iyiliğin makbule geçtiğini dile getirmek,*

---

²⁷³ Zümer, 39/53.

²⁷⁴ Hakkı, *Mârifetnâme*, c.2., s.530.

²⁷⁵ İbn Mâce, Zühhd, 14.

²⁷⁶ Tirmizî, Zühhd, 33.

²⁷⁷ Tirmizî, Zühhd, 33.

²⁷⁸ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s. 173.

²⁷⁹ İbn Münevver, Muhammed, *Tevhidin Sırları*, çev.: Süleyman Uludağ, Kabalcı Yay., İstanbul, 2003, s.237.

²⁸⁰ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, s.249.

²⁸¹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.466.

iyiliği yapanı övmektir.” Kul, Allah’ın lütuf ve nimetlerini dile getirip ve O’nu övdüğünde ancak şükretmiş olacaktır.²⁸² Şükür itaattir, ibadettir.²⁸³

Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de “*Allah rahmetinden ötürü geceyi içinde dinlenesiniz, gündüzü de lütfundan isteyeziniz ve şükredesiniz diye sizin için yarattı.*”²⁸⁴ “*Hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım. Eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir.*”²⁸⁵ “*Rahmân’ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir.*”²⁸⁶ buyurmuştur.

Şükürün özü, nimetleri taatte kullanmaktır. Onları isyana, günaha kullanmamaktır. Nimetin şükürü işte budur. Gerçek şükür, kaza ve kader icabı hükme bağlanan bütün şeyleri nimet bilmektir, ancak dine zarar veren şeyler hariç. Çünkü Allah Teâlâ kuluna ne hükmederse onun hakkında nimettir. Ya peşindir ki, ona bildirir ve anlatır ya da veresiyedir ki ya cennette kendisi için bir nimet olacaktır ya onun için arınma olacaktır ya da günahına kefarete olacaktır. Kişi Mevlâsının kendini nefsinden daha çok kayırdığını, iyiliklerini kendinden daha çok bildiğini ve O’ndan gelen her şeyin nimet olduğunu bildiği zaman, O’na gerçekten şükretmiştir.²⁸⁷

Halis Kestane bu konuda “*Allah Teâla sana bir ihsanda bulunduğu zaman, o ihsanı kimin yaptığını görüp hamd etmendir. Allah’ın sana verdiği razi olman ve o verilen şeyin faydası seninle olduğu, onun kuvveti cesedinde kaldığı sürece Allah’a asi olmamandır. Ona göre kişi, başarının Allah’tan olduğunu görür ve bilirse, Allah’a şükürle meşgul olur. Kendini nefs-i emmareye kaptırmaz. Allah Teâlâ’nın kendisine ihsan buyurduğu nimetleri idrak eder, ihsanın güzelliğini bilirse, O’na şükür yolunu tutar.*”²⁸⁸ şeklinde açıklamıştır. Yahya bin Muaz er Razî şöyle demiştir: “*Sen şükür ettiğin sürece şükredici değilsin. Şükürün gayesi hayranlıktır. Çünkü şükür Allah’tan bir nimettir ki, ona da şükretmek gerekir.*”²⁸⁹

²⁸² Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.338.

²⁸³ Gazâli, *İlâhi Nizam*, c.1, s.327.

²⁸⁴ Kasas, 28/73.

²⁸⁵ İbrâhîm, 14/7.

²⁸⁶ Furkân, 25/63.

²⁸⁷ Suhreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, çev. Abdülvehhab Öztürk, ss.640-641.

²⁸⁸ Kestane, *Tevhîde Çağrı*, s.150.

²⁸⁹ Suhreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, s.640

Kestane kişinin amelini azımsamasını, iyilikleri ile ucuba (kendini ve yaptığı amelleri beğenme gafletine) kapılmadan Cenâb-ı Hakk'a kulluk yapamadığını düşünerek, amellerinin kabul olmama korkusunu özünde taşımalıdır. Böyle olduğunda kişinin ucuba kapılmayacağından bahseder. Ona göre kişinin evvelde işlediği günahları düşünüp, kötülüklerinin iyiliklerine ağır basacağından korkması, ucubunu azaltır.²⁹⁰ Ona göre şükür ehli insanlar, hayır ve şerrin, her ne olursa olsun Allah'tan geldiğine inanırlar. Rablerine şükrederler. Allah'ın emirlerini tam olarak yerine getirir, yer, içer ve Rablerine şükrederler.²⁹¹ İbni Abbas'a göre şükür, kişinin gizli ve açık tüm bedeniyle ibadet etmesidir.²⁹² Cüneyd Bağdadi (ra.) de şükür konusunu “*Şükürün farzı, nimetleri kalp ve dil ile ikrar etmektir.*”²⁹³ şeklinde açıklamıştır.

Halis Kestane şükürü üç kısım olarak açıklar. Ona göre avâmın şükürü; Elhamdülillâh sözü ile yapılındır. Has insanların şükürü; sahibi bulunduğu nimetten başkalarına da vererek sabretmektir. Hâss'ül havâs insanların şükürü ise nimeti verenin Allah olduğunun idrâkı içinde bulunup ona göre hareket etmektir.²⁹⁴

Halis Kestanenin şükür tanımının, ilk dönem mutasavvıflarının ifadelerine benzer olduğunu görüyoruz. Bize hesapsız nimetler veren Allah'ın sevgisine mazhar olmak için Rabbimize karşı vazifemiz her zaman şükür etmektir. Çünkü şükür, nimetin daha da arttırmasına vesile olur.

13. Fakr

Fakr, lügat anlamı olarak “*yoksulluk*” demektir. Derviş, sâlikin hiçbir şeye sahip olmadığına, her şeyin gerçek sahibinin Allah olduğunun bilincinde olan kişidir. Allah'ın kulu olan insan da ona nispet edilen diğer şeyler de hakikatte Allah'ındır.²⁹⁵ Varlıktan kurtulup Allah'ta fâni olmaktır. Fakr, şerefli bir makamdır. Fakirlerin en belirgin özellikleri şu şekildedir: “*Onlar yoklukta feryat etmez, sızlanmaz, sükûnetlerini korurlar, ellerine bir şey geçince de onu başkasına verirler, başkalarını*

²⁹⁰ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.150.

²⁹¹ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s.50.

²⁹² Gazâli, *Âbidler Yolu*, s.341.

²⁹³ Suhreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, s.641.

²⁹⁴ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.183.

²⁹⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.131.

kendi nefislerine tercih ederler.”²⁹⁶ Tasavvuf ahlâkında maddi imkânlardan mahrumiyet olarak bilinen fakirlik kavramı, manevi ahlâki hürriyet anlamında ele alınmıştır.²⁹⁷

Allah Teâla bir âyet-i kerimesinde “*Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise her bakımdan sınırsız zengin olandır, övülmeye hakkıyla layık olandır.*”²⁹⁸ buyurmuştur.

Halis Kestane'ye göre fakr, sıradan anlamda bir yoksulluk değil, bütün kâinattan yoksul olmak demektir. Fakirliğin zıddı zenginliktir. Yüce Allah kendisini zenginlikle, kullarını da fakirlikle vasıflandırmıştır. Allah'tan başkasına duyulan zenginlik kötü bir zenginlikten başka bir şey değildir.²⁹⁹ Nitekim Gazalî'ye göre fakr, tasavvufî bir kavramdır. İnsan muhtaçtır, fakirdir. Allah zengindir. Herkes O'na muhtaçtır. Fakrın beş hali vardır: Birinci hal; kişinin ihtiyacı olan kendisine verilse de onu istemez. Buna zühd denir. İkinci hal; kişi mala meyli yoktur. Ne eline geçene sevinir ne de elinden çıkana üzülür. İşte bu da rızadır. Üçüncüsü; malın varlığı yokluğundan daha sevimlidir. Buna kanaat denir. Dördüncüsü; mala meyli pek çoktur ama aczinden ötürü malı aramaz. Bu kimseye mala olan hırsından ötürü haris denir. Beşincisi; elinde olmayan servete muhtaçtır. Ona da muztar denir.³⁰⁰

Müellefimize göre, sufileri, Hakk'tan başka hiçbir şey zengin etmez. Onlar, yalnız Allah ile zengin olurlar. Çünkü onlar, Allah'tan başkasına ihtiyaç duymazlar.³⁰¹ Allah ile zengin olan hiçbir kalp, elinde dünyanın ve maddi şeylerin bulunması sebebi ile fakir hale gelmez. Onu ele geçirmesi de kendisini neşelendirmez.³⁰² O, gerçek fakiri başkasına değil, yalnız Allah'a muhtaç olan kişi olarak ifade etmiştir. Fakirlikte üstün meziyet, her hâlde rıza ve sabır gösterebiliyor olmaktır. Çünkü mal yoksulluğu, gerçek fakirlik değil, sadece muhtaçlıktır. Kestane'ye göre öyle insanlar vardır ki fakirlikleri, mülkün ebedi sahibine ait olduğunu ve ebedi mülk sahibine muhtaç olduğunu bildiği

²⁹⁶ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.158.

²⁹⁷ Çağrı, Mustafa, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul, 1989, s.33.

²⁹⁸ Fâtır, 35/15.

²⁹⁹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.209.

³⁰⁰ Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, s.114.

³⁰¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.209.

³⁰² Hucvîrî, *Hakikat Bilgisi*, s.136.

içindir. Nice çıplak fakir vardır ki, onlara fakir denilmemeli, sadece yoksul ya da muhtaç denilmelidir.³⁰³ Ebu Tûrab Nahşebî fakr konusunu “*Fakirin gıdası, yiyeceği ve içeceği (Allah’a) yakınlık içkisinden, elbisesi takva ve mücâhededen, vatani gaybtan ve vuslatı beklemekten olunca, fakrın yolu açık ve muameleleri aşikârdır. Kemâl derecesi budur.*”³⁰⁴ şeklinde açıklamıştır. Bu kimseler fakirlik halinde olgunluk derecesi kazandıktan sonra halka şefkat makamına erişip, başkalarına itiraz etme duyguları biter. Kim ki Allah’a karşı fakirlik, yalnız O’na muhtaç olma ve istiğna (O’nun varlığından başka hiçbir şeye ihtiyaç duymama) makamına ererse, dünya malının eksikliği ya da kesilmesi kendisine hiçbir şekilde zarar veremez. Çünkü onun gözünde, dünyanın varlığı da yokluğu da birdir. Mal ve mülke kalplerini bağlamazlar. Onlar, sadece kendisiyle zenginlik duydukları Allah’tan başkasına iltifat etmezler.³⁰⁵ Kettâni ise “*Allah’a muhtaç olma (iftikar) hâli sahîh olursa, Allah ile istiğnâ hali de sahîh olur. Bu iki hâlden biri bulunmadıkça öbürü tam olmaz.*”³⁰⁶ demiştir.

Bu konuda müellifimizin düşünceleri ilk dönem mutasavvıflarının düşünceleri ile benzeşir. Ayrıca müellifimizin, Allah’a karşı fakr oluşumuzun ne kadar şerefli ve izzetli olduğunu daima vurguladığını görmekteyiz.

14. Zühd

Zühd, lügat anlamı olarak “*terk, küçümsemektir. İhtiyaçtan fazlasını terk özelliğiyle kanaatten fazla bir şeydir.*”³⁰⁷ “*Dünyadan el etek çekip ahirete yönelmek*”tir. Zühdün üç derecesi vardır: Birincisi; içinde dünya sevgisi olduğu halde onu terk etmek; ikincisi; ahirete nazaran dünyanın önemsiz olduğunu görüp onu terk etmek; üçüncüsü ise zühdüne karşı da zahit olmaktır.³⁰⁸ Tasavvuf ile eş anlamlı olarak kullanılan zühd kelimesi, Kur’an-ı Kerim’de geçmemekle birlikte anlam itibari ile birçok âyette geçmektedir.

³⁰³ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.211.

³⁰⁴ Hucvirî, *Hakikat Bilgisi*, s.187.

³⁰⁵ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.211-212.

³⁰⁶ Kelâbâzî, *Taarruf*, s.145.

³⁰⁷ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.282.

³⁰⁸ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.397.

Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ *“Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olabilecekler vardır. Onlardan sakının.”*³⁰⁹ *“Dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir.”*³¹⁰ *“Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O aldatıcı şeytan da Allah hakkında sizi aldatmasın.”*³¹¹ *“De ki: Dünya geçimliği azdır. Ahiret, Allah’a karşı gelmekten sakınan kimse için daha hayırlıdır. Size kıl kadar haksızlık edilmez.”*³¹² buyurmuştur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) hadis-i şeriflerinde *“Dünyada sanki bir garip veya bir yolcu gibi ol.”*³¹³ *“Dünya ve dünyalıklardan yüz çevir. Allah seni sevsin. Halkın elinde olandan yüz çevir. İnsanlar seni sevsin.”*³¹⁴ buyurmuştur.

Allah'ın, fakir ve hasta olan Eyyüb (a.s) ve zenginlik ve kudret sahibi Süleyman (a.s) için *“Ne güzel kuldur.”* diyerek tavsif etmesi, bunun delilidir. Kulun kendisine varlık bahşeden ve yine bu varlığını sürdüren Allah'a muhtaç olmasında daha büyük fakr var mıdır? Allah'ın nimet bahşettiği kimse, gerçek anlamda zenginlikten uzaktır. Her ne kadar nimetler dikkate alındığında zengin sayılsa da nimetleri verene bakılırsa fakirdir.³¹⁵

Halis Kestane'ye göre zühd, elin ve kalbin dünyayı talep etmesinden vazgeçmektir.³¹⁶ Ebu Bekir Vâsiti şöyle demiştir: *“Allah'ın nezdinde bir sineğin kanadı kadar bile değeri bulunmayan murdar bir şeyi terk etmek için daha ne kadar çabalayacak, ondan yüz çevirmek için daha ne zamana kadar uğraşacaksın.”*³¹⁷

Müellifimize göre daima kişinin kalbinin Allah ile beraber olup, nurla dolması için çabalaması gerekir. Dünyayı boşayıp terk etmek, cennetin mehidir. Ona göre dünyaya güvenip aldanmayan kişinin hayatı ve ahireti güzel olur. Dünya bir gölgedir. Gölge kişiyi takip eder. Hırslı olan ise, gölgeye doğru her yönelişinde gölge ondan kaçır. Yani dış âlemi ile halkın içinde, halktan biri, hakikatte ise, Hakk ile olmanın

---

³⁰⁹ Tegâbun, 64/14.

³¹⁰ Âl-i İmrân, 3/185.

³¹¹ Lokmân, 31/33.

³¹² Nisâ, 4/77.

³¹³ Buhârî, Rikâk, 3.

³¹⁴ İbni Mâce, Zühd 1.

³¹⁵ İbni Mâce, Zühd 1.

³¹⁶ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.183.

³¹⁷ Kelâbâzî, *Taarruf*, s.143.

huzuru içindedir. Gölgeden yüz çevirirsen, senin peşinden gelir. Sen onun peşinden gidersen, o senden kaçır. Dünya endişesi kalpte bir karanlıktır. Ahiret endişesi kalpte bir aydınlıktır. Dünyayı ziyadeleştirmek, ahireti noksanlaştırmaktır. Zühd, dünyada emelleri azaltmaktır.³¹⁸ Süfyân-ı Sevri zühdü “*Dünya ile ilgili isteği azaltmaktır.*” şeklinde açıklamıştır. Mesrûk bu konuda “*Allah ile beraberken, bir sebebin etkisinde kalmayan kişi zâhidir.*”³¹⁹ demiştir. Halis Kestane zâhidin, gölgenin peşinden gitmemesi gerektiğini, zâhidliğin sadece arpa ekmeği yiyip, aba giymek ile olmayacağını, kişinin ahlâkını düzeltmekle olacağına her zaman vurgu yapmıştır.³²⁰ Nitekim Cüneyd zühd konusunda “*Zühd, elde bulunmayan şeyin, gönülde de bulunmamasıdır.*”³²¹ demiştir.

Halis Kestane zahîdliği avâmın, has insanların, hâss’ül havâs insanların zâhidliği olarak üç kısımda ele almıştır. Ona göre avâmın zâhidliği; haramı terk etmektir. Has insanların zâhidliği; helâlin fazlasını terk etmektir. Hâss’ül havâs insanların zâhidliği ise Allah’tan başka meşgul eden her şeyi terk etmektir.³²²

Özetle ifade etmek gerekirse, insanı Allah’tan koparıp uzaklaştıran herşey karanlık kapsamına girer. Dünya muhabbeti ve fani olan boş şeylere gönül bağlamak da karanlığa meyletmek demektir. İnsanın asıl gayesi, kalbini Allah’tan gayri şeylerden boşaltıp nefsini terbiye ederek en ulvî ve en yüce noktalara ulaşma yolunda gayretidir.

15. İbtîlâ (Belâ)

İbtîlâ, lügat anlamı olarak “*deneme, sınama*”dır. Bu sınama hayır ve şerle olduğu gibi nimet ya da hikmetle de olur. Tasavvufî kavram olarak ise “*Allah’ın kulumu birtakım denemelere tabi tutup sadakatini öğrenmesi*”dir. Müridin Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanma sürecinde, hayır veya şer suretinde başından geçen bir çeşit

³¹⁸ Kestane, *Tevhîde Çağrı*, ss. 208-210.

³¹⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.550.

³²⁰ Kestane, *Tevhîde Çağrı*, ss. 208, 210.

³²¹ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s.209.

³²² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.182.

tecrübesidir. İnsanların arasında en büyük denemeyi geçirenler nebilerdir. Hz. peygamber (s.a.v) Efendimiz, peygamberler içinde bela ile en fazla muhatap olandır.³²³

Müellifimiz belâyı avâmın, has insanların ve hâss'ül havâs insanların belâsı olarak üç kısımda değerlendirir. Avâmın belâsı; terbiye içindir. Has insanların belâsı; güzelleştirmek içindir. Hâss'ül havâs insanların belâsı ise kendi zât-ı ulûhiyyetine yakınlaştırmak içindir.³²⁴ Çünkü kul üzerindeki bela ne kadar çok kuvvetli olursa, o kulun Hakk Teâlâ'ya yakınlığı o kadar fazla olur. Evliyanın elbisesi, asfiyenin beşiği ve enbiyanın gıdası beladır.³²⁵ Büyüklerden biri “*Belâ beni dilim dilim doğrasa, bu bende sadece Allah sevgisini arttırır.*”³²⁶ demiştir. Belayı nimet saymayan kişi, hikmet ehli sayılmaz. Nefsine merhameti terk eder, töhmetten emin olur.³²⁷

Hayru'n Nessâc bu konu hakkında yanına gelen birinde gördüğü hali şu şekilde ifade etmiştir: “*Bir gün bir mescide girdim. Bir fakire rastladım. Beni görünce bana sarıldı. Ey Şeyh, bana merhamet et. Çünkü derdim ve sıkıntım büyüktür. Belâyı yitirdim. Afiyette olma halim kuvvetlendi.*”³²⁸ Allah bir müride ibtila murat etmişse onu gurbetin uzak diyarlarına sürgüne yollar. Vuslata kabiliyetli olan mürid için durum budur.³²⁹ Zira kişi, sevdiğinin zahmetine sabrettiği için, başına gelen her belaya sabır gösterdikçe Allah'a muhabbetullah haline erişmeye başlar.³³⁰ Buna ancak Hakk'ın muradını bilen ve sırrı kadere muttali olan zevât-ı kirâm talib olur.³³¹

Sûfilerden biri bu konuda şu açıklamayı yapar: “*Belanın en çetini kendine önem vermek ve amellere itimad etmektir. Bir kimse bu hâl ile başbaşa bırakılırsa bedbahtlığa düşmüş olur. Bedbahtlığa düşen kimse düşmanlarının şamatasına muhatap olur.*”³³²

---

³²³ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.230.

³²⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.230.

³²⁵ Hucvîri, *Hakikat Bilgisi*, s.445.

³²⁶ Kelâbâzî, *Taarruf*, s.174.

³²⁷ Tusi, Ebu Nasr Serrâc, *el- Lüma (İslâm Tasavvufu)*, çev: Hasan Kâmil Yılmaz, Altınoluk Yay., Ank., 1996, s.239.

³²⁸ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s.366.

³²⁹ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s.487.

³³⁰ Eşrefoğlu, *Müzekki 'n-Nüfus*, s.244.

³³¹ Konuk, *Fusûsu 'l- Hikem*, s.189.

³³² Kelâbâzî, *Taarruf*, s.204.

Genel olarak Kestane ibtilâyı, yeryüzünde gelip geçmiş insanların en mümtaz ve müstesna şahsiyetleri olan, aynı zamanda da en çok iptilaya uğrayan ve en ağır imtihanlara tabi tutulanları, Adem Aleyhisselam ile başlayıp Peygamber (s.a.v) Efendimiz'e kadar devam edegelen Peygamberler silsilesi olduğunu ifade eder. Müellifimiz ayrıca bu konuda “*Tevhid mücadelesi önderleri olan ülü'l-azm Peygamberler için Yüce Yaradan'ın rahmet vesilesi kıldığı iptilaları üç aylar içinde zuhur etmiştir. Adetullah öyle zuhur etmiştir ki en büyük iptila nebilere, sonra veli kullara, daha sonra da onların yolunda giden derecelerine göre Allah'ın sadık kullarına gelir.*”³³³ demiştir. İnsanlar kemâl yolunda iman ve İslâm'ı muhafaza, müdafaa ve ibadet vazifesini ifa edebilmek için pek çok ibtilâ (belâ) ve imtihanlara karşı hazırlıklı olmalıdır.

16. Şeyh-Mürşid

Lügat anlamı olarak, “*doğru yolu gösteren, irşad eden, uyaran*” şeklindedir. Tasavvufî terim olarak, “*tarikat önderi*” anlamı da taşımaktadır. “*Postnişin, şeyh, seccadenişin*” ifadeleri de aynı anlamda kullanılmaktadır.³³⁴ Nefsinden fâni olup Hakk'ta baki olan veli, Allah dostu. Talip olan kişilere yol göstermek, onları irşat etmek ehliyetine ve liyakatine sahip olan rehber, delil, insan-ı kâmil ve mürşittir.³³⁵ Kulu Allah'a, Allah'ı da kula sevdiren kişi şeklinde de açıklanabilir.³³⁶

Allah Teâlâ âyet-i kerimesinde “*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun.*”³³⁷ buyurmuştur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde “*Her asırda, ümmetimin içinde sâbikûn vardır. Bunlara bûdelâ ve siddîkûn adı verilir. Cenab-ı Hakk'ın onlara, inâyeti ve merhameti o kadar boldur ki, sizler de o sayede yer içersiniz. Ehl-i arza gelmesi muhtemel olan belâ ve musibetler onların hürmetine def edilip üzerlerinden kaldırılır.*”³³⁸ buyurmuştur.

³³³ Kestane, *Üç Aylar*, ss.37,41.

³³⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, ss.350-351.

³³⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.334.

³³⁶ Cebecioğlu, *Hacı Bayram-ı Veli*, s.92.

³³⁷ Tevbe, 9 /119.

³³⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1/33.

Şeyh, paslanan gönüllerin cilâsıdır. Tasavvufta gerçek mürşid; Kur'an-ı Kerim ve sünnet ilmine hâkim, güzel sıfatlarla vasıflanmış, dünya ve mevki hırsından uzak, üstün ahlâk sahibi bir kimse olmalıdır.³³⁹ Ebû Tâlib El-Mekkî, irşad görevi olan bir âlimin; tevazu, haşyet, huşû, güzel ahlâk ve zühd olmak üzere bu beş özelliğe sahip olması gerektiğini ifade eder.³⁴⁰ Bu büyük zatların tutumu ve davranışları Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in gidişatına uygundur. Mürşid-i kâmillerin nişanı sayılabilecek özellikleri, onların huzuruna çıkıldığında, tüm gam ve kederlerin giderek, sevginin var olması, huzurundan hiç ayrılmak istenmemesi gibi hâllerin hissedilmesidir.³⁴¹

Halis Kestane mürşid konusunu “*Mürşit gölgesinde oturulan, meyvesinden yenen cennet ağaçlarından bir ağaçtır. Cennet ağaçlarının meyveleri de ilimlerdir. O cennet ağaçları suyunu ne batıdan ne de batıdan alır. O ağaçlar suyunu tevhidden alır. Onların kanı şehadettir. Az laf çok amel düsturlarından birisidir.*”³⁴² şeklinde tanımlamıştır.

Halis Kestane'ye göre şeyh, silsile yoluyla gelmiş, icazetnamesi bulunan, irşada salahiyetli (yetkili) olmalıdır. Nasihati, manevi cevherleriyle dopdolu olmalıdır. Şefkati, merhameti, ahlâkı Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in ahlâkı olan ahlâk-ı hamideye sahip, kötü ahlâktan sakınır olmalıdır. İrşada salahiyetli (yetkili) bir mürşid, şeriatı mutahhara'nın (Allah tarafından bildirilen temiz, şüphelerden uzak hükümler) mucibiyle (vesile) istikamet üzere olmalıdır. İstikameti, İslâmiyet'e doğru olmalıdır. İnsanları, şeriata tabi olmaya ve Allah Teâlâ'yı huzur ile zikre davet etmelidir. Mümkün mertebe insanlara nasihat etmelidir. Şer'an yapılması caiz olmayan şeylerden men etmelidir. Bütün yaratılmışlara şefkat ve merhamet nazarıyla bakmalı, küçüklerine merhamet göstermeli, büyüklerine saygılı olmalıdır. Müridlerine gerekli olduğu kadar fıkıh ve tevhid kaidelerini iyi bir şekilde öğretmelidir. Mü'minlerin, ayıplarından muttali olduklarını açığa çıkarmayıp, örtmelidir. Eğer mürşid, ehl-i keşif'den ise müridlerinin kalplerindeki nefsanî hastalıklarını bilmelidir. Gönül

³³⁹ Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, MİFAV Yay., İstanbul, 2012, ss.117-118.

³⁴⁰ El-Mekkî, Ebu Tâlib, *Kûtu'l Kulûb*, çev.: Dilaver Selvi-Yakup Çiçek, Semerkand Yay., İstanbul 2003. c.1., s.445

³⁴¹ Muhammed Nuri Şemsettin Nakşibendi, *Miftâh'ül Kulûb (Kalplerin Anahtarı)*, haz. Abdulkadir Akçiçek, s.28.

³⁴² Kestane, *Tevhide Çağrı*, ss.230-231.

zenginliğine sahip güzel ahlâk sahibi ancak Allah rızasına muhalif işlerde kızan, tepki gösteren bir zat-ı kâmil olmalıdır.³⁴³

Kestane, kemâl mertebesine eren şeyhin, Rasûlüllah (s.a.v) Efendimiz'in ahvalini iyi bilen ve O'nun nuruyla sulanan, O'nun işareti ile icazeti verilen, Peygamber (s.a.v) Efendimiz'in yolu üzerinde olduğunu, Cenab-ı Allah'ın ona kemâl mertebesinden iman ve irfanla yardımda bulunduğunu, bu nedenle mürşidi sevmek gerektiği onunla oturmakta, konuşmakta, huzurunda bulunmakta, cemaatında bulunup sohbetlerini dinlemekte sayısız yararlar olduğunu, çünkü bu makamda olan mürşid-i kâmillerin kendilerine bağlı olan müridlerini Allah'a yaklaştırıp, müridin içindeki vesveseyi söküp attığından bahsetmiştir. Onları arayanlar her zaman bulurlar. Çünkü Allah kendini zikreden takva üzere olanlarla beraberdir. Ona göre takva üzere olan, kemal mertebesine eren kimseler, ibadet halinde olsa bile Allah'tan devamlı surette korkarlar. Artık günah işledikleri anda Allah'tan nasıl korktuklarını dille anlatmak mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ'nın azametini iyi bilmesiyle ondaki korku, kalbinde gerçekleşmiştir. Mürşit, müridlerinin tariklerinden kopmalarını hiçbir zaman arzu etmez. Allah rızası için, onlara doğrudan doğruya hakiki tarikat adabını ve vasıflarını öğretmeye çalışırlar. Kıyamete kadar bu böyle devam edecektir.³⁴⁴ İmam-ı Rabbanî bu konuda şöyle demiştir: “*Kendisi hasta olan biri başkasını tedavi edemez. Noksan kimselere uyulduğunda var olan kabiliyetler yok olabilir ve mânevî yükselme yolu tıkanır.*”³⁴⁵

Müellifimiz mürşid-i kâmilî Allah Teâlâ'nın “*atâ-yı sübhânîsi*”³⁴⁶ olarak değerlendirmiştir. Cenâb-ı Hak bu mukaddes görevi kullarından dilediğine vermiştir. Bunu böyle bilip emirlere riâyet ederek yapılacak sohbet, müridin in'ikâs (yansıma) ve insibağı (temizlenme) için kâfidir.³⁴⁷ Ona göre kendisine varılan mürşid, müridin yükümlü bulunduğu şeriat hükümlerini (tahâret, oruç, zekât, hac gibi) öğrenip, uygulamasına, Allah'ın Kitabını okuyup öğrenmesine, helâl yoldan rızık kazanmasına, dünyaya aldanmadan ahirete yönelmesine, ahiret amellerinden yapamadığı şeyleri

³⁴³ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.80-81.

³⁴⁴ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.120-122.

³⁴⁵ İmam Rabbanî, *Mektubât-ı Rabbânî*, Çev: Metin Zirek, Yeni Şafak Yay., İstanbul, 2006, s.61.

³⁴⁶ Her türlü eksiklik ve noksanlıktan sonsuz derece uzak olan Allah'ın lütfü, ihsanı. Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.50.

³⁴⁷ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.96.

telâfiye çalışmasına, az yemesine, az uyumasına, az konuşmasına, halvete çekilmesine, gecelerini ihya etmesi gibi konularda dikkat etmelidir. Vakitlerini boşa harcayarak ömrünü hebâ etmesinden dolayı üzüldü çok ağlaması konusunda uyarılarda bulunmalıdır.³⁴⁸ Kâmil bir şeyhin himmetinin derecesi, Allah'ın nazarında çok büyüktür. Allah'ın ona verdiği imanın nurudur. İşte şeyh müridine bu nurla himmet eder ve onu en zayıf (düşük) hâlden en yüksek hâle basamak basamak yükseltmiş olur.³⁴⁹ Niyazî-i Mısrî ise bu konuda “*Mürşit, kendi ilim ve feyiz kaynağından müridine de aktarabilmeli ve onu mest edecek olgunlukta olmalıdır. Ayrıca insanların kendilerine meyletmesi için de dil ve kalp bütünlüğüne sahip olmaları önemlidir.*”³⁵⁰ demiştir.

Kestane, Tevbe Sûresinde 9. âyet-i kerîmede geçen sadıklardan muradın, mürşidler olduğunu beyan etmiştir. Ona göre Allah Teâlâ, ehl-i iman bu âyet-i kerîme mucibince amel etmeye sorumlu tutmuştur. Allah bu emrin ifası için de müslümanlara, şeriat-ı mudahhara (temiz, mübarek şeriat) ve tarîkat-ı münevverenin saadetiyle sadık bir kul ve peygamberlere varis olmaya layık olan bir zat-ı muhterem'in mahiyetinde bulunmalarını emretmiştir. Allah Teâlâ, kullarını kendi yoluna davet edecek elçiler göndermiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) irtihal edince, mahlûkatı Hakk Teâlâ'nın yoluna irşad etmek için peygamberler vârisi bulunan bir şeyhe mutlaka ihtiyaç vardır. Gerçek peygamber vârisi ârif-i billâh olan mürşid-i kâmil, kendisine biat eden ile Hakk Teâlâ arasında vasıta olur. Şurası muhakkaktır ki; fazilet, Allah Teâlâ'nın kudret dairesindedir. Dilediğine verir, dilediğine de vermez. Cenab-ı Allah ezeli ilminde iradesinin, arzusunun tahakkukunda, feyz ve rahmetinin mahlûkatına ulaşması için, nebileri ve siddıkları seçip, onları vasıta ve vesile kılmıştır. Kim Cenab-ı Allah'ın salih kullarını bulur, onların sohbetlerine koşar, onlara bütün gücüyle tabi olursa, kendini her an Allah'ın zat-ı ve sıfatlarıyla beraber ve Allah'ın huzurunda bilmelidir.³⁵¹

Kestane'ye göre sâlik, bütün ilimleri kendisinde toplasa, insanlar ve cinlerin amelleri kadar ibadet etse, bir Allah dostunun elinde yetişmediği müddetçe, Hazretullah ve Hazret sıfatına asla ulaşamaz. Muhakkak Allah Teâlâ, ezeli bir sünnet

³⁴⁸ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.201.

³⁴⁹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.104.

³⁵⁰ Aşkar, Mustafa, *Niyazî-i Mısrî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yay., İstanbul, 2011, s.254.

³⁵¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.86-88.

koymuştur ki, onu yerine getirmeden hiçbir kimse Allah'a giden yolu bulamaz. Bu da bir mürşid-i kâmil'e rabt-ı kalb etmektir. Yani bir mürşid-i kâmil'e biat edip, onun terbiyesine girmekle olur. Bu yolu sadece; Allah'ın kendisine ârif-i billâh bir üstad nasip ettiği ve üstadının dini anlayış tarzının, onun terbiye usulünün, kulluğunun ruhî ve kalbî miraçlarının neşesini duyabilen salih kimseler bulabilir. Hazretullah'ın ve hazret sıfatının huzuru kat'iyen duyulamaz. Yani Allah'ın zat-ı ve sıfatlarıyla beraber kişinin her an huzurda bulunma hali olmalıdır.³⁵²

17. Mürid (Sâlik) ve Seyr u Sülûk

Lügat anlamı olarak “*isteyen, Allah'a vuslatı arzulayan, diğer bir ifade ile Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanma olgunluğunun eğitimini verecek bir şeyhe öğrenci olarak kaydını yaptıran, biat eden kişi*” demektir. Bu eğitimin amacı, kulun Allah'ın iradesine teslim olmasını sağlamasıdır. Müridin her şeyden önce şeriate sımsıkı yapışarak takva, edep ve sıdk üzere olmalıdır.³⁵³ İradesi olmayan, iradesinden soyutlanan, iradesini kullanmayandır. Cenaze, onu yıkayan kişinin önünde nasıl iradesiz ise mürid de şeyhinin önünde o şekilde iradesiz olmalıdır.³⁵⁴

Seyr u sülûk lügat anlamı olarak gitmek ve girmektir. Allah'a vuslat için, bir şeyhin nezaretinde, çıkılan manevi yolculuktur.³⁵⁵ Davranış ve hal olarak Rabbe yakınlık seviyesine yükselmektir. Bu da insanın içinde ve dışında yaşadığı mücâhedeler ve karşılaştığı yorucu sıkıntıların birleşmesiyle gerçekleşir. Bu aşamalardan sonra artık nefsinde mücâhede karşısında sıkıntı duymaz.³⁵⁶ Seyr u sülûkta nefsin her mertebesinin kendine göre halleri vardır. Nefs-i emmâre ve nefs-i levvame makamında sâlikte havf (korku) ve recâ (ümit) halleri görülür. Sâlik üçüncü makamı geçince onun korkusu kabza, ümidi de basta dönüşür. Dördüncü makamda kabz hali heybete ve bast hali de ünse dönüşür. Beşinci ve altıncı makamda da böylece gider. Nihayet yedinci makama vardığında heybeti celâle ve ünsü de Cemâl'e dönüşür.³⁵⁷

³⁵² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.87-88.

³⁵³ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.350.

³⁵⁴ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.263.

³⁵⁵ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.433.

³⁵⁶ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.304.

³⁵⁷ Ögke, Ahmet, *Kur'an'da Nefs Kavramı*, İnsan Yay., İstanbul, 1997, s.96.

Yüce Allah “Onlardan bazı kesimlere, kendilerini sınamak için dünya hayatının süsü olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha kalıcıdır.”³⁵⁸ buyurmuştur. Âyette de belirtildiği üzere mürid, her zaman nefsinin riyazatlarla, mücâdelelerle terbiye etmelidir. Dilini zikir, kalbini tefekkür, sırrını murat (Hakk’ı gözetleme) ve murakabe ile ruhunu da Hâlıkı bilmek ve müşahede ile meşgul etmelidir. Sonlar başlara dayandığı için, şu da iyi bilinmelidir ki, başlangıcı doğru olanın sonu daha güzel olur.³⁵⁹

Halis Kestane’ye göre bir mürid, Allah ’ın haram kıldığı şeylerin bütün hepsini mutlak olarak terk etmelidir. Gıybet, yalan iftira ve söz taşımaktan dilini ağzını mutlaka temizlemelidir. Kendisine münasip görmediği şeyleri müslüman kardeşine de münasip görmemelidir. Bu kötü hallerden ağzını ve dilini temizlemeyen mürid katı surette ilerleme sağlayamaz. Nitekim Ebu Hanife Hazretleri, Allah’ı anacağı zaman üç defa ağzını yıkardı. Neden böyle yaptığını soranlara “*Bu ağızda Mevlâmın ismini anarken Yüce Mevlâmdan utanırım. Onun için böyle yaparım.*” demiştir. Müellifimize göre dilin ve ağzın temizlenmesi su ile olmaz. Asıl dil ve ağız temizliği; gıybet, iftira, dedikodu, söz taşımak, yalan ve boş sözler söylemek, fitne çıkarmak gibi şeylerden vazgeçmekle ve bunları kati olarak terk etmekle olur. Mürid bu temizliği mutlaka yapmalıdır. Aksi takdirde ilerleyemez. Müridin yapması gereken şeylerden bir tanesi de kalbini dünyevi ve nefsânî isteklerden temizlemesidir. Böylece kul ile Mevlâsı arasında ünsiyet başlamış olur. Yüce Mevlâmız o kulun kalbine nazar eder. Kulunun kalbini Ehadiyet nuru ile yıkar. Kulun kalbi Ehadiyet nuru ile yıkanınca iç âlemi temizlenmiş olur. İç âlemi temizlenen bir mürid zikir yaparken, tefekkür yaparken ve rabita yaparken feyiz alabilir. Kul bu şekilde feyizlenince Yüce Mevlânın o kuluna sevgisi artar. O kulun kalbine muhabbetle nazar eder. Yüce Mevlâ o kulun kalbine muhabbet nazarıyla nazar edince, o kulun gönlü ilâhi nurlar ile dolar taşar. Bundan sonra mürid zikirden, fikirden, rabitadan, ibadetten zevk ve feyz alır. Müridi evradında ve diğer zamanlarda gaflet basmaz ve letâifleri de çalışır. Derslerinde de sürekli ilerler.³⁶⁰ Müridlerin tevbeleri ve temizlikleri sahîh olursa, bu durum onları ibadette daha güçlü kılar. Nefsin kayma duygusunu ve isteklerini azaltır. Böylece kalp, gözü

³⁵⁸ Tâhâ, 20/131.

³⁵⁹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.205.

³⁶⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.64-65.

doymazlık, cimrilik gibi nefsin isteklerini iyi hallere çevirir. Sâlik temizlenir ve doğru yola girer.³⁶¹ İşte müridler hak üzere uyur, hak üzere uyanırlar. Allah rızası için çalışırlar. Allah için gayret sarf ederler. Onların içyüzüne bakıldığında akıllarını, kalplerini, kafalarındaki düşüncelerini, himmetlerini Allah Rasûlüne ve üstadına bağlamış oldukları görülür. Bu sebeptendir ki onlarda hayır ve bereket çoğalmıştır. Kalplerinde Hakk'ın nuru pırıl pırıl kendini göstermiştir. Kemal derecesine erişecek ölçüde bir ilme sahip olmuşlardır.³⁶² Abdulkâdir Geylânî müridi “*İradesini Allah'a bağlayan, dünya ve âhiret hayatını değil de onun rızasını isteyene denilir. Mürid, Allah dışında her şeyi terk eden, O'nun nuru ile bakan, kendisi ve kendisi dışındakilerin fiillerinde Allah'ı gören, Allah'tan başka fâil görmeyen kişidir. Bazı mutasavvıflar mürid ile murada aynı anlamı verirler bazıları ise farklı gördüklerini belirterek murâdın farklarını sıralarlar. Mürid isteyen, murad ise istenendir. Müridin ibadeti mücâhede iken muradınki mevhîbedir. Müridin varlığı vardır, muradın ise yoktur. Mürid amelin karşılığını almak ister. Murad ise ameli değil ihsanı görür. Mürid Allah'ın nuru ile bakar. Murad ise Allah'ın varlığına dalarak bakar. Mürid yaklaşımaya çalışırken, murad yakınlaştırılmıştır. Bu şekilde ayrımlarla müridin yolun başındaki, muradın ise mesafe almış olduğu görülür.*”³⁶³ şeklinde ifade etmiştir.

Kestane, bir kimsenin mürid olmadan evvel kendisinde mürid olma kabiliyeti var mı yok mu şeklinde evvela kendisini tartıp ölçmesinin, nefsiyle istişare yapıp, nefsinin imtihan etmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Ona göre kişinin daha yolun başında iken kararını sağlam vermesi lazımdır. Mürid tarikini yani kendi bağlandığı yolunu tariklerin en şerefli olarak bilmesi lazımdır. Şeyhine itikad edip, teslimiyetinin çok kuvvetli olması gerekir. Mürid için bu yolda çok mühim görevler vardır. Bu görevlerden en başta geleni Allah'ın razı olacağı şeylere içinden gelerek koşturmasıdır. Kestane bu yolun iki esasından bahsetmiştir. Ona göre bir müride bu iki şey verilmiş ise ona her şey verilmiştir: Birincisi Peygamber (s.a.v) Efendimize kemâl-i ittiba (tabi olma). İkincisi ise mürşidine beslediği muhabbet ve teslimiyetidir.³⁶⁴ Bu

³⁶¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.201-202.

³⁶² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.123.

³⁶³ Geylânî, Abdulkadir, *Adâbu'l Müridin, Tarikatın Esasları*, çev.: Kazım Ağcakaya, Medine Yay., İstanbul, 2012, ss.12, 14,16-18.

³⁶⁴ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.95-96, 102.

yol, muhabbet ve teslimiyet esası üzerine bina edilmiştir. Bir mürid, şeyhine son derece muhabbet ve hüsn-ü zan beslemelidir. Şeyhine hüsn-ü zannı noksan olan bir müridin bu yolda mürşidine muhabbeti ve teslimiyeti tam olamaz. Teslimiyeti tam olamayan mürid ilerleyemez.³⁶⁵ Her müridin uyması gereken üç esas vardır. Bunlar tevbe, takva ve sakınmadır. Bu üç temel esasın üç şeyle kuvvetlendirilmesi lazımdır: Zikir, istiğfar ve susmak. Bu üç esas, muhabbet, rıza, zühd ve tevekkül arasında da korunmalıdır.³⁶⁶

Kestane müridi üç kısımda ele almıştır: “*Birincisi, Allah’ı nefsi için murad eder. Bunun belirtisi, o kişinin ümit ve korkuya göre hareket etmesidir. İkincisi yalnız Allah’ı arzu eder. Bunun belirtisi de o kimsenin karşılık beklemeden amel etmesi, emri yerine getirme sevincine ermek için çalışmasıdır. Üçüncüsü ise hiçbir şey dilemez. Kendisine ne dilenmişse Allah’ın murad ettiğine rıza gösterir.*”

Mürid hangi makamda ise, nefis de onun yanında benzeri bir makamdadır. Meselâ, kalp haller ile olduğunda; nefis ahiretle olur. Kalp Allah ile olduğunda; nefis, haller ile kalp de tevekkülle meşgul olur. Kalp, tembellik içinde olduğunda nefis de harama dalar. Ona göre kimi mürid hakikat üzere değilken sadece sohbet etmek, görüşüp konuşmak için mürşide gelip tevbe eder. Müridin bu yoldaki nasibi niyetine göredir. Kimi gerçekten tevbe etmek üzere şeyhe gider. Şeyh de ona niyetini düzgün tutması gerektiğini söyler ve yolunu gösterir. Kimi mürid zühd için şeyhe gider. Şeyh ona dünyayı terk etmenin, onu küçük görmenin, nefsi arzulara aykırı davranmanın, sıkıntılara dayanmanın yolunu gösterir. Kimi mürid de şeyhin vereceği kararı gözetlemek için şeyhe gider. O kendi endişesinde değildir. Varlığını tamamen unutarak şeyhte fani olmuştur. İşte böyle kişi, şeyhlere gidenlerin en doğrusu, en üstünüdür. Şeyh, onun sebeplerden, hallerden arınmış olduğunu görünce ona şefkatle, rahmetle ve hallerini gözetip kollamak gözüyle nazar eder. Her zaman ona yapması en uygun olanı gösterir.³⁶⁷

Kestane’ye göre mürid, nefisini körpe bir süt çocuğu gibi, şeyhinin kucağına koymalıdır. Şeyh, çocukların ana kucağında terbiye edildiği gibi, müridini terbiye

³⁶⁵ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.63.

³⁶⁶ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.258.

³⁶⁷ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.203-204.

eder. Kademe kademe manevi mertebelere yükseltir. Mürid, letaifleri açılmadan, manevi bir cübbenin sahibi olmadan ve onun men ettiği şeylerden uzaklaşmadan, şeyhinin kucağından kalkmaz. Mürid edeb ve dikkatini şeyhinin üzerinde toplamalıdır. Şeyhinin manevi havasına gark olup, gönlünü ona doğru, sevgi ve muhabbetle çevirmelidir. Mürid olmanın şartlarından biri de şeyhinin Allah'tan gelen şeriat üzere bulunduğu itikat etmesidir.³⁶⁸ Ona göre mürid, şeyhin edebiyatıyla edeblenir. Onun emrine uyar. Böylece mürid önüne çıkan hallere önem vermemeye başlar. Şeyhinin her emrini yerine getirmeye çalışır. Bu hâl onun nefsinin gücünden değil, delînin kuvvetinden kaynaklanmaktadır. Ondaki ruhânî ağırlıklar ve sıkıntılar, şeyhinin nazarının bereketi ve ona olan şefkatiyle geçer. Müridin vakitlerinde tevfik nurları açılır. Mürid şeyhine itaatte bulunur. Şeyhinin tarifi üzere görevlerini vaktinde yapıp, şeyhinin yasak ettiği şeylerden kaçınırsa, girdiği yolun doğru ve tevhid yolu, Peygamberler yolu olduğuna şüphe etmeden inanıp teslim olursa, gerçekten o müridin üzerine Hakk'ın nurunun kapıları açılır. Batılın kapıları kendisine kapatılır.³⁶⁹ Mürşidin müridine olan muhabbetinin ışınları müridle birleştiğinde, müridin teslimiyeti kuvvetli ise müridde bir utanma ve edeb hissi uyanır. Böylece de mürşid, müridini her yol kesiciden korumak için etrafında adeta bir kalkan olur. Onu her nevi kötülüklerden korur.

Müellifimize göre mürid, mürşidinden yönünü çevirmediği müddetçe, mürşidinin himmeti muhabbeti devam eder. Mürşidinden yönünü çevirir, tarikatından kopar ve ayrılırsa, mürşidinin muhabbeti kesilir. Kesilince de şeyhinden gelen manevi ışınlar da söner. Her iki dünyada karanlık içinde kalır. Basireti kapanır. Kalben kör olur. İşte böylece, kalben gözleri paslanan ve çapaklanan mürid, siyahı beyaz, beyazı da siyah olarak görür. Çünkü hakikatler onun gözünde tersine dönmüştür.³⁷⁰

Kestane'nin mürid konusundaki düşüncelerini özet olarak değerlendirirsek; müride lazım olan şey bu manevi yolculuğunda sağlam bir itikat üzere olması, bütün evrad ve ezkârını şeyhinin verdiği buyruklara tamamıyla uyarak yerine getirmesi ve

---

³⁶⁸ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.113-115.

³⁶⁹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.204.

³⁷⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.115.

daima yüce Allah'ın kudreti altında bulunduğunu bilip, ona göre davranışlarını kontrol etmesidir.

18. İntisab (İnâbe Almak)

Lügat anlamı olarak “*bir şeyhe intisap ile onun müridi olmak. Buna filan şeyhten el almak, inâbe almak*³⁷¹, *mubâyaa, ahid, ikrar*” gibi çeşitli isimler verilmiştir.³⁷² “*Dönmek, pişman olmak. İnâbe insanın kusurlarından vazgeçip Allah'a yönelmesi*”dir.³⁷³ Sâlik, Hz. Peygamber (s.a.v)'e kesintisiz bir silsile ile bağlı bir şeyhe intisab ettiğinde şeyhi ona manevi himmet verir. Cemaat olmanın manevi tesiri ile haller meydana gelir. “*Mü'min mü'mininin aynasıdır.*”³⁷⁴ Hadis-i şerifi gereği, müridlerin güzel hâlleri birbirine yansıdığı için manevi bir etkileşim oluşur.³⁷⁵

Peygamberimiz (s.a.v)'den nakledilen bir başka hadis-i şerifte “*Âlimler Peygamberlerin varisleridir.*”³⁷⁶ “*Âlimlere tabi olunuz. Çünkü onlar dünyanın kandilleri ve ahiretin lambalarıdır.*”³⁷⁷ “*İlim öğrenmek kadın ve erkek her Müslümana farzdır.*”³⁷⁸ buyurmuştur. Bu manaya göre, Meşayıhdan inâbe almak yahut Meşayıha intisab, şerefli İslâm şeriatinin emridir.³⁷⁹

Halis Kestane'ye göre inâbe, rücu demektir. Yani küfürden imana, gafletten uyanıp Hakk Teâlâ'nın emrine itaat etmek ve Allah Teâlâ'yı zikretmektir.³⁸⁰

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de “*Azap size gelmeden önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olun. Sonra size yardım edilmez.*”³⁸¹ buyurmuştur. Kestane bu âyete göre inâbenin vacib olduğunu ifade eder. İnâbenin diğer bir anlamı ise, müracaat manasındadır. Yani inâbenin, mükellefin dinini, dinâyetini, sünnet üzere zikri, ilim sahibi olan şeyhten öğrenmek için başvurmasıdır.³⁸² İbn Atâ bu konuda “*İki türlü tevbe*

³⁷¹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.241.

³⁷² Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s.186.

³⁷³ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.186.

³⁷⁴ Ebu Davud, *Edeb*, 49.

³⁷⁵ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s.231.

³⁷⁶ Tirmizi, İbni Mace, Ebu Davud.

³⁷⁷ Deylemi.

³⁷⁸ İbn Mace, *Mukaddime*, 17.

³⁷⁹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.82.

³⁸⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.82.

³⁸¹ Zümer, 39/54.

³⁸² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.82.

vardır: İnâbe tevbesi, isticâbe tevbesi. Kulun, Allah'ın vereceği ceza korkusu ile yaptığı tevbe inâbe tevbesi; Allah'ın kereminden hayâ ederek yaptığı tevbe ise isticâbe tevbesi adını alır."³⁸³ demiştir.

Özet olarak söylemek gerekirse, intisab, bağlılık silsilesi yoluyla Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e ve oradan Allah'a giden yolda, gerçek Peygamber varisi bulunan bir mürşid-i kâmilin, salike tasavvufu tâlim ve vazifelerini telkin etmesidir.

19. Rabıta

Rabıta, lügat anlamı olarak "*bağlayan, rapteden, ilgili*" demektir. Tasavvufi terim olarak, "*müridin tefekkür ve hayal gücünü birleştirerek mürşidiyle beraberlik halinde olmasını*" ifade eder. Rabıtaya sevgi anlamı da yüklenmiştir.³⁸⁴ Genel olarak insandaki sevgi, rabıta ve ilgi üç aşamada değerlendirilmiştir. Bunlar; tabii rabıta, bayağı rabıta, mukaddes değerler ve ulvi şeylere karşı gönül bağıdır.³⁸⁵

Rabıta her işin öncüsüdür. Zikre çalışmada yardımcı ve ulaştırıcıdır. Allah'ın has halvet odası olan kalbi, şeytanî tuzaklardan ve nefsânî kirlerden arındırır. Sultan derecesinde üstün zikrin gelmesine fitri kabiliyetlerin doğması için ona başvurulmuştur.³⁸⁶ Derviş, rabıtayla gönlünü mürşidine, onun vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.v) Efendimize ve o vesile ile de Allah'a bağlamıştır. Bu şekilde kalbini Allah'tan gayri herşeyden temizlenmiş olur.³⁸⁷

İhsân, Rabbini her an görüyormuşçasına kendisine çeki düzen verip, o minvâl üzere hayatını tanzim etmesi ve ilâhi müşahedenin kalpte sabitleşip şuur haline gelmesidir Allah'a yakın kulların ruh miracıdır. O, sırrı, ruhi, manevi ve ilâhi bir hakikattir. Mutasavvıfların amacı bu gerçeğe erişmektir. Bu da Allah ile kurulan ruhi ve deruni rabıtayı ifade eder. Kişi bu rabıtayı sağlıklı bir şekilde kurduğunda, Allah'ın veli kulu haline gelir. Böylece o kişi, ilâhi ahlâk ile ahlâklanmış olur.³⁸⁸ Râbıta esnasında süfilerin dikkat ettikleri hususlar şöyledir: "*Önce râbıta yapılacak kimse*

³⁸³ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s. 191.

³⁸⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.391.

³⁸⁵ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s. 330.

³⁸⁶ Kısakürek, Necip Fazıl, *Esseyid Abdülhakim Arvasî, Râbıta-i Şerife*, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 2012, s.10.

³⁸⁷ Gölpinarlı, Abdülbaki, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2015, s.257.

³⁸⁸ Topbaş, *Gönül Bahçesinden Son Nefes*, s.339.

ahlâkî kemâle ermiş, müşahede mertebesine ulaşmış bir mürşid-i kâmil olmalıdır. Sâlik bağlandığı böyle bir şeyhin huzûrunda ve gıyâbında onun sûret ve sîretini hayal etmeli, yanında iken takındığı tavrı gıyabında da sürdürmeye çalışmalıdır. Râbitada önemli olan şeyhin sûret ve sîretini hayalde muhâfaza etmektir. Sûret ve sîreti hayalde muhafaza duygusu, zamanla şeyhin ahlâk ve özellikleriyle benzer bir hale gelmeyi sağlar. Çünkü manevî açıdan güçlü şahsiyetler daima diğerleri için ilham kaynağı olmuştur.”³⁸⁹

Kur’an ve sünnette rabîta ile ilgili deliller bulunmaktadır. Nitekim Allah Teâlâ âyet-i kerimede “**Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin.**”³⁹⁰ buyurmuştur. Burada Hazret-i Peygamber (s.a.v)’e salattan maksat, üzerimize rahmeti ilâhiyi celb etmek, O’nun bize vesile ve rehber olarak yol göstericiliğini talep etmektir.³⁹¹

Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de “**Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle birlikte dirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.**”³⁹² buyurmuştur.

Halis Kestane’ye göre rabîta, sevmektir. Sevgi bağı ile gönül beraberliği sağlayarak, sevdiğinin boyasına boyanmaktır. Müridin, mürşidinin simasını hayaline getirerek ulaşılan bir sevgi bereberliğidir. Yerken, içerken, yolda giderken, yalnız bir odada otururken, kısacası bütün zamanlarında mürşidiyle birlikte yirmidört saati yaşamaktır. Rabîta ile şeyhte fani oluş haleti, Yüce Allah’ın aşkında fani olmanın mukaddimesidir.³⁹³ Ona göre rabîtadan maksat, zahiri işlerde de olsa, mürid ile mürşidin arasında münasebet hâsıl olması ve müridin kalbinden gaflet ve karanlığın kovulmasıdır.³⁹⁴ Hâlid-i Bağdâdî rabîtayı “*Rabîta, müridin kâmil şeyhin suretini hayalinde saklamak suretiyle ruhaniyetinden istimdâdda*³⁹⁵ bulunmasıdır.” şeklinde tanımlamıştır. Esseyid Abdülhakîm Arvâsî Hz. ise bu konuyu “*Doğrudan doğruya*

³⁸⁹ Tusi, *Lüma*, s.502.

³⁹⁰ Ahzâb, 33 /56.

³⁹¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.147.

³⁹² Nisâ, 4/69.

³⁹³ Önde giden. Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.342.

³⁹⁴ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.138, 141, 144, 145.

³⁹⁵ İmdat istemek, medet ummak, acil yardım talebinde bulunmak. Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.194.

*Allah'tan feyz alıp istifade etmeye muktedir olamayan sâlikin rabıtaya ihtiyacı vardır. Allah'tan doğrudan feyz alma kudretini kazandıktan sonra da râbitayı terk etmesi vacibtir.*³⁹⁶ şeklinde ifade emiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadisi şerifinde “*Bana salât-ü selâm getirmekle, Allah Teâlâ'ya ulaştırıcı bir vesile arayınız.*”³⁹⁷ buyurmuştur.

Müellifimiz de bu konuda “*Peygamberimiz (s.a.v)'e salât ve selâm getirmek, ledünnî ilimleri ve ilâhi marifetleri O'nun yüce ruhaniyetinden elde etmek için feyiz yoludur. O'nun yüce zatına mahsus haslet ve özellikler, o kişinin hayatına yansımali ve onda değişmez karakter halinde yerleşmelidir. Kalbi, Peygamber (s.a.v)'e büyük bir sevgi ile bağladıktan sonra, Peygamber Efendimiz (s.a.v) arasında ruhani bir yakınlık hâsıl olur. Böylece manen kabiliyeti olan müridin hali ve makamı yükselir. Öyle ki Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in ruhani yapısı, müridin tavır ve davranışlarında tezahür etmeye başlar. Bu sevgi ve yakınlık Cenab-ı Hakk'a yakınlık ve visale (sevgiliye kavuşma) sebep olur. Böylece rabıttan arzulanan netice elde edilmiş olur.*”³⁹⁸ şeklinde görüş belirtmiştir.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak; nasıl ki hayalinde sevdiğinin yüz hatlarını düşünerek kalbini ona bağlıyorsan; rabıta da sevgi ve muhabbet fazlalığından kaynaklanan kalbi bir alaka ile oluşan ruh beraberliğidir. Böylece kişi her daim sevdiği ile beraber olmanın huzurunu yaşar.

20. Sohbet

Sohbet, lügat anlamı olarak “*arkadaşlık yapmak, karşılıklı konuşmak*”tır. Hizmet ve sohbet, Allah'a yaklaşmaya vesile olan tasavvuf okullarının temelini oluşturur. Sâliki manevi yüceliğe ulaştıran vasıtalar bunlardır.³⁹⁹ Söyleşi, hasbihal, yoldaş olma manasına da gelir. İlk sûfiler eğitim ve öğretimde sohbe büyük önem

---

³⁹⁶ Türer, Osman, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Ataç Yay., İstanbul, 2011, ss.117-118.

³⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, nak. İbni Kesir, 1 /514.

³⁹⁸ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.147, 150.

³⁹⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.441.

vermişlerdir. Tasavvufi bilgilere vakıf ve istekli gördükleri sevenlerine özel sohbetler vermişlerdir.⁴⁰⁰

Tasavvufta sohbet, müridin şeyhten manevi özellikleri kazanabilmesine vesileolan önemli bir araçtır. Nakşibendilik, insanın manevi eğitiminde sohbele ayrı bir önem vermiştir. Hoca Bahâeddin Nakşibend Hz. bu yüzden “*tarikamız sohbetledir.*”⁴⁰¹ demiştir.

Halis Kestane bu konuda “*İlk sohbet, hicret mağarasında yapılmıştır. Sıddîk-i Ekber Hz. Ebubekir, Allah Rasûlü (s.a.v) ile hicret esnasında mağarada bulunmuşlardı. Sohbet tamamlanınca Peygamber Efendimiz (s.a.v) daha mağaradayken, Ebu Bekir Efendimiz’e Nakşibendi tarikatının, Şeyhlik görevini devretmiş ve bu şekilde varislerine bildirim olmuştur. Rasûlüllah (s.a.v) Kur’an’da anlatıldığı biçimde Hz. Ebû Bekir (ra) ile konuşmasında: “Üzülme, Allah bizimle beraberdir.”*⁴⁰² diyerek teselli vermişti. Bu sebeple Hz. Ebû Bekir (ra.) ile Rasûlüllah (s.a.v)’e mağarada sohbet arkadaşı denilmiştir. *Tarikatta sohbet prensibi de buradan gelmektedir.*”⁴⁰³ şeklinde açıklama yapmıştır.

Sohbetin fazileti, bütün faziletlerin ve kemâllerin üstündedir. Bunun dolaydır ki tâbi’înin en üstünü olan Veysel Karâni, Resulüllâh (s.a.v) Efendimizin sohbetinde bulunma şerefine nail olan Hz. Hamza’nın katili olan Vahşi’nin (ra.)’ın yükseldiği mertebeye yetişememiştir. Çünkü imanları görerek kuvvetlenmiştir.⁴⁰⁴ Ashâb (ra.), Rasûlüllah (s.a.v) Efendimiz’in sohbetlerine devam ederek cehâlet karanlıklarından yüce makamlara kavuşmuşlardır. Onlardan sonra gelen tâbiîn de, bu sohbetleri dinleyenlerin meclisinde ve yanında buldukları nispette yüksek makamlara erişmişlerdir.⁴⁰⁵

Kestane sohbeti, adâbı muaşerete riâyet edilmek şartıyla karşılıklı konuşmak olarak tanımlamıştır. Nitekim Allah ile sohbetin, O’nun emirlerine uymakla; halkla sohbetin, onlara nasihat etmekle; nefisle sohbetin, ona muhalefet etmekle; şeytanla

⁴⁰⁰ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.322.

⁴⁰¹ Cebecioğlu, *Hacı Bayram-ı Veli*, s.90.

⁴⁰² Tevbe, 9/40.

⁴⁰³ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.167-168.

⁴⁰⁴ İmâm Rabbânî, *Mektubât*, s.289.

⁴⁰⁵ Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s.132.

sohbetin ise, onu düşman bilmekle olacağını belirtmiştir. Ona göre tasavvufta sohbet, bir makam ve derecedir. Yüce makamlara ulaşmak için, mürşidin sohbetlerinde bulunmak lazımdır. Sohbette karşılıklı samimiyet ve ihlâs bulunmalıdır. Çünkü tek yönlü olan sohbet fayda vermez. Kişinin kendisiyle birlikte Allah'ı zikreden, ölümden, Allah'ın azabından korkan ve kendisini Hakk yoluna teşvik eden kimselerle sohbet etmesi gerekir. Bu vasıflara sahip olmayanlarla sohbet etmemek gerekir. Ona göre her zaman iyiliği emreden ve kötülükten sakındıran kimselerle sohbet edilmelidir.⁴⁰⁶

Genel olarak sohbet konusunda değerlendirme yapacak olursak, sohbet müridi kemal mertebesine erişirme yolunda bir okul mesabesinde. Sohbet; zikir, fikir, şükür, ilim, edeb, hizmet, himmet gibi nice kavramları bünyesinde toplamıştır. Ayrıca sohbet; intisâb ve Nakşibendi yolunun bir gereği sayılmıştır.

21. Veli-Velâyet

Veli, lügat anlamı olarak “dost” demektir. Velinin tanımı, Buhârî (Rekâik/38)'de şu kudsi hadiste şu şekildedir: “Allah bir kulunu sevdiği zaman onun gören gözü, duyan kulağı, tutan eli, yürüyen ayağı olur. Bu kul Allah'tan bir şey istese, bu isteği kabul görür. Allah'a sığındığında, Allah onu korur. Kim bir velime düşmanlık yaparsa ona harp ilan ederim.”⁴⁰⁷ İtaatleri, araya bir günah girmeksizin ard arda gerçekleştiren kimsedir. Allah'ı dost edinen, Allah'ın da dost edindiği kimse demektir. Bu da perdelerin ortadan kalkmasıyla, Hakk'ın kelâmını duymak ve Hakk'ın yardım etmesiyle gerçekleşir.⁴⁰⁸ Veli'nin tevhid yolunda elde ettiği huzur son hedeftir.⁴⁰⁹ Allah veliyi cömertlik sıfatı üzerine yaratmıştır.⁴¹⁰

Allah Teâlâ âyet-i kerimesinde “**Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.**”⁴¹¹ buyurmuştur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır: “*Ey dilleri ile iman edip de imanı gönüllerine girmeyen insanlar! Birbirlerinizin ayıplarını*

⁴⁰⁶ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.167-168.

⁴⁰⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.523.

⁴⁰⁸ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.590.

⁴⁰⁹ İkbâl, Muhammed, *İslâm'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, Araf Yay., İstanbul, 2013, s.151.

⁴¹⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.201.

⁴¹¹ Yûnus, 10/62.

araştırmayınız. Allah dostlarına (velilere) eza etmeyiniz ve O veli kulların kusurlarına bakmayınız. Onlarda kusur diye gördükleriniz kusur değildir. Muhakkak bir hikmettir. Onları ancak iyi tanıyanlar bilir.”⁴¹²

Allah Teâlâ bir kudsi hadiste şöyle buyurmuştur: “Kullarımın arasında öyle veli kullarım vardır ki, onları kubbelerim altında gizledim. Onlar ki benim himayem altındadırlar. Onları, hakkıyla kimse tanıyamaz. O veli kullarımı hakkıyla ancak Ben tanırım. Onlar hiçbir konuda yanlış kararlar vermezler ve yanılmazlar. Yedikleri, içtikleri, her bir hareket ve yaşantıları, ahlâkları, sabırları Benim rahmetimden ve rızamdan verilmiştir. Onların yatıp uyduklarını, oturduklarını, gezip dolaştıklarını ve her bir nefeslerini dahi ibadet kabul ederim.”⁴¹³

Peygamber (s.a.v)’e velilerden sorulduğu zaman “Onlar, görüldükleri zaman Allah Teâlâ’yı yâd ettiren kimselerdir.”⁴¹⁴ buyurmuştur. Bu hadis-i şerife göre veliler, sîretleri ve hâlleriyle Allah Teâlâ’yı hatırlatan zatlardır.⁴¹⁵

Halis Kestane’ye göre veli, Cenâb-ı Hakk’ın hükmünden ve kazasından razı olmuş ve kendisinden razı olunmuş bir kuldur. Veli, insanı Allah’a götüren ve Allah’a ulaştırmak için rehberlik yapan, insanı Allah’a delalet eden, yol gösteren, insanları Allah sevgisinde toplayıp, bir araya getiren, Allah ile cem olmasının bahtiyarlığına kapı açan, insanı zühd mertebesine çıkararak, dünya saltanatını gönül tahtından indiren zattır.⁴¹⁶ Kestane velâyeti; Allah Teâlâ’nın kulları arasından seçip, kendilerine ikram ettiği velilik rütbesi olarak da tanımlamıştır.⁴¹⁷ Veliler Peygamberlerin varisleri ve kemal mertebesine ermiş Allah dostlarıdır. Kemal mertebesine mazhar olanlar ise; her an Hakk’ın müşahedesinde bulunurlar ki bu müşahede onları günah ve isyandan alıkoyar.⁴¹⁸ Ebû Ali Cürcânî ise veliyi şu şekilde tanımlamıştır: “Kendi halinden fâni ve Hakk’ı müşâhedede bâki olan kimseye veli denir. Ona kendi halinden haber vermek ve Hakk’ın gayriyle karar kılmak yoktur.” İbrahim Edhem’e göre veli, dünya ve ahirete

⁴¹² Tirmizî, Sünen, B. 84, 2101.

⁴¹³ Necmeddîn-i Dâye, *Mirşâdü'l-‘ibâd*, Tahran, 1365, ss. 226, 242, 379, 543.

⁴¹⁴ Abdullah b. Mübarek, *Kitabü'z-Zühd ve'r-Rekâik*, çev.: Abdullah Samed Afaracı, İst. 2015, Sh. 72, Hds. 218.

⁴¹⁵ Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, ss.90-92.

⁴¹⁶ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.77.

⁴¹⁷ Kestane, *Lâdikli Ahmed Ağa Hayatı ve Divânı*, s.25.

⁴¹⁸ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.82.

meyletmeyendir. Aksi halde bunlara meyil, Haktan uzaklaşmaktır. Allah sevgisi kalbin mâsivâdan arınmasıyla gerçekleşir.⁴¹⁹ Hakîm Tirmizî ise velâyeti “Allah’ın kulları için bir hak olduğu gibi Allah’ın bu durumu kullarına bildirmesi de haktır. Bu nedenle velinin kendi konumu hakkındaki bilgisi Allah’ın bildirmesine bağlıdır ve Allah velâyeti dilediğine bildirir.”⁴²⁰ şeklinde açıklamıştır. Câfer-i Sâdık Hz. ise bu konuda “Allah Teâlâ üç şeyi üç şeyde gizlemiştir. Rızasını ibadetlerde, gazabını günahlarda, veli kullarını ise diğer insanlar içinde gizlemiştir.”⁴²¹ buyurmuştur.

Müellifimiz velâyeti “Velâyet umûmi, husûsi ve üveysi olmak üzere üç kısımdır: Umumi velâyet; Allah Teâlâ Bakara Sûresi 257. âyetinde, Allah iman edenlerin velisidir. Onları karanlıktan kurtarıp nûra çıkarır, buyurmuştur. Allah, insanların velisidir. İfadesinde işaret edilen iman velâyeti, umûmi bir veliliktir. Hususi velâyet; takva ve muhabbet üzerine kurulu olup, yalnızca ilmi ile âmil olanlara bir lütfu İlâhi olarak ihsan edilir. Aşırı derecede vera’ sahibi, kâmil âlimler için söylenebilir. Üveysi velâyet ise Cenâb-ı Hakk’ın kendi katından ve lütfundan, ledünnî hikmet ilmini vasıtasız olarak ihsan etmesiyle meydana gelen veliliktir. Kul Allah’ın velisi olunca, kulun rütbesi velâyet olur. Bu velâyet sahipleri, bilinen yollara ilim tahsil etmeden, Allah tarafından terbiye edilip hikmet ilmi ile tezyin edilen, O’nun kendi dostlarıdır.” Halis Kestane de Cenâb-ı Hakk’ın kendi katından Ledünnî Hikmet İlmi ile tezyin ettiği Üveysi Veli bir kuldur.”⁴²² şeklinde açıklamıştır.

Kestane veliliği avâmın, has insanların ve hâss’ül havâs insanların veliliği olarak üç kısımda değerlendirir. Birincisi avâmın veliliği; başkalarına düşmanlığı bırakmasıdır. İkincisi has insanların veliliği; muhabbet etmesini, hoş geçinmesini bilmesidir. Üçüncüsü ise hâss’ül havâs insanların veliliği; velilik için gerekli olan sâfiyete kavuşmaktır.⁴²³

Sonuç olarak diyebiliriz ki Allah yolunda olan veli, terbiye ve ıslah eden bir kimsedir. Hem kendi nefsinde hem de başkaları hakkında tasarrufa ve tedbire sahiptir.

⁴¹⁹ Ateş, *İslâm Tasavvufu*, s.8.

⁴²⁰ Tirmizî, Hakîm, *Hatmü’l-Evliyâ-Veliliğin Sonu, Velâyet Nübüvvet Tartışması*, çev.: Salih Çift, İnsan Yay., İstanbul, 2006, s.114.

⁴²¹ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.80.

⁴²² Kestane, *Lâdikli Ahmed Ağa Hayatı ve Dîvânı*, s.25-26.

⁴²³ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.189.

Velilerdeki rahmet, inananları Allah'a kavuşturur. Arayanlar için yeryüzünde her zaman insanları Allah'a kavuşturmaya ehil nebilerin varisi veliler mevcuttur.

22. Havf ve Reca

Havf, lügat anlamı olarak “*korkudur. Allah'ın gazabından korkarak dinde sabit olmaktır. Yasaklanan şeylerden uzak durmak, günahlardan utanmak ve bu hususta üzülme*”tir.”⁴²⁴ Allah korkusuna “*havfullah ve haşyetullah*” denir. Kimi Allah'ın gazabından, kimi cehennemden ve oradaki cezadan, kimi de Allah'ın kendisinden korkar. Ariflerin korkusu, Allah'ın zatından korkmaları şeklinde olup, âşıkın maşukunu üzmesinden ve rahatsız etmesinden korkmaktır. Avâm ve halk ise cehenneme girme veya cennete girememe korkusu yaşarlar. Havf, Allah'ın insanları kulluğa ve iyi işler yapmalarını sağlamak için kullandığı bir kamçıdır.⁴²⁵ Bunun zıddı recadır (umma, ümitli olma). Yaratandan umudunu kesmemektir. Allah'tan umut kesmek büyük günahlardandır. Kalbin hoşuna giden bir şeyi beklemesinden rahatlık ve ferahlık duyması halidir. Allah'ın lütfuna nail olma düşüncesi, reca duygusunun doğmasına sebep olduğu gibi, tersi de havf duygusuna neden olur. İdeal olan, kulun bu iki duygu arasında bulunmasıdır. Recanın gelecekle ilgili olması temenni ile aynı anlamı çağrıştırıyorsa da ikisi arasında farklar vardır. Temenni oyalayıcıdır. Sahibini çalışmasını engeller. Reca ise bunun tam tersidir. Bu sebeple temenni geçerli değildir. “*Şeytan, insanı ümniyye, yani temennilerle oylar.*”⁴²⁶ âyeti bu hususu teyit eder. Reca, dünyalık istemek şeklinde yorumlandığı gibi, Allah'ın cemalini görme isteği şeklinde de düşünülmüştür.⁴²⁷

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de “*Eğer inanıyorsanız Benden korkunuz.*”⁴²⁸ Yüce Allah, Peygamber ve veli kullarını vasıflandırırken şöyle buyurmaktadır: “*Onlar, Bizden korkarak ve çekinerek dua ederler.*”⁴²⁹ “*Kendilerine hâkim olanlar, Rablerinden korkarlar.*”⁴³⁰ “*Allah'tan kulları içinde ancak âlimler korkarlar.*”⁴³¹

⁴²⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.199.

⁴²⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.161.

⁴²⁶ Hac, 22/2.

⁴²⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.396.

⁴²⁸ Âl-i İmrân, 3/175.

⁴²⁹ Zümer, 39/23.

⁴³⁰ Nahl, 16/50.

⁴³¹ Fâtır, 35/28.

*“Cennet Allah'a karşı gelmekten sakınanlara uzak olmayacak şekilde yaklaştırılacak.”*⁴³² *“Onlara söyle denir: İşte bu, size dünyada vaad edilmekte olan şeydir. O, her tövbe eden, onun emrini gözeten için, görmediği halde sırf saygıdan dolayı Rahmân'dan korkan ve O'na yönelmiş bir kalp ile gelen kimseler içindir.”*⁴³³ *“Mü'minler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. Onun âyetleri kendilerine okunduğu zaman bu onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler.”*⁴³⁴ *“Onlar, korkarak ve ümid ederek Rablerine ibadet etmek için yataklarından kalkarlar. Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de Allah için harcarlar.”*⁴³⁵ buyurmuştur.

Peygamber (s.a.v) Efendimiz *“Allah korkusundan ağlayan kimse, cehenneme girmeyecektir. Sütün memeye girmeyeceği gibi, Allah'tan korkan kimse de ateşe girmeyecektir.”*⁴³⁶ *“Her hikmetin başı Allah korkusudur.”*⁴³⁷ *“Bir kulum için ne iki korkuyu ne de iki emniyeti toplamam. Dünyada benden korkan; âhirette emniyette, dünyada emniyette olanlar da ahirette korku içinde olacaktır.”*⁴³⁸ *“Allah korkusundan derileri ürperen kimsenin günahları, ağacın yapraklarını döktüğü gibi dökülür.”*⁴³⁹ *“Nefsim kudret elinde olan Zat'a yemin ederim ki, eğer siz hiç günah işlemesiniz, Allah sizi toptan helak eder; günah işleyen, arkadan da istiğfar eden bir kavim yaratır ve onları mağfiret ederdi.”*⁴⁴⁰ *“Cennetin zikredildiği âyetleri okuyunca Allah'tan Cennet'i ister. Cehennemden bahsedilen âyetler gelince de cehennemden Allâh'a sığınurlar.”*⁴⁴¹ buyurarak Allah'tan korkmanın gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Allah Teâlâ her yerde, her zaman, her şeyin ve herkesin yanındadır. Yapılan her hareketten haberdardır. Allah ile beraberlik hissi, insanı daima korku ve uyanıklık halinde tutar. Hayatın her türlü kirini uzaklaştırır.⁴⁴² Durumuna imrenilen nice

---

⁴³² Kâf, 50/31.

⁴³³ Kâf, 50/32-33.

⁴³⁴ Enfâl, 8/2.

⁴³⁵ Secde, 32/16.

⁴³⁶ Tirmizî, Zühd, 8/2311.

⁴³⁷ Taberani.

⁴³⁸ İbn Hibban, Sahihu İbn Hibban, 2/406; Bezzar, Müsned, 14/342; Beyhaki, Şuabu'l-İman, 2/223; İbnu'l-Mübarek, ez-Zuhd, 1/50.

⁴³⁹ Beyheki.

⁴⁴⁰ Muslim, Tevbe 9, (2748).

⁴⁴¹ İbn-i Ebî Hâtim, *Tefsîr*, I, 218; Ali el-Müttakî, *Kenz*, II, 357/4230.

⁴⁴² Topbaş, *Gönül Bahçesinden Saâdet Damlaları*, s.391.

kimselerin, sahip oldukları haller tersine dönmüş ve kötü amel işlemeyi arzu eder hale gelmişlerdir. Hakk'ın huzurunda bulunma, O'na yakınlık ve manevi neşe hâli kaybolup sıkılma (vahşet) haline dönüşmüştür.⁴⁴³

Halis Kestane tarîkatta havfın (korku) esas olduğundan bahsetmiştir. Korku, insanın nefsinin kötülük ve çirkinlikler karşısında daima uyanık tutar. Korku, kalbin yüce Allah'ın azamet ve celâlinde dolayı titremesidir. Bu nedenle Allah'tan korkmak farzdır.⁴⁴⁴ Cüneyd'e korkunun ne olduğu sorulunca: *“Her nefes alışverişte, her an azap görebilirim, diye ihtimal vermektir.”*⁴⁴⁵ demiştir.

Kestaneye göre havf imandan, haşyet ise ilimden gelir. Heybet kavramının tanımaktan geldiğini, heybetten sonra dehşet makamının olduğunu, bunun da celâl ve kemâl sıfatlarına mazhar olmakla olunacağını belirtmiştir. Bundan sonra kulda, recâ (ümit) duygusu belirmeye başlar. Recâ, kalbi Allah'ın rahmet ve kerametine bağlamaktır. Allah'a güvenip, işleri ve ibadetleri bırakmak değildir. Ümit ederek çalışmak, ibadet etmek sonra da Allah'a güvenmektir.⁴⁴⁶ Ona göre recâ korkusuz, korku da recâsız olamaz. Hz. Musa (a.s) bir ateş bulmak ümidi ile yola çıktı ve İlâhi hitabı buldu. Lokman (a.s) oğluna *“Ümit et ki bulasın.”* diye vasiyette bulundu.⁴⁴⁷ Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ ***“Kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.”***⁴⁴⁸ ***“Siz ne oluyor da Allah için bir vakar (saygınlık, büyüklük) ummuyorsunuz?”***⁴⁴⁹ buyurmuştur.

Müellifimize göre günahların en büyüğü, Allah'ın rahmeti hakkında kötü zan sahibi olmaktır. Kul korku ile ümit arasında yaşamalıdır. Ne çok korkmalı ne de çok emin olmalıdır. Her iki derece arasında bulunmalıdır. Kul bu makamda iki kanadı olan kuş gibidir. Kanadın biri havf diğeri rec'âdır. Bu iki kanatla, yüce makamlara uçacaktır. Mürid, daima havf ve recâ dereceleri arasında bulunmalıdır. Böylece hem Allah'ın gazabından korkar hem de Allah'ın merhametinden ümidini kesmez. Ona göre korku ve ümit, tarîkatta iki manevi kutuptur. Birinin diğeri ağır basmaması

⁴⁴³ Kuşeyri, *Kuşeyri Risâlesi*, s.220.

⁴⁴⁴ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.196.

⁴⁴⁵ Topbaş, *Gönül Bahçesinden Saâdet Damlaları*, s.391.

⁴⁴⁶ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.197.

⁴⁴⁷ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.198.

⁴⁴⁸ Yûsuf, 12/87.

⁴⁴⁹ Nûh, 71/13.

gerekir. Bu iki kutup arasında kalp ibresini iyi ayarlamak lazımdır. Pusulayı şaşırınlar ve bu ölçüyü kaçıranlar hiçbir zaman gaye ve hedeflerine ulaşamayacaklardır. Allah'tan korkmak, günahları yakar ve insanı bütün çirkinliklerden arındırır.⁴⁵⁰ Hz. Davud (a.s) bir gün Allah korkusundan hastalandığında, kendisini ziyarete gelenlere Allah'tan korkun diye tavsiyede bulunması, Allah korkusunun önemine işaretir.⁴⁵¹

Halis Kestane havfı (korku) konusunu insanların mertebelerine göre kısımlara ayırmıştır. Ona göre avâmın korkusu; Allah'ın azabındandır. Has insanların korkusu; O'ndan ayrı kalmaktadır. Hâss'ül havâs insanların korkusu ise doğrudan doğruya Allah'tandır. Recâyı (ümitlenmek) aynı şekilde kısımlara ayırır. Avâmın recâsı; Hakk Teâlâ'nın cezasından korkmakla beraber, fazlından ümit kesmemektir. Has insanların recâsı; Allah'ın adaletinden sakınıp, keremine bel bağlamaktır. Hâss'ül havâs insanların recâsı ise ayrılığın endişesini duyarak keremini ummaktır.⁴⁵²

Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki ümit, Allah'a güvenip işleri ve ibadetleri bırakmak değildir. Ümit ve korku arasında çalışıp, ibadet edip sonra Allah'a güvenmektir.

23. Kabz ve Bast

Kabz, lügat anlamı olarak “*tutmayı*” ifade eder. “*Daralma, kapanma*” anlamına da gelir. Bu terim “*bast*” ile birlikte ifade edilir. Sâlikte kabz ve bast olmak üzere iki zıt hâl vardır. Biri güven duyulan şeyden korkmak, diğeri de korku duyulan şeyden aydınlığa çıkmak ve ondan emin olmaktır. Sufiler korku halini kabzümit halini de bast ile ifade etmişlerdir. Sufi, Allah'ın tehdidinden korktuğu için kabz halinde yaşar. Sufi Allah'ın müjdesi ile bast haline geçer. Bast, hâl olarak lütuf, kabul, rahmet ve yakınlığın göstergesidir.⁴⁵³

Kabz, içinde bulunduğu şeylere karşı arzularını büsbütün yitirmesine neden olacak ve bir gayeye yönelmesini engelleyecek şekilde nefsin hüznüdür. Nefs adeta daralmış ve bir şeye dair etkinlikte bulunma ve bir şeyle mutlu olmadan geri kalmıştır.

⁴⁵⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.197-199.

⁴⁵¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.196.

⁴⁵² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.183.

⁴⁵³ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, ss.258-259.

Kabzın nedenleri farklı farklıdır. Bedeni güçlerin etkisiyle, bazen ümitsizlik, bazen ilhâm, bazen kötü bir huyunun güçlüğünü fark etmesi insanı kabz haline düşürebilir.⁴⁵⁴

Bast lügat anlamı olarak gereği kabul, ümit, ünsiyet ve rahmet olan feyizdir. Nefis mutluluk, sevinç, dinçlik ve neşe duyduğu zaman feyiz almaya müsait hale gelir.⁴⁵⁵

Allah Teâla Kur'an-ı Kerim'de "**Allah hem sıkar (kabz), hem de açar (bast).**"⁴⁵⁶

Halis Kestane kabz ve konusunu "*Kabz ve bast makamlarını hürriyet makamıdır. Hürriyet, yaratıkların boyun eğdiği, gönül verdiği dünyaya ait hiçbir şeye bağlanmamak, yalnız kâinatın yaratıcısı olan Efendisine hâlisâne kullukla bezenmektir. Kul bu noktaya ulaştınca, eminler makamına girmektedir. Orada sırlara vâkıf olur. Mükellem (yükümlü), feraset sahibi ve muhaddes (kendisine konuşulan, ilham olunan bilgi) olur. Eminliğinden dolayı bazı gayb bilgilerine vakıf olur. Müridlerin makamını, âriflerin hallerini görür, kontrol eder. Bu nokta, velâyet makamının son noktasıdır. Sonra kendisinde, duaların ve dileklerinin kabulüyle kerametler görülmeye başlar. Çünkü Yüce Allah ancak olmasını takdir buyurduğu hususlarda, onun dilini duaya ve istemeye açar. Eğer bir şeyin, onun vasıtasıyla arzu ettiği kimseye ulaşmasını dilemişse, onun elini o şeye uzatır. Daha sonra Hak yolunda yürüyen o kimse, kasem nurları makamına girer.*"⁴⁵⁷ şeklinde değerlendirmiştir.

Ayrıca müellifimize göre kabz ve bast makamları havf ve recâ makamlarının üstündedir.⁴⁵⁸ Cüneyd bu konuda "*Allah'tan korkmak (havf) beni kabz hâline, ondan (af ve lütuf) ümit etmek (recâ) bast haline getirmektedir. Allah havf ve kabz hâline sokunca beni benden yok etmekte, fenâ mertebesine ulaştırmaktadır. Recâ ile bast hâline geçirince beni kendime iade etmektedir.*"⁴⁵⁹ demiştir.

⁴⁵⁴ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.451.

⁴⁵⁵ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.109.

⁴⁵⁶ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s.211.

⁴⁵⁷ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.214.

⁴⁵⁸ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.239.

⁴⁵⁹ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s.153.

Sonuç olarak Kestane, kabz ve bast gibi hallerin makamdan doğduğunu ifade eder. Hal kavramının, kalbe gelen cezbenin tesiriyle Yüce Allah tarafından bahşedilen geçici bir durum olduğunu öngörür. Makam kavramının ise durmak anlamına geldiğini, bu sebeple makamlarda durmanın ve çile dolduruncaya kadar beklemenin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Ona göre hal, güneşin batışı ile sona eren bir gölgedir. Makamlar ise çalışarak elde edilir.⁴⁶⁰

24. Heybet ve Üns

Heybet lügat anlamı olarak, “*korkmak, sakınmaktır.*” Tasavvufu bir hâl olarak heybetin tanımı ise, “*bir kimsenin ya da bir şeyin bizzat dehşetli, azametli, celalli, korkunç zatından sakınıp korkmaktır.*” Allah’ın celâl tecellisine fazlaca mazhar insanlar heybetli olurlar.⁴⁶¹ Havf ve kabz halinin üstündeki haldir.⁴⁶²

Üns lügat anlamı olarak, cana yakın olmak, ülfet etmektir. Kalbi Allah’ın sevgisiyle dolduran mutluluk ve sevinçtir.⁴⁶³ Üns hali, recâ ve bast halinin üstünde ve onlardan daha güçlü bir neşe hali olup, kulu her şeyden ayırarak yalnızca Rabbiyle bırakır.⁴⁶⁴ Nitekim heybet de havf ve kabz halinden daha yüksek bir kaygı halidir. Üns makamında bulunan bir sâlik, yaşadığı manevi hazlardan dolayı ateşe atıldığında ya da yüzüne kılıçla vurulduğunda bunu hissetmez.⁴⁶⁵ Nefis arzularından alıkonulduğunda söner, arzularının alevi, hevâsının dumanından kaynaklanan fokurtular diner. Böylece sevincin gitmesiyle sevinçle oluşan kirler de kalpten gider. Kalbe giren nurlarla kalp temizlenir. Bu kirler karanlığı ve kendisindeki tozlarla güneşle senin arana giren bulutlar gibidir. Bulutlar çekilip dağıldığında güneş aydınlatır. O esnada insan Allah’a yakınlık için uygun duruma gelir.⁴⁶⁶

Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de “*Kullarım benden sana soracak olurlarsa de ki: “Kullarım!”*”⁴⁶⁷ “*İnanan kullarıma söyle!”*”⁴⁶⁸ “*Ey ayetlerimize inanan ve*

⁴⁶⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.246.

⁴⁶¹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.207.

⁴⁶² Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.165.

⁴⁶³ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.509.

⁴⁶⁴ Sülemî, *Tasavvufun Ana İlkeleri Sülemî’nin Risâleleri*, çev.: Süleyman Ateş, 1981, s.32.

⁴⁶⁵ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.368.

⁴⁶⁶ Tirmizî, Hakîm, *Nefs Terbiyesi*, çev.: Mehmet Zahit Tiryaki, İlk Harf Yay., İstanbul, 2014, s.62.

⁴⁶⁷ Hicr,15/41-42.

⁴⁶⁸ İbrâhîm, 14/31.

*müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur, siz üzülmeceksiniz de.*⁴⁶⁹
*“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının, O’na yaklaşılmaya vesile arayın ve O’nun yolunda cihat edin ki kurtuluşa eresiniz.”*⁴⁷⁰ buyurmuştur. Kul, bu lütuf karşısında mutlaka Allah’ı sever. O’nu sevince O’nunla ünsiyet halinde olur. Üns, vahdettir. İnsanoğlu kendisine nimet verenle üns halinde olmak ister. Allah kuluna nice nimetler bahşeder. Heybeti anlayabilmek için onun hakkında marifet sahibi olmak gerekir. Bunun da gerçekleşmesi mümkün olmaz.⁴⁷¹

Halis Kestane’ye heybet konusunu *“Gayb âleminin sırları karşısında dehşete düşüp, kendinden vazgeçmektir.”*⁴⁷² *Heybet, Hakka yakınlığın meydana getirdiği endişe hissidir. Allah’ın yakınlığından mahrum olma korkusudur.*⁴⁷³ *Kuşeyri’ye göre heybetin hakkı gaybettir. Heybet sahibi olan her sâlik gaybet*⁴⁷⁴ *halinde bulunur. Heybet ehli olan sâlikler gaybetteki durumlarına göre farklılık arzederler. Kiminin gaybeti uzun, kimininki de kısa sürelidir.”*⁴⁷⁵ şeklinde açıklamıştır.

Kestane’ye göre ünsiyet ise; gayb âleminde sohbeta dalmak ve yüce zevklerle başbaşa kalmaktır. Ona göre ünsiyet ise, Allah sevgisinden doğar. Yüce Allah’ın bu sevgisine eren kimseler, kalplerinden masivayı (Allah’tan başkasını) çıkarır ve sadece O’nun sevgisinin tatlılığını duyar. Her kim Allah ile ünsiyet ederse, halkı bırakır. Halkı bırakan da tam İlâhi terbiyenin bir ferdi olmuş olur.⁴⁷⁶ Ona göre insanlarla ünsiyet bir derttir. Zikir ile ünsiyet, faydalı bir meşguliyettir. Allah Teâlâ ile ünsiyet insanı aydınlatan ve diriltir. ⁴⁷⁷ Kestane ünsiyeti; avâmın, has insanların ve hâss’ül havâs insanların ünsiyeti olmak üzere üç kısımda açıklamıştır. Avâmın ünsiyeti; insanlarla olandır. Has insanların ünsiyeti; Allah’ı zikirle olandır. Hâss’ül havâs insanların ünsiyeti ise Allah Teâlâ iledir.⁴⁷⁸ Zunnûn bu konuda *“Ünsün en aşağı derecesi, kulun ateşin içine atılması fakat bu hâlin bile onu ünsiyet ettiği zattan gaib*

⁴⁶⁹ Zuhuruf, 43/68-69.

⁴⁷⁰ Mâide, 5/35.

⁴⁷¹ Hucvirî, *Hakikat Bilgisi*, s.435.

⁴⁷² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.239.

⁴⁷³ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s.212.

⁴⁷⁴ Bir şeyin başka bir şeyde kaybolması hâli. Kalbin maddi âlem ile ilgisini kesmesi. Cebecioglu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.175.

⁴⁷⁵ Kuşeyri, *Kuşeyri Risâlesi*, s.154.

⁴⁷⁶ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.239.

⁴⁷⁷ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.187.

⁴⁷⁸ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.187.

kılmamasıdır. Ateş içinde yanarken çektiği acıyı değil, ünsiyet ettiği zâtı ve enisini düşünmesidir. İbrahim (a.s.)'ın yaptığı gibi.”⁴⁷⁹ demiştir.

Kestane'nin heybet ve ünsiyet kavramını şu şekilde özetlemek mümkündür. Kestane heybet ve ünsiyeti, kabz ve bast makamının üstünde iki manevi makam olarak değerlendirilmiştir. Ona göre heybet ve ünsiyet makamında bulunan kimseyi parça parça yapsalar, o yine de bunun farkında olmaz. Bu makamda bulunan kimsenin, boğazına bıçak dayansa, yüzü onunla kesilse yine de öf demeyecek ve bunun farkında olmayacaktır.

25. Fenâ ve Bekâ

Fenâ lügat anlamı olarak, “*fâni olmak, yok olmak*”tır. Zıddı ise “*bekâ*”dır.⁴⁸⁰ Nefsinden fâni, başka bir ifadeyle bütünüyle nefsinin hazlarını terk eden kimsedir.⁴⁸¹ Bekâ lügat anlamı olarak, “*bir hâlde sürekli olan, ilk haliyle devam edendir. Kulun kendinde olandan vazgeçerek, Allah'a ait olanla bekâya erişmesi*”dir.⁴⁸² Fenâ, çirkin huy ve davranışların yok olması; bekâ da yerini güzel huy ve davranışların almasıdır.⁴⁸³

Fena iradi davranışlar, kişilik, benlik ve masiva bilincinin yok olduğu bir haldir. Sufi, Allah'tan başka bir şey düşünmez. Çünkü bir şeyden fenâ bulmak bir diğer şeyle baki olmaktır. Fenâ hali, Allah sevgisiyle kendinden geçme, bilincin kaybedildiği haldir. Kişinin bu hali Yusuf'un güzelliğine bakarken ellerini kesen ve bu ancak Kerim bir melektir diyen kadınlara benzemektedir. Kadınlar Yusuf'un olağanüstü güzelliğinin kendilerini sarmasından ellerini kesmişler. İnsan olduğu halde o bir insan değildir melektir demişlerdir. Allah'ın Cemal ve azametini müşahede eden kimsenin hali ne olurdu ki?⁴⁸⁴

⁴⁷⁹ Kelâbâzî, *Taarruf*, s.158.

⁴⁸⁰ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.161.

⁴⁸¹ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.427.

⁴⁸² Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.65.

⁴⁸³ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.70.

⁴⁸⁴ Afîfî, *İslâm'da Manevi Hayat*, ss.159-160,164.

Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerimde şöyle buyurmaktadır: **“O’nun zatından başka her şey yok olacaktır.”**⁴⁸⁵

Allah dışında herşeyin sonunun olduğunu Cenab-ı Allah şu âyetle kullarına bildirmektedir: **“Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır.”**⁴⁸⁶ **“Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacaktır.”**⁴⁸⁷ **“Sizin yanınızdaki tükenir. Allah katında olan ise kalıcıdır.”**⁴⁸⁸ Allah Teâla, Peygamberine (s.a.v) hitaben şöyle buyurmaktadır: **“Savaşta onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Mü'minleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir. Hakkıyla bilendir.”**⁴⁸⁹ Bu, tasavvufî fenânın ta kendisidir.⁴⁹⁰

Fenânın hakikatinde Hak'tan başka hiçbir şey kalmaz. Allah Teâlâ **“Şüphesiz yok ki, ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuvâ'dasın.”**⁴⁹¹ buyurmuştur. Bu âyet, iki cihandan geçmek manasındadır.⁴⁹²

Bir kimse şeriat dili ile eleştiri aldığı hareketlerinden vazgeçerse, o şehvet ve nefsânî arzulardan fânî olur. Nefsânî arzulardan fânî olunca ubûdiyyetteki niyeti kastı ve ihlâsı ile bâkî kalır. Bir kimse kalbi ile dünyadan yüz çevirirse (zühd) o dünyaya rağbet etmekten fânî olmuştur. Dünyaya rağbet etmekten fânî olunca, inabesindeki (Allah'a dönüşündeki samimiyet) ve sıdkı ile bâkî kalır. Bir kimse huylarını düzeltmek için uğraşır da haset, kıskançlık, kin, cimrilik, hırs ve kibir gibi nefsanîyetin benliği ile ilgili huyları kalbinden uzaklaştırırsa, o kötü huylardan fânî oldu denir. Kötü huylardan fânî olunca fütüvvet ve bekâ kalır.⁴⁹³

Necatın ve kurtuluşun bekâ ile belanın ve helakın ise fenâ ile alâkası vardır.⁴⁹⁴ Ebu Yakub Nehrecorî (ra.) **“Ubudiyetin (kulluk) sıhhati fenâ ve bekâdadır.”** demiştir. Zira kul kendine ait tüm nasip ve faydalardan kendini çekip uzaklaştıramazsa, ihlâsla

⁴⁸⁵ Kasas, 28/88.

⁴⁸⁶ Rahman, 55/26.

⁴⁸⁷ Rahman, 55/27.

⁴⁸⁸ Nahl, 16/96.

⁴⁸⁹ Enfâl, 8/17.

⁴⁹⁰ Afîfî, *İslâm'da Manevi Hayat*, s.263.

⁴⁹¹ Tâhâ, 20/12.

⁴⁹² Ateş, *İslâm Tasavvufu*, s.78.

⁴⁹³ Kuşeyri, *Kuşeyrî Risâlesi*, s.161.

⁴⁹⁴ Hucvirî, *Hakikat Bilgisi*, s.135.

hizmete lâıyk olmaz. Fenâ, beşerî haz ve nasiplerden kendini uzaklaştırmaktır. Kulluktan murat edilen ihlâs da bekâdır.⁴⁹⁵

Sufilere göre fenâ diye açıklanan, insan iradesinin Allah iradesinde yok olmasını gösteren tevhidin bu en yüksek mertebesi, son mertebe değildir, son gaye de değildir. Bu mertebe velinin son mertebesi olamaz. Çünkü o, hemcinslerine karşı sorumluluk taşıdığı gibi kendini de kontrol etmek zorundadır.⁴⁹⁶

Meşayih da bekâ konusunda “*Mevlamız bir kulunu severse başını belaya sokar. Süründürür. Oradan oraya fırlatır. Ayakaltına atar. Bir deri gibi tabaklar ve yok eder. Öyle ki, ondan bir eser kalmaz. O zaman o, temiz toprağa bekâ nuruyla tecelli eder.*”⁴⁹⁷ demiştir.

Halis Kestane’ye göre fenâ, kötü vasıflardan arınmaktır. Bekâ ise iyi vasıflara sahip olmaktır. Eğer bir kul, kötü arzu ve isteklerini bırakır, bunun yerine üstün ve güzel vasıflara sahip olursa, işte o kul fenâ ve bekâ makamlarının hakikatine ulaşmış olur.⁴⁹⁸ Japon bilgini Toshihiko Izutsu, fenâ ve onu izleyen bekâ konusunu “*Ben bilincinin tümüyle iptal edilmesi, geriye sadece nesne-özne ikileşmesi öncesindeki mutlak uyanıklık olan saf ve mutlak hakikatın birliğinin kalmasıdır.*”⁴⁹⁹ şeklinde açıklamıştır. İkbâl, İslâm tasavvufundaki fenâyı genişleme değil, aksine insani benliğin ilahi benliğe tamamen teslimiyeti olarak görür. Tasavvufî düşüncedeki amaç, fenâ makamından öte bir merhaledir. Bu da kendini benimsemenin en yüksek merhalesi olan bekâ makamıdır.⁵⁰⁰

Kestane’ye göre fenâ makamı iki şekilde gerçekleşir: Birincisi; kötü ve çirkin vasıflarını bırakmak. İkincisi ise kulun riyazat, çile sonunda Zat-ı Bari’de yok olmasıdır. Ona göre başka bir fenâ şekli de hakiki kalbine yönelmektir. Kalp, solda bulunan et parçası, sadece kandan meydana gelen bir parça değildir. Bu suni olan kalptir. Bundan başka da bir hakiki kalp vardır ki, hayatımızın idaresi ona bağlıdır. Buna akli natıka denir. Bunu tasavvur etmek için önce ruhu havada uçan bir kuşa

⁴⁹⁵ Hucvirî, *Hakikat Bilgisi*, s. 308.

⁴⁹⁶ Ateş, *İslâm Tasavvufu*, s.79.

⁴⁹⁷ İbn Münevver, *Tevhidin Sırları*, s.250.

⁴⁹⁸ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.252.

⁴⁹⁹ Schimmel, *İslâm’ın Mistik Boyutları*, s.148.

⁵⁰⁰ Çelik, İsa, *Muhammed İkbâl’in Tasavvufî Düşüncesi*, Kaknüs Yay., İstanbul, 2004, s.233.

benzetmek gerekir. Kuşun havadaki boşluğu hissettiği gibi insan da ruhunu hissetmeye ve bulmaya çalışacaktır. Kişi ruhunu da boşlukta idare etmek için hakiki kalbini düşünmelidir.

Müellifimiz bekâ konusunu ise fenâdan sonra kulda meydana gelen varlık sıfatı olarak tanımlama yapmıştır. Bunun için de (La İlahe İllallah) kelimesindeki nefy ve isbatın, bu makamların birer delili olduğundan bahseder. Ona göre kul (La İlahe) deyince kendisini ve bütün eşyayı yokluk içinde görmeli ve bilmelidir. Kul, bu iki makamda kendi varlığı hakkında hiçbir şey hissetmeyip, bilmemelidir.⁵⁰¹ Cüneyd'e göre fenâ "*İnsanın kendi varlığından Allah'ın varlığına geçmesi değil, fakat kendi arzusundan Allah'ın arzusuna geçmesi demektir.*"⁵⁰²

Kestane'nin fenâ ve bekâ anlayışını şu şekilde özetleyebiliriz:

Kestane, bilinen ve hissedilenin sadece Zat-ı İlahi'nin büyüklüğü olduğunu, bazı sofilerden işitilen ve zahirde şeriatın esaslarına ters düşen sözlerin, hep bu makamda söylendiği görüşündedir. Çünkü ona göre bu makam şükran makamıdır. Adeta bu hal bir sarhoşluk hali gibidir. İşte bu makamlarda bulunanlardan bazıları (Enel Hakk-Hak benim), (Sübhani mâ a'zam şani- Benim şanı ne yücedir) şeklinde ne dediklerinin farkında olmadıkları acayip sözler sarfetmişlerdir.

26. Marifet

Marifet lügat anlamı olarak, "*bilgi*"dir.⁵⁰³ Sûfilerin manevi haller yaşayarak, vasıtasız olarak kazandıkları bilgi, irfandır.⁵⁰⁴ Bu sebeple akıl ve mantık düzleminde ifadeye dökmek mümkün değildir.⁵⁰⁵ Marifet, kalbin hayat ilmi olduğundan, marifet sahibi olmayan insanların kalbi ölü haldedir.⁵⁰⁶

Marifet; tecrübe ile kazanılan, kaynağı da kalp, ruh, sır ve keşif olan bilgidir. Zâhirî ilim sahiplerine âlim; bâtinâ ve kalbî bilgi ve marifet sahibi bulunanlara ârif denilir. İlim daha genel olup marifet ise özeldir. Marifet, Allah'ın sıfatları, fiilleri ve

⁵⁰¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.252-254.

⁵⁰² Çelik, *Muhammed İkbâl'in Tasavvufî Düşüncesi*, s.233.

⁵⁰³ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, ss.318-319.

⁵⁰⁴ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.236.

⁵⁰⁵ Çakmaklıoğlu, M. Mustafa, *İbn Arabî'de Marifetin İfadesi*, İnsan Yay., İstanbul 2011, s.543.

⁵⁰⁶ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s.317.

gayb âlemi hakkında ilhâm yoluyla Allah'tan gelen bilgidir. Bu bilgilere sahip kişilere de “ârifbillâh” denilmektedir.⁵⁰⁷

Ahmed b. Atâ der ki: “*Marifet ikidir: Hakk'ı tanımak ve hakikati bilmek. Hakk'ı tanımak, O'nun vahdâniyyetini, kendisinin ortaya koyduğu isim ve sıfatlarla tanımakla olur. Hakikati bilmek, Allah'ın Samedâniyyet ve Rubûbiyyet sıfatlarını gereği gibi kavramanın ve gerçek marifete ermenin imkânsızlığını anlamaktır.*” Çünkü Allah Teâlâ “*O, önlerindeki ve arkalarındaki dünyadaki ve ahiretteki durumlarını bilir. Onların bilgisi ise Rahmân'ı kuşatamaz.*”⁵⁰⁸ buyurmuştur. Marifet, Allah'a saygının kalbe yerleşmesidir. Bu saygı Allah korkusunu getirir. Allah korkusunun tecellisi de uzuvlarda görünür.⁵⁰⁹

Ebu'l- Hüseyin Nuri bu konuda şöyle demiştir: “*Marifet ehli, azdan azı tanıdı. Çünkü onlar delili ve yolu tanımışlardır. Hak ise bunun ötesindedir.*”⁵¹⁰

Cüneyd marifet konusunu “*Allah uludur. Azameti ihata olunamaz yani kavranılamaz. Büyüktür. Celâli idrak edilemez diyerek sırrın bu iki kanaat arasında gidip gelmesi hürmet ve heybet duyguları arasında dolaşmasıdır.*”⁵¹¹ şeklinde açıklamıştır.

Kestane'ye göre nefsi islah etmenin ilacı, marifetullah'tır. Kul, marifetin Rabbisinden olduğunu bilince kalbi marifetullah ile mamur hale gelir. Bunu kalp gözü ve kulağıyla da idrak eder. Artık kesin olarak bilir ki, hiçbir şey O'nsuz hareket etmez. Her hareket edenin muharriki, ancak O'dur. Ahiret yurdunda varacağı da Rabbi olacaktır. O, kulunu dilediği yurda koyacaktır.⁵¹² Bu dünyadaki en değerli şey marifettir ki o da Allah'ı tanımaktır.⁵¹³ Zünnûn'a “*Marifet-i İlâhiyyeye nasıl eriştin diye sorulduğunda, Allah'ı Allah sayesinde tanıdım. Yani marifet-i İlâhiyye bana Allah'ın ihsanıdır. Mâsivâyı da Allah Rasûlü sayesinde öğrendim.*”⁵¹⁴ demiştir.

Kestane'nin marifet anlayışını şöyle özetleyebiliriz:

⁵⁰⁷ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s.249.

⁵⁰⁸ Tâhâ, 20/110.

⁵⁰⁹ Sülemî, *Tasavvufun Ana İlkeleri Sülemî'nin Risâleleri*, s.124.

⁵¹⁰ İbn Münevver, *Tevhidin Sırları*, s.255.

⁵¹¹ Schimmel, *İslâm'ın Mistik Boyutları*, s.136.

⁵¹² Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.74.

⁵¹³ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.217.

⁵¹⁴ Tusi, *Lüma*, s.105.

Kestane'ye göre marifet, kişinin uyanık ve akıllı olmasıdır. Çünkü bu durum Allah'ın kulunu sevdiğinin ve iyiliğini murat ettiğinin belirtisidir. Ona göre avâmın marifeti; Allah'ın eîâlini (işlerini) madde boyutundaki yaratılış tecellilerini bilmektir. Nitekim Allah Teâlâ'nın işlediği işleri, kudret tecellileri ile bilmek cahil olan mü'minlerin özelliğidir. Has insanların marifeti; Allah'ın sıfatını ve sıfatının tecellilerini bilmektir. O'nun sıfatlarını ve sıfatlarının tecellilerini bilmek has olan mü'minlere mahsustur. Hâss'ül havâs insanların marifeti ise Allah Teâlâ'nın Zât'ı ile ilgili tecellileri bilmektir. Zat'ı ile ilgili tecellileri bilmek ise Rasüller, nebilere velilere mahsus bir biliştir.

27. Şeriat ve Hakikât

Hakikât lügat anlamı olarak, “gerçek”tir.⁵¹⁵ “*Hakk'ın her şeyi ayakta tutması ve herşeyin gerçek faili*” anlamındadır.⁵¹⁶ “*Allah'ın sâlikin vasıflarının yerine kendi vasıflarını koyması*”dır.⁵¹⁷

Şeriat lügat anlamı olarak, “*su kanalı, yol, ark, develerin su içmek üzere koyuldukları yol*” anlamındadır. Zahiri hükümler, hukuki kuralları, fıkıh kaideleri insanın bedeni ve dünyasıyla ilgili dini hususlardır. Allah tarafından konulan bu kanunlar Peygamberler aracılığıyla iletilir.⁵¹⁸ Bedenin fiillerini, sözlerini ve bunların gereklerini yetkinleştirmek, biçimlerini güzelleştirmekle ilgili ilimdir.⁵¹⁹ Şeriata uymayı dileyenlere, yola koyulanlara açılan kapı, hiçbir gece kapanmaz. Çünkü bu kapı gayb âleminden açılmıştır. Şüphe âleminden değil.⁵²⁰

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de nice âyet-i kerimelerde, şeriatle hakikatin arasını birleştirmektedir.⁵²¹ “***Kur'an, ancak aranızda doğru yola girmeyi dileyene ve âlemlere bir öğüttür.***”⁵²² Bu âyet-i kerimede bir şeriat hükmü ifade edilmekte⁵²³, yine

⁵¹⁵ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.188.

⁵¹⁶ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.216.

⁵¹⁷ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.153.

⁵¹⁸ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.332.

⁵¹⁹ Kâşânî *Tasavvuf Sözlüğü*, s.398.

⁵²⁰ Gölpınarlı, *Fihî Mâ-Fih*, s.274.

⁵²¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.176.

⁵²² Tekvîr, 81/27-28.

⁵²³ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.176.

meâlen “Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.”⁵²⁴ Bu âyet-i kerimede ise bir hakikat hükmü ifade edilmektedir.⁵²⁵ “Dileyen ondan öğüt alır.”⁵²⁶ Bu âyet-i kerime ile bir şeriat hükmü gösterilmekte;⁵²⁷ “Bununla beraber Allah dilemedikçe öğüt alamazlar.”⁵²⁸ âyet-i kerimesi ile de bir hakikat hükmü bildirilmektedir.⁵²⁹

Ebu Said bu konuda “Şeriat beden ve vücüdla ilgili olmak üzere tümüyle ret ve kabulden (emir ve yasaktan) ibarettir. Tarikat, tümüyle mahvolmaktır. Hakikat tümüyle hayrettir.”⁵³⁰ demiştir.

Şeriat kulun fiili, hakikat ise şanı yüce olan Allah’ın kula mâlik olması, onu muhafaza ve himaye etmesidir. Hakikat mevcut olmadan şeriatın yerine getirilmesi de imkânsızdır. Nasıl bedenle ruhun kıymeti ikisinin birarada olması ise hakikatle şeriat de bir arada olmalıdır. Aksi takdirde hakikatsiz şeriat riya; şeriatsız hakikat de nifak olur.⁵³¹

Şeriat ile hakikat, ruhla beden gibi birbirini tamamlamaktadır. Hakikat o ibadet ve taatin meyvesini dermek; Şeriat, kulluğun gereklerini yerine getirmek; Hakk’ı müşahededir.⁵³²

Halis Kestane’ye göre şeriat, Allah kelamı Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (s.a.v)’in bizzat yaşayıp bildirdiği İslâm’ın, insan hayatına tatbik şeklidir.⁵³³ Ona göre şeriat ile hakikati birbirinden ayırmak, ikisi arasında fitne olacak şeyler koymak, küfrü celbeder. İslâmiyeti yok olmaya götürür.⁵³⁴ Ona göre hakikât, tarîkatın; tarîkat da şeriatın neticesidir. Tarîkata ait kurallar usul ve kaidelere uygun olarak yerine getirildiği zaman hakikatin sırları meydana gelir.⁵³⁵ Ayrıca Kestane hakikâti, Allah Teâlâ’nın yarattıkları hakkında istediği gibi muâmelede bulunması olarak açıklar. Allah, yarattıklarına dilediği gibi muâmele eder. Meselâ, kulunu hidâyette kılar (doğru

---

⁵²⁴ Tekvîr, 81/29.

⁵²⁵ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.176.

⁵²⁶ Abese, 80/12.

⁵²⁷ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.176.

⁵²⁸ Muddessir, 74/56.

⁵²⁹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.176.

⁵³⁰ İbn Münevver, *Tevhidin Sırları*, s.320.

⁵³¹ Hucvîrî, *Hakikat Bilgisi*, s.440.

⁵³² Ateş, *İslâm Tasavvufu*, s.71.

⁵³³ Kestane, *Evlilik ve Kadın İlmihali*, s.236.

⁵³⁴ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.239.

⁵³⁵ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.178.

yolu gösterir). Delâlette (sapıklıkta) bırakır. Aziz eder. Zelil eder. Başarılı veya başarısız kılar. Kendine dost edinir veya rahmet kapısından kovar ve istediğini istediği hizmette çalıştırır. Hayır, şer, fayda, zarar, imân, küfür, tasdik, kurtuluş, perişanlık, fazlalık, noksanlık, ibadet, kabahat, bilmek, bilmemek hepsi O'nun dilemesiyledir. Hükmüne boyun eğmemek, kaza ve kaderine karşı koymak kimse için mümkün değildir. Günahtan O'nun yardımı ile korunulur. Rahmetine O'nun dilemesiyle erişilir. O'nun dilemesi, yardımı ve muhabbeti olmadan kimse ibadet ve tâatte bulunamaz.⁵³⁶ Gazâli ise bu konuda “*Hakikat, şeriatın zahirinde varid olan şeyleri, müşahede yolu ile teyit etmekten ibarettir.*”⁵³⁷ şeklinde açıklamıştır. Hucvîri ise “*Şeriat ve hakikat, ehlullâhın ibadetleridir.*”⁵³⁸ demiştir. Keşşâf ise şeriatı “*Din Yolu*” olarak tarif etmiştir. Kuşeyri'ye göre şeriat, kulluğun gereği olan işlerdir. Onun bir devamı olan hakikat ise rubûbiyeti⁵³⁹ müşahededir. Yani Allah Teâlâ'nın her bir isminin merbûbunu terbiye eden bir Rab ve Allah ism-i câmi'ini Rabbü-l- erbâb (Bütün âlemlerin Rabbi) olarak müşâhede edebilmektir. Marifet, şeriat ile gerçekleşir. Şeriat, marifetin temelidir. Marifet ile hakikat batın ilmi iken, şeriat onun zahiri şeklidir.⁵⁴⁰

Kestaneye göre hakikat Cemi'in (cümle, bütün, çokluk) hukukunda oluşur. Şeriat Allah ile kulu arasındaki münasebette, kulun kulluk için kıyâmda durmasıdır. Hakikat, Allah Teâlâ ile olan birliğin hakkını yerine getirmektir. Hikmeti galip kılmak için, daha çok ilim istemektir.⁵⁴¹ Şeriat, peygamberler vasıtasıyla gelir. Hakikat, Allah Teâlâ'ya üns ile elde edilir. Şeriatın gelmesi vasıtalıdır. Arada peygamberler vardır. Hakikatin gelmesi için bir vasıta yoktur. Allah, onu yakınlığına aldığı kuluna vasıtasız verir. Şeriatle Allah'ın emir ve yasaklarına işaret olunurken hakikat ise sır yolu ile gelen keşiflerdir. Cenab-ı Allah keşif rahmetini bilhassa irşad görevlilerine vermiştir. Yanlarına gelen bir kimsenin ne maksatla geldiğini keşif yoluyla bilirler.⁵⁴² Ayrıca hakikat, hitap ve kelâmın kullar üzerinde tatbikinin hüküm haline gelmesidir. Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarıdır. Hakikat bu emir ve yasakları gereğine uygun olarak

⁵³⁶ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.172.

⁵³⁷ Affî, *İslâm'da Manevi Hayat*, s. 111.

⁵³⁸ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s.309.

⁵³⁹ Terbiye edicilik, büyütücülük, Rablik, yaratıcılık. Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.403.

⁵⁴⁰ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, ss.309, 317.

⁵⁴¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss. 174-175.

⁵⁴² Kestane, *Lâdikli Ahmet Hayatı*, s.108.

yapmaktır. Şeriat Allah'a ibadettir. Hakikat ise Allah'ın varlığına şahitlik etmektir. Hakikat O'nun varlığına şهادettir. Şeriat ise O'nun davetidir. Şeriat, Kitap ve sünnettir. Hakikat de minnet ve kahrını müşahededir.⁵⁴³ Şeriat, Âlemleri yoktan var eden büyük kudretin sahibi olan Allah'ın, yaratmış olduğu insana insanca yaşama şartları olarak bildirdiği hükümlerden ibarettir. Kısaca, insan olarak yaşamının şartıdır. Allah Teâlâ'nın kullarına hitabı ve kelâmıdır. Şeriat, Kur'an'dır ve sünnettir. Yani topyekûn İslâm'ın kendisidir. Bir aracı imal eden fabrikanın, bu aracın üzerine astığı kullanma talimatı olan etiketi söküp atmak, kullanma talimatını reddetmek (ben bunu kabul etmiyorum demek) ne kadar saçma ise insanı yaratan Allah'ın insanca yaşamının şartı ve icabı olarak ortaya koyduğu şeriatı reddetmek de o kadar saçma, o kadar gülünçtür.⁵⁴⁴ Ebû Bekr ez-Zekâk şöyle demektedir: “İsrailoğulları çölünde, bir kuyudaydım. Aklıma hakikatin şeriate muhalif olabileceği fikri geldi. Ağacın altından bir ses geldi: Şeriatın tasvip etmediği her hakikat küfürdür.” Sehl b. Abdillâh Tüsterî (ö. 283) şeriat konusunda şöyle demektedir: “Allah'a ulaşmakta şeriatı bilmekten daha faziletli yol yoktur.”⁵⁴⁵

Kestane şeriat konusunu “Allah Teâlâ'nın bize bildirdiği, (**Allahım! Yalnız sana ibadet ederiz.**)⁵⁴⁶ fermanı, şeriatı muhafaza içindir. Senden başkasına değil, ancak Sana ibadet ederiz. Sana yaptığımız ibadetimizde Senden gayriyi Sana ortak etmeyiz. İşte bu makâm şeriat makamıdır. Ebrârın makamıdır. Ebrâr, Allah için yaşayanlardır. (**Yalnız Senden yardım dileriz.**)⁵⁴⁷ Âyetini ise: Biz gerek kendimiz için gerekse başkaları için Senden başkasından yardım istemeyiz.” şeklinde açıklamıştır.

Ona göre kulun kazancının isbatı ve ibadetin kula izâfeti vardır. Kullar O'nun yardımına ve desteğine muhtaçtır. Allah için olan ibadet sevap, Allah ile olan ibadet yakınlık kazandırır. İrâdeyi düzeltir. İbadete niyet eden herkesin sıfatıdır. Zâhirdeki hükümlerin ifâsıdır. Bâtın ile huzura duruştur. Kim ki, şeriatsız hakikata bağlanmaktan söz ediyorsa, o kimse sapıklık içindedir. Öyleleri, kendilerine uyanları da doğru yoldan saptırırlar. Bundan anlaşılıyor ki hüküm; sebeplere, emre ve nehye (yasaklara) uyup

⁵⁴³ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.175.

⁵⁴⁴ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, ss.243-244.

⁵⁴⁵ Afîfî, *İslâm'da Manevi Hayat*, s.110.

⁵⁴⁶ Fatıha, 1/5.

⁵⁴⁷ Fatıha, 1/5.

uymamaya göredir. Buna göre hüküm; farktır, kulluktur ve şeriattir. Allah Teâlâ'nın tasnifine göre ise cemdir, tevhiddir, hakikattir. Şeriat içinde hakikâti barındırır. Bir şeyin içi dışından, dışı da içinden ayrı değildir.⁵⁴⁸

Müellifimiz şeriatı “*Kulda şeriat safileşince, yani takva üzere hareket edip ruhsatla ameli terk edince, âzimet⁵⁴⁹ yoluna girer.*” şeklinde ifade etmiştir. Ona göre, ruhsat sözü ile şeriatın getirdiği kolaylıklar anlaşılmalı, tembelliğe dayalı kolaylık aramak olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca insanlara, müdarâ etmek (Hakk’a saygılı kalmak şartıyla, duruma göre hareket etmek), sebepler üzerine yönelmek, zekâtını vermek şartıyla çok zengin olmanın gayreti içinde bulunmak gibi şeyler de bahsi geçen ruhsatlardır. Aslında bunlar şeriate mubahtır. Fakat müttaki kimselere göre zahitlik mütevekkil (iş Allah’a bırakma) derecesinden aşağı düşmektir. Ramazan’da oruç tutan bir kimsenin orucu, şeriate göre yeme ve içmeyle geçersiz olur. Hakikatte ise oruçlunun kalbine, Allah’tan başka birşeyin gelmesi orucunun bozulmasına neden olur. Hakikatin sırlarına hakkıyla ulaşmak mümkün değildir. Ancak şeriat sahibi (s.a.v)’in beyanı ile açıkça ibadet ve taatta bulunmak hakikatin işaretidir. Tarîkatin, şeriate karşı olması delâlettir, felakettir ve dahası küfürdür. Kitap ve sünnete uymayan hakikat de sapıklıktan, delaletten başka bir şey olmaz. Hakikat maksatlara kavuşma ve O’nun nurunu seyretme halidir. Şeriat, kulun Allah ile taahhütte bulunmasıdır. Tarîkat, kulun bu taahhüdünü hazırlaması, hakikat ise bu hazırlığa kulun şahid olmasıdır. Tarîkat, heva ve hevesi gönülden çıkarmak ile temizlenmiş olur. Şeriatın arınması, su ve toprak ile olurken hakikatinki ise kalpten Allah’tan gayrısını çıkarmakla olur. Kim ki üzerinde bulunduğu yol ve işlediği şeyler şeriate muhalif durumuna rağmen Avâmın bulunduğu perdeleri geçip, tarîkat ve hakikat sırları üzerinde durmanın lazım olduğunu savunup, bulunduğu yolun doğruluğunu iddia ediyorsa, o kimse mutlaka yolunu kaybetmiş ve kendini yitirmiş bir sapıktır.⁵⁵⁰

⁵⁴⁸ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.176-177.

⁵⁴⁹ Kasdetme, karar verme, ihtiyat ve ruhsatlardan uzak, şer’i emirlerin ruhuna uygun yaşamak. Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.60.

⁵⁵⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.178-179.

Kestane'nin yaptığı açıklamalara bakıldığında görülüyor ki şeriat, yaşamak için Allah'ın emridir. Hakikât ise Allah'a ulaşmak için yönelene vaad edilmiş bir gerçektir. Hakikâtin ölçüsü şeriatın ölçüsüdür. Şeriat örfünde caiz olan durum, hakikât örfünde de aynı şekildedir.

28. Tarikat

Lügat anlamı olarak “*yol, yöntem, usul*” anlamına gelmektedir. “*Şeyh denilen bir eğitmenin gözetiminde, isteklinin yani müridin, Allah'a ulaşmak için sürekli tefekkür ve bilinç kazanması konusunda izlemiş olduğu metod*”dur.⁵⁵¹ Sâliklerin tercih ettiği yaşama tarzı.⁵⁵² Tarikat, şeriatle marifete ulaşma egzersizidir.⁵⁵³

Halis Kestane'ye göre tarikat, emir ve yasaklarda takva hali içinde Allah Teâlâ'ya yaklaşmaya çalışmaktır.⁵⁵⁴ İbrahim Desûki Hz. ise tarîkatı “*Doğru sözlü olmak, sıkı çalışmak, ibâdeti bırakmamak, içte ve dışta temiz olmak, harama göz yummak, elini dilini temiz tutma yoludur.*”⁵⁵⁵ şeklinde açıklar. Tarikat, sâlikin meşâyihın büyüklerinden birisine tabi olan tasavvufi cemaatin öngördüğü tarzda yaşamasıdır. Tarikat, hangi halde olursa olsun Allah'a doğru sülûk eden kişinin yaşadığı manevi hayata denir.⁵⁵⁶ Tarikatlar, tasavvufi düşüncenin geniş bir kitleye yayılmasında etken rolü bulunan müesseselerdir.⁵⁵⁷ O'na ulaştıran bir vasıta.⁵⁵⁸ Allah'a giden yollar, mahlûkatın nefesleri adedi kadardır.⁵⁵⁹

Müellifimiz tarîkatın esas gayesini şöyle açıklar: “*Fakr-u zillete sabretmek ve hale rıza göstermektir. Kalbini sadece Allah zikri ile meşgul etmek, mal mülk sevgisinden temizlemektir.*”⁵⁶⁰ Tarîkatler, esas prensipleriyle ve diğer bütün yönleriyle Kelime-i Tevhid'in ayakta tutulması için vardır.⁵⁶¹

⁵⁵¹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, ss.473-474.

⁵⁵² Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev.: Ekrem Demirli, s.349.

⁵⁵³ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s.317.

⁵⁵⁴ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.179.

⁵⁵⁵ Dal, Safer, *İstilahat-ı Sofiyye Fi Vatan-ı Asliyye*, Kırkkandil Yay., İstanbul, 2013. s.383.

⁵⁵⁶ Affi, *İslâm'da Manevi Hayat*, s.120.

⁵⁵⁷ Tekeli, *Tasavvuf Kültürüne Giriş*, s.146.

⁵⁵⁸ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.86.

⁵⁵⁹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.76.

⁵⁶⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.232.

⁵⁶¹ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.108.

Halis Kestane tarikatın temelini, rükûnlarını, vaciblerini ve hükümlerini şu şekilde dile getirmiştir: “*Tarikatın temeli, altı esas üzerine bina edilmiştir: Tevbe, uzlet, zühd, takva, kanaat ve teslimiyet olmak üzere tarikatın rükûnları; İlim, hilm, sabır, rıza, ihlâs ve ahlâktır. Tarikatın vacibleri; Yüce Allah’ı anmak, Allah’ın bütün yarattıklarına karşı iyilik yapmak, dünyayı terk etmek, arzuları bırakmak, dinin emirlerine uymak, hayır işlerine koşmaktır. Tarikatın hükümleri de; yakın, marifet, cömertlik, sıdk, şükür ve düşüncedir. Tarikatın mahiyeti; ibadette devamlılık, belirli zamanlarda zikir çekmek, Allah’tan gayri hiçbirşeyi amaç edinmeden, gönül hanesini ağyârdan (Allah’tan gayri şeylerden temizleyerek), ebedi ve ezeli sevgiliye tahsis etmektir. İç ve dış dünyasının eksikliklerini giderip yüce amaçların peşinde koşmaktır. Kalbi, İlâhi tecellilere erişmeyi engelleyen yalancı bütün sevgilerden arındırmalıdır. Her zaman, hırs, kin ve düşmanlıklardan uzaklaşarak her zaman Allah ile beraberlik hali içinde olmaktır. Bu nedenle kişi kendisini ve nefisini daima kontrol altında tutmalıdır. Bunun yolu da Rasûlüllah (s.a.v)’in yolunda bulunmak ve sünnetine dört elle sarılmak gerekir.*”⁵⁶²

Özet olarak söylemek gerekirse, tarikat dairesine ilk giren kimse için yapması gereken, kalbini Yüce Allah’tan başka bütün varlıklardan temizlemeye çalışmaktır. Bu mukaddes yola giren her mürid, nereden gelirse gelsin belâlara sabredip, muradını elde etmek için her türlü eza ve acılara katlanıp, her halinde şeyhine sadakat gösterip, şeyhinin verdiği emirleri itirazsız yerine getirmeli, gösterdiği şekliyle yola devam etmelidir. Ancak bu şekilde arzu ettiği menziline ulaşabilir.

28.1.Nakşibendiyye Tarikatı ve Genel Kuralları

Nakşibendiyye tarikatı, Muhammed Bahâüddîn Nakşibend’e (ö. Buhara 791/1389) nispet edilen tasavvuf okuludur.⁵⁶³ Nakşibendiyye rûhâni bir tarikattir. Onda başlangıçtan beri var olan noktalara, diğer tarikatlerde sonda erişilir. Diğer tarikatlarda sohbet, riyâzat ve mücâhededen sonra gerçekleşirken, nakşibendilerin yolunun ilk esası sohbettir.

Hizmet, sohbet ve râbıta Nakşibendiyye tarikatında Allah’a vâsıl olmanın en kestirme yoludur. Sahabiler Allah Rasûlü’nün sohbeti ile yetişmişlerdir. Sohbet,

⁵⁶² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.219-221.

⁵⁶³ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.356.

şeyhin huzurunda bulunmaktır. Rabıta, kalben şeyh ile beraberlik hali yaşayarak ona benzemeye çalışmaktır. Allah'ın kullarına karşı yapılan ise hizmettir. Şah-ı Nakşibend Hz. bu konuda “*Bize göre oruç ve namaz Allah'a götüren yol olmakla birlikte en kısa yol nefy-i vücûd'dur. Nefy-i vücûd bedeni ve beşerî ihtiyaçların Allah'ı unutturmasından kurtulmak demektir. Bu gerçekleşmeden yalnızca oruç, gaflet, namaz ve nisyani giderecek derecede vuslata yetmez.*”⁵⁶⁴ şeklinde açıklamıştır.

Nakşibendî tarîkatı konusunu “*Nakşibendî tarikatının dört usulü vardır: Birinci usûl; merhamet ve şefkat duygularını geliştirmek sûretiyle huyları güzelleştirmektir. Nitekim Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmak temel prensiptir. Bu tarîkate mensup biri, Allah'ın emirlerini yerine getirirken ciddi ve şevk içinde, yasaklardan kaçınırken ise çekingenliğe sahip olarak yapmalıdır. Yaptığı iyi işleri nefisinden bilmemelidir. İkinci usûl; teveccühtür. Müridin intisap ettiği şeyhini değerli görüp, şekil ve sûret ile hayaline getirmesi ve bu bereketle kalbinden Allah'ın zâtından gayrısını çıkarması gerekir. Şeyhe gösterilen teveccüh, şeyhin sâfiye makâmını geçmiş olmasından ve Allah'ın ruhundan üflemesinden dolayı tazimi gerektirmektedir. Bunda hiçbir sakınca yoktur. Üçüncü usûl; rabıtâdır. Râbıta olmadan ibâdetlerin ve zikrin tadı alınamamaktadır. Râbıta ilme'l yakîne ulaştıran bir ritüeldir. Dördüncü usûl ise; murâkabedir. Murâkabe, Allah'ın zatından başka her şeyi gönülden çıkarmak ve onun bütün eşyayı kuşattığını düşünmektir.*”⁵⁶⁵ şeklinde açıklamıştır.

Halis Kestane eserlerinde, Nakşibendi tarîkatı hakkında ayrıntılı bilgilere yer vermiştir. Ona göre Nakşibendi tarîkatında az yemek, az konuşmak, az uyumak ve uzleti yeğlemek gibi temel esaslar vardır. Tarîkatın temeli; alçak gönüllülük, çile ve Allah'tan korkmaktır. Nasıl ki bozuk yemekler mideyi bozarsa, töhmet altında kalacak iş ve davranışlar da kalbi öylece bozar. Müellifimiz, Nakşibendi tarîkatı için kutupların kıyamete kadar bu tarîkatten seçileceği hususundaki üstünlüğünden bahsetmiştir.⁵⁶⁶

---

⁵⁶⁴ Tusi, *Lüma*, ss.472-473.

⁵⁶⁵ Şemseddin, Muhammed Nuri, *Miftah'ul Kulûb*, çev.: Abdülkadir Akççek, Akpınar Yay., İstanbul 1983, ss.355-360.

⁵⁶⁶ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.223-224, 228.

Şâh-ı Nakşibend Hz. bu konuda “*Bu tarîkate öyle bir fazilet verildi ki, bu tarîkatın, mürşidleri, müridleri ve onlardan sonra gelecekler, cehennemden kurtulmuşlardır.*”⁵⁶⁷ buyurmuştur.

Müellifimize göre, bütün tarikatların en kolayı olan Nakşibendi tarîkatı, ilim, müşahade ve keşif sahibi zatların deneyimleri ile sabittir. Nakşibendi tarîkatının önderi ve Şahı Hz. Ebubekir (ra.)’dır. Çünkü Nakşi tarikatinde müridin çalışmasından fazla mürşit çalışır. Mürşit çok çalışarak kalbindeki feyzleri müridin kalbine akıtır.⁵⁶⁸

Kestane Nakşibendi tarîkatı konusunu şu şekilde ifade etmiştir: “*Nakşibendi tarîkatı sahabilerin uyguladıkları usul ve kaidelerdir. Sünnete bağlı kalmak zahir ve batın işlerini ve durumlarını aynı ölçülerde düzeltmektir. Sahabiler hangi yolu takip etmişlerse ne fazla ne az o yolu olduğu gibi takip etmektir. Hayatın işlerinden hiçbirini ihmal etmeden, kalp huzurunu bulmak ve manevi âlemden feyiz almaktır. Genç, yaşlı, ölü ve diri herkes bu feyiz ve nurlar karşısında eşittir. Bu tarîkatın başı sonu kadar sonu da başı kadar kolay ve tatlıdır. Hiçbir derece ve makamında zorluk yoktur. Bu tarîkat da diğer tarikatların lideridir. Nurların ve sırların kaynağıdır. Nakşibendi tarîkatı keşif ve kerametler tarîkatıdır. Nakşibendi tarîkatı, Sevr mağarasında Peygamber (s.a.v) Efendimiz ile Ebu Bekir (ra.)’ın mağarada buldukları gece bu iki mübarek insanın üzüntülü ve kederli gönüllerini mamur etmek için Mevla’nın mağaraya sekiz melek göndermesiyle tecelli etmiştir.*”⁵⁶⁹ Nakşibendi tarîkatı öyle bir

⁵⁶⁷ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.228.

⁵⁶⁸ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.30.

⁵⁶⁹ Allah Teâlâ meleklerle buyurdu ki:

“Ey meleklerim! Şu gördüğünüz mağarada benim iki dostum var. Tez gidin. Habibime benden selâm söyleyin. Onlarla sohbet edin. Gönüllerini hoş eyleyip, onların üzüntülerini giderin. Orada yapılan sohbetin devamını kıyamete kadar isterim, varislerine bildirin.” Sekiz melek mağaraya geldiler. Bu meleklerden ikisi mağara dışında muhafız olarak kaldı. Dışarıda kalan iki muhafız melekten biri Mevlâ’nın emriyle mağaranın kapısına örümcek ağı kurup, ağın üzerine yuva yaparak güvercin sıfatına girdi. Kâfirlere, kuluçkaya yatmış bir güvercin olarak görüldü. O kâfirler bu güvercini yuvada görünce, ümitleri yok olmuş bir şekilde geriye döndüler. Altı melek de mağaraya girip selâm verdiler ve şöyle dediler:

“Ey Muhammed getirdik size Mevla selâmını, kıyamete kadar ister Mevlâ burada yaptığımız sohbetin devamını.” Aynı gecede Mevlâ’mız üç melek daha görevlendirdi ve meleklerle: “Ey meleklerim! Şu görmüş olduğunuz mağarada, benim iki dostum vardır. Onlar açlar. Cennete gidip, kevser havuzunu dolduran o üç ırmağın nimetlerinden alıp dostlarıma yetiştirin.” buyurmuştur. Üç melek cennetten üç ırmağın balından, sütünden ve şarabından alıp mağaraya vardılar. Mağaranın dışındaki muhafız meleklerden izin alıp mağaraya girdiler ve şöyle dediler: “Ey Muhammed! Getirdik Sana Mevla’nın selâmını, Cennet’in tahamını, yiye şükredin. Ebu Bekir’e sohbetin şeyhliğini devredin.” dediler. Bu üç melek de sohbete katıldılar. Birlikte hafî (açık olmayan, gizli) sohbet yaptılar. O gece Meleklerle Peygamber (s.a.v) Efendimiz ve Ebubekir Efendimiz (ra.) sohbet yaptılar kederlerini giderdiler. İşte

ulvi öyle bir takva yoludur ki bu yol, Peygamber (s.a.v)'in yoludur. Çünkü sünneti seniyye üzerine bina edilmiştir. Sünnete ittiba edenler buna nail olurlar. Bu yolda sünnet-i seniyyeye ittiba son derece mühimdir. Çünkü Rasûlüllah (s.a.v) Efendimizin sünnetini işlemedikten sonra bir müridin menzili maksuda erişmesi mümkün değildir. Bütün Peygamberler ve Ashabı Kiramdan olan asfiyanın (has kul) kalpleri bunun üzerinde bulunmuştur. Bu yol her türlü gösterişten ve şahsi menfaatlerden uzak, sadece Allah için ibadet etme yoludur. Müridin çok dikkatli olması gerekir. Allah Rasûlü (s.a.v) Efendimize ittiba etmeden, O'nu tanımadan Allah'a vasil olunamaz. Onun içindir ki vuslat yolu sünnet-i seniyye yoludur. Nefsani zevklerden uzaklaşıp tam bir mahviyet içinde, aczini kusurunu anlayarak Rabbine karşı onun hakkını tamamen yerine getirememiş şuurunda, kulluğu ihlâs üzere yerine getirmek için çalışılan, rahmeti bol bir tevhid yoludur. Ayrıca bu tarikat, Ehl-i sünnet ve'l cemaat itikadına üzerine bulunmak, bid'at ve hurafelerden kaçınmaktır. Kötü, çirkin huy ve alışkanlıklardan arınmak, güzel ahlâk sahibi olmaktır. Bu tarikatta cezbe hali her şeyden önce gelir. Cezbeden sonra sâlik artık esrar perdelerinin ardındaki gizli âleme ulaşır. Diğer tarikatlarda kalp zikri ikinci derecede gelse de, Nakşibendi tarikatında ilk önce kalp zikri gelir. Nakşibendi tarikatında yemek, içmek, uyumak, evlenmek ve çalışmak vardır. Açlık ve uykusuzluk derecesi diğer tarikatlara nazaran ikinci planda gelmektedir. Buldukları her yerde kalplerinin muhabbet tellerini ilâhi merkeze bağlarlar. Elleri işte kalpleri ilâhi tefekkürdedir. Halk içinde kalıpları ile bulunurlar, kalpleri ise Hakla beraberdir.”⁵⁷⁰

Bu anlatılanlara baktığımız zaman, yaratılışın gerçek gayesi olan Allah'ı bilip O'na kulluk yapmak ancak tarikat yolunda sağlanacaktır. Bu yolda yürümek Peygamber Efendimiz (s.av)'in sünnetidir.

29. İnsan

İnsan lügat anlamı olarak, “gözbebeği”dir. Unutmaktan türediği de kaydedilir.⁵⁷¹ Tasavvuf bir gönül terbiyesidir. Gönülün insanda var olmasından dolayı tasavvufun konusu insandır. Amacı ise kişiyi ahlâki zeminde kalben eğiterek olgunluk

---

Nakşibendi Tarikati Peygamber (s.a.v) Efendimize Sevr mağarasında böyle tecelli etmiştir. Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.30, 32-33, 35-36.

⁵⁷⁰ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, ss.30-31,99,100.

⁵⁷¹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.243.

seviyesi kazandırmak ve kemal derecesine eriştirmektir. Tasavvuf, başlı başına bir âlem olan insan kalbini teçhiz edip güçlendirerek aşk ve hakikatin etrafında dönmesini sağlamayı hedef alan bir ilimdir. İslâm tasavvufu, insanı gerçek bir kul olmaya yöneltir.⁵⁷² İnsanın Allah ile kurduğu bağ, kendi iç âlemiyle kurduğu bağ kadar mühimdir. Tasavvuf ehli kişilerin en çok dile getirdiği “*Nefsini bilen, Rabbini bilir.*”⁵⁷³ sözü işte tam da bu bağı ifade eder. Hakikatli insan bu dünyada noksanlık, acizlik ve zavallılığın son noktasındadır.⁵⁷⁴

Mum ve çıra kendi âlemlerinde, gece karanlığı gibi karanlık haldedirler. Ama bir kere alevle temas edip ateşiyle yandıklarında, tıpkı beden karanlığından kurtulup bir kere aşk ateşinde yanan insan gibi, sadece kendilerini değil çevrelerini de aydınlatmış olurlar. Yani kendi varlığından sıyrılıp ilâhi bir nura dönüşür.⁵⁷⁵

İnsanın yeryüzüne gönderilmesi bir ayrı düşme bir ayrı kalmadır. İnsan kendini kopmuş, ayrı, bağımsız bir kimlik olarak algılamaktadır. Bu da sufilere göre bir ilüzyondur.⁵⁷⁶ İnsan, noktasından virgölüne Kur’an’da yazılı emirleri yerine getirmelidir.⁵⁷⁷ Allah Teâlâ âyet-i kerimede “***İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı zanneder?***”⁵⁷⁸ buyurmuştur.

Hiçkimse sırat-ı müstakim üzere olan Hak yolunu, şeriat kapısından girmedikçe bulamaz.⁵⁷⁹

Allah Teâlâ âyet-i kerimede “***Hani, Rabbin meleklere: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, demişti.***”⁵⁸⁰ “***Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver.***”⁵⁸¹ buyurmuştur. Bu âyetlerden; hem halkın içinde Hakkın hükmüne riayet eden, hem de Allah’ın yeryüzündeki halifesi olan

⁵⁷² Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, ss.16-17.

⁵⁷³ Aclünî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu’l-Hafâ ve Muzilü’l-Libas, I-II, Daru’l-Kutubi’lİlmiyye*, Beyrut, miladi 2001, c.II., s.262.

⁵⁷⁴ Gazâli, Ebû Hâlid Muhammed, *Kimyâ-yı Saâdet*, Bedir Yay.i, çev.: A. Fâruk Meyân, İstanbul, c.1-2., s.41.

⁵⁷⁵ Rifâi, *Mesnevî-i Şerif*, s.214.

⁵⁷⁶ Kılıç, *Tasavvufa Giriş*, s.47.

⁵⁷⁷ Şemsettin, *Miftâh’ül Kulûb*, s.423.

⁵⁷⁸ Kıyamet, 75/36.

⁵⁷⁹ Şemsettin, *Miftâh’ül Kulûb*, s.423.

⁵⁸⁰ Bakara, 2/30.

⁵⁸¹ Sâd, 38/26.

peygamberin varlığı anlaşılmaktadır.⁵⁸² Varlık katmanları içinde Allah'ı idrak edebilen insandır. Bundan dolayı sufiler Hazret-i İnsan⁵⁸³ demişlerdir. İnsanın ahseni takvim üzere yaratılmıştır. Yani hem madden hem de manen en güzel kıvama sahip olmasıdır. Mutasavvıflara göre, insanın kemikleri dağa, ilikleri madene, bedeni arza, iç boşluğu denize, bağırsakları ırmağa, iç yağı batağa, damarları akarsulara, Allah'a yakınlık duygusu uygarlık ve medeniyete, vahşet duygusu harâbeye, nefes alması rüzgârların esmesine, konuşması da gökgürültüsüne benzemektedir. İnsanlarda, meleklerde var olan akıl, hayvanda mevcut olan nefis ve şehvet duyguları aynı anda bulunduğu için, insanoğlu melek ve hayvan arasında bir canlıdır. Bundan dolayıdır ki insan hem hayra hem de şerre meyillilik gösterir. Yani, insandaki nefis şeytanla, akıl ve ruh meleklerle, cesed de hayvanla ortak niteliklerdir.⁵⁸⁴

Halis Kestane'ye göre varlığının başlangıcı ve sonu bulunmayan, kendi zâtî varlığı içinde hiçbirşeye muhtaç bulunmayan ve bütün âlemleri kendi kuvvet ve kudretiyle yoktan var eden yüce Allah, yaratmış olduğu bütün bu âlemleri insanoğlunun emrine ve hizmetine tahsis etmiştir.⁵⁸⁵ Ona göre kişinin tevbe ve istiğfarla, kötülük ve günahlarından arındıktan sonra zikirle kalbi cilâlanır. Böylece güzellikler ve iyi manalar kalbin içerisine yerleşmeye hazır hale gelir. Bu manaları anlayarak, gönül kulağı ile huşû içerisinde dinlediği zaman, onlarla bir etkileşim içerisine girer. Yani onlardaki sır ve hikmeti anlar hale gelir. Böylece dinlemekle kalmayıp bunun da ötesine gider. Allah'ın azameti ve kudretini düşünürken, O'na vuslat arzusu içinde büyük hazlar duyar ve kulluk gayreti içinde insan olmanın zevkini yaşar.⁵⁸⁶ Böylece insan, Ahlâk-ı Rezâil denilen çirkin vasıflardan temizlenip, Ahlâk-ı Muhammediye ile ahlâklandığında, manevi yolculuğu ve mesafeyi, yaratılış gayesinin bir gereği olarak aşar. Böylece ulaşılan kemâl noktasında ise terk edilen her bir çirkin vasfın karşılığında, bir güzel haslet elde edilmiş olur.⁵⁸⁷

İbnü'l-Arabî bu konuda "*Kâinattaki her şey Allah'ın bir âyetidir. Çünkü her şey bir şekilde Hakk'ı gösterir. Aksi takdirde yokluktadır. Allah'ın tam olarak âyetleri*

⁵⁸² Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.190.

⁵⁸³ Kılıç, *Tasavvufa Giriş*, s.4.

⁵⁸⁴ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, ss.303-305.

⁵⁸⁵ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, ss.303-305.

⁵⁸⁶ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, s.153.

⁵⁸⁷ Kestane, *Tevhide Çağrı*, ss.73-74.

insanlardır. Çünkü sadece insanlara Hakk'ın her sıfatı verilmiştir."⁵⁸⁸ demiştir. İkbâl'e göre ideal insan, kendi kişiliğini ne ebedilikten ne de Allah'ın yolundan ayırmak ister.⁵⁸⁹

Bu anlatılanlara baktığımız zaman görülüyor ki; insan yaratılış gayesi üzerinde devamlı bir tefekkür halinde olmalıdır. Allah Teâlâ, insanlara bir kudret ve irade kullanım hakkı vermiştir. İnsan, Allah'ın kendisi için kullanımına verdiği bu kudret ve iradeyi bir işe sarfederse, buna kesb yani çalışma, gayret denir. İnsanın vazifesi, nurani bir istikbâl temin etmek için gerek dünyaya gerekse ahirete ait işlerini bu gayret içerisinde bilinçli bir şekilde yapmasıdır.

29.1. İnsan-ı Kâmil

İnsan-ı kâmil lügat anlamı olarak, "*olgun, yetkin kişi*" anlamındadır. Olgun insan, Allah'ın zat, sıfat ve isimlerinin aynasıdır.⁵⁹⁰ Âlem bir aynaya benzer. Bu aynanın cilası da kâmil insandır. Kâinat geçmişte ruhu olmayan bir karaltı şeklinde olup, cilasız bir ayna gibiydi. Âdem (a.s) bu aynanın cilası ve ruhu olmak için yaratıldı.⁵⁹¹

Masivada Allah'ın gölgesi insan-ı kâmildir. Allah'ı ancak o bilir. O, Allah'ın gözü ile bakar. Hakk'ın suretiyle kemâle ermiştir. Allah yerde ve gökte meydana gelen her şeyi onun emrine sunmuştur. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de insanlarla ilgili âyetlerin bir kısmında "*Hani Rabbin meleklere, Ben kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş balçıktan bir insan yaratacağım. Onu düzenleyip içine ruhumdan üflediğim zaman, onun için hemen saygı ile eğilin, demişti.*"⁵⁹² "*Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.*"⁵⁹³ "*O, sizi yeryüzünde halifeler (oraya hâkim kimseler) yapan, size verdiği nimetler konusunda sizi sınamak için bazınızı bazınıza derece derece üstün kıldır.*"⁵⁹⁴ "*Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve*

⁵⁸⁸ Chittick, William, Tasavvuf, çev.: Mehmet Demirkaya, Kaknüs Yay., İst., 2003, s.212.

⁵⁸⁹ Çelik, Muhammed İkbâl'in Tasavvufî Düşüncesi, s.233.

⁵⁹⁰ Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.188.

⁵⁹¹ Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, s.107.

⁵⁹² Hicr, 15/28-29

⁵⁹³ Tîn, 95/4.

⁵⁹⁴ En'âm,6/165.

onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.”⁵⁹⁵ “Allah sizden yükümlülükleri hafifletmek istiyor. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır.”⁵⁹⁶ “Şüphesiz insan çok hırslı ve sabırsız olarak yaratılmıştır.”⁵⁹⁷ “Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder.”⁵⁹⁸ “Andolsun zamana ki, insan gerçekten zıyan içindedir.”⁵⁹⁹ buyurmuştur.

İnsan-ı kâmilin her işi ifratla tefrit arasında orta yol üzere olmalıdır. Nitekim kâmillerin en mükemmeli, müridlerin ruhu olan Hz. Habîb-i Ekrem (s.a.v) Efendimiz “Sizin Allah’tan en çok korkmanız ve O’nun emirlerine karşı gelmekten en çok sakınmanız benim. Fakat ben bazen oruç tutarım ve bazen de iftar ederim. Geceleri namaz kılarım ve uyurum. Kadınlarla evlenirim.”⁶⁰⁰ buyurmuştur. Böylece bu orta yolun, hallerin en güzeli, alışkanlıkların en iyisi ve kemâl ehlinin hususiyeti olduğunu duyurmuştur.⁶⁰¹

İbnü’l-Arabî bu konuda “İnsan-ı kâmil, tevekkül, tefviz (işini Allah’a havâle etme), teslimiyet ve rıza halinde yaşar. Bu itibarla herhangi bir tedbir ve istekte bulunmaya ihtiyacı kalmaz. Çünkü O, işlerin sonucuna ve niçin bu şekilde neticelendiğine (keyfiyetine) muttali olamayacağını bilir. Bu sebeple onun bütün harekât ve sekenâti ile susması, konuşması Allah ile Allah içindir. Her hâlde ilham ve işaretle yürür.”⁶⁰² demiştir.

Halis Kestane insan-ı kâmil konusunu “İnsan-ı kâmil, ilâhi isim ve sıfatları kendisinde toplayan, akıl ve nefis bakımından külli ve cüz’i bütün mertebeleri aşan, bu isim ve sıfatların tecellilerine mazhar olan kimse demektir. Gerekli olan bütün makam ve mertebelere ulaştıktan sonra, Yüce Allah’ın yeryüzüne halife olarak görevlendirdiği, insanları terbiye ve irşad eden kimsedir. Bu dereceye hakikatü’l hakikat, cemü’l cem denir. Yani, bütün hakikatleri kendi nefsinde toplayan kişi

---

⁵⁹⁵ İsrâ, 17/70.

⁵⁹⁶ Nisâ, 4/28.

⁵⁹⁷ Mearic, 79/19.

⁵⁹⁸ Alak, 96/6-7.

⁵⁹⁹ Asr, 103/1-2.

⁶⁰⁰ Buhârî, Nikâh, 1.

⁶⁰¹ Hakkı, Erzurumlu İbrahim, *İnsan-ı Kâmil*, Sadeleştirilen: Cafer Durmuş, Erkam Yay., İstanbul, 2015, s.16.

⁶⁰² Hakkı, *İnsan-ı Kâmil*, s.36.

demektir. Zahir ve batın ilimler ile mücehhez (donanmış) olup vahdaniyyet-i ilâhiye'yi ve diğer sıfatların kâinattaki tecellilerini müşahede eden kimsedir. İnsan-ı kâmil, olgun, yetkin ve erdemli olan kimsedir. Bütün insanlığın sıfatlarını özünde toplayan ve yüce Allah'ın hayat, rahmet, kudret gibi isimlerine mazhar olan akıl, levh-i mahfuz, ruh, kalp ve sırlarına mazhar olan kimsedir.”⁶⁰³ şeklinde açıklamıştır.

Müeyyidüddin Cendî der ki: “Her asırda gelen ve ilâhi emâneti taşıyan Allah'ın halîfesi kutbu'l-aktâb olan insan-ı kâmil; İsm-i Âzam'ın hakikat ve kemâli, bütün hakikatların cem olduğu Ahadiyyet makamı tanımıdır. Onun sureti, bulunduğu asrın en kâmil suretidir. İlmi, diğer ümmetlere yasak ve gizlidir. Çünkü hakikat-i insâniyye, en kâmil surette ortaya çıkmıştır.”⁶⁰⁴ İnsan-ı kâmil Allah Teâlâ'nın halifesidir. İlâhî varlığı, kâinatı gösteren bir aynadır. İnsan-ı kâmilin özünde olmayan hiçbir merteye yoktur. İnsan-ı kâmil olmak kolay değildir. Ancak bu durum, kâmil bir zatı bulup elini tutmakla, ona hizmet etmekle gerçekleşir.⁶⁰⁵

Genel olarak özetlemek gerekirse Kestane, kişinin kemâl makamına eriştikten sonra nefsinin ona ancak hayır emredeceğini, Allah'ın sevdiğini sevip sevmediğini de sevmeyeceğini ifade etmiştir. Çünkü Ona göre bu yol mücadele yoludur ve başta nefis olmak üzere bütün zorluklara rağmen ciğerler sızlaya sızlaya yola devam etmek lazımdır. Nefsin hoşuna giden her şeyden sıyrılıp hevâ ve hevesleri terk etmek şarttır.⁶⁰⁶

29.2. Nefsi Tezkiye

Nefs lügat anlamı olarak “ruh, akıl, insanın bedeni, ceset, kan, azamet, izzet, görüş, kötü göz, bir şeyin cevheri, hamiyyet, işkence, ukubet, arzu, murat” gibi anlamlara gelir.⁶⁰⁷ Sûfilere göre sülûk işinin başlangıcı, hakkın varlığıyla bâkî kalmak için çalışması, kulun nefsinin varlığını yok etmesine bağlıdır. Sûfilere göre nefis; kulun

⁶⁰³ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.241.

⁶⁰⁴ Bursevi, İsmail Hakkı, *Ruhul Beyan Kur'an Meâli ve Tefsiri*, çev.: H. Kâmil Yılmaz, Ömer Çelik, Süleyman Derin, Mehmet Toprak, Murat Sülün, Erkam Yay., c.1, İstanbul, 2015, s.79.

⁶⁰⁵ İbnü'l-Arabî, *Lubbu'l Lub*, çev: İsmail Hakkı Bursevî, Kurtuba Yay., İstanbul, 2014, ss.67-68.

⁶⁰⁶ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.99.

⁶⁰⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.363.

kötü fiilleri, büyükenmesi, haset, öfke, kötü ahlâk, tahammülsüzlük gibi çirkin huyları ve nitelikleri olmuştur.⁶⁰⁸

Kur'an'da zât, cins, tür gibi anlamlara da gelen nefis, genelde insanın hayatını sürdüren soluk manasına da gelir.⁶⁰⁹

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de ***“Ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”***⁶¹⁰ ***“İyilik ederseniz, kendi nefsiniz için iyilik etmiş olursunuz.”***⁶¹¹ ***“Şükreden kendi nefsi için şükreder.”***⁶¹² ***“Nefsi için amel eden, Allah için amel etmez. Allah için amel eden de nefsinin görmez.”***⁶¹³ ***“Kim nefsiyle mücâhede ederse, ancak kendisi için mücâhede eder. Şüphesiz Allah âlemlerden müstağnidir.”***⁶¹⁴ buyurmuştur.

Nefis ile mücadele etmek ve sultasını kırmak lazım geldiğini Peygamber Efendimiz (s.a.v) hadis-i şeriflerinde ***“Kalplerinizi açlıkla nurlandırınız. Nefsinizle cihad edip onu terbiye edebilmek için, açlık ve susuzluğu bir silah olarak kullanın. Cennet kapısına vuruşları açlık ile devam ettirin. Nefsi terbiye için onunla savaşmanın mükâfâtı, cephele düşmanla savaşmanın mükâfâtı gibidir. Allah'ın yanında açlık ve susuzluk yoluyla nefsi terbiye etmek için çalışmaktan daha güzel bir amel yoktur. Kim ki midelerini devamlı olarak dopdolu tutarsa maneviyat âlemine giremez. Maneviyattan zevk alamaz ve ibadetin tadını kaybeder.”***⁶¹⁵ ***“Senin düşmanlarının en yamanı iki yanın arasında olan nefsidir.”***⁶¹⁶ buyurmuştur.

Nefis ile beden bir araya gelmesi ile bir dış görünüş ve canlılık kazanan bedende; beslenme, gelişim, ihtiyacı olanı alıp, ihtiyacı olmayı uzaklaştırma gibi bazı hayati belirtiler oluşmaktadır. Bu sayede nefis de işlevlerini yerine getirecek bir

⁶⁰⁸ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.558.

⁶⁰⁹ Ögke, *Kur'an'da Nefs Kavramı*, s.118.

⁶¹⁰ Yûsuf, 12/53.

⁶¹¹ İsrâ, 17/7.

⁶¹² Lokmân, 31/12.

⁶¹³ Neml, 27/40.

⁶¹⁴ Ankebut, 29/6.

⁶¹⁵ Et-Taberani, el-Mu'cemu'l-Kebir, 11694; el-Heysemi, Mecma'uz-Zeva'id, 18216.

⁶¹⁶ Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 1/143.

alete sahip olmuş olur.⁶¹⁷ Nefis ne zaman söz veya eylem halindeki bir şeyin içine girerse, kalp bundan etkilenir ve bulanır. Eğer kul nefsin isteklerinden ayrılır (Tanrı yoluna ulaşmak gayesi içinde)⁶¹⁸ zikrine ve Allah Teâlâ'ya yakardığı ve hizmet ettiği yere dönerse, kalp de nefsi kınamaya döner. Nefse yaptığı ve dediği şeyi hatırlatır. Tıpkı nefsi kınayan ve ona sitem eden gibi davranır.⁶¹⁹

Gönlün, muhabbet, müşâhede, marifet gibi fonksiyonları yerine getirebilmesi için hazır hâle gelmesi, yani arınma (tasfiye) işleminden geçmesi gerekir.⁶²⁰ Nefis tezkiyesinde en önemli etken nefsin isteklerine karşı nefisle mücadeleye girişmektir. Bunun için nefsin alıştığı hazlar yok edilmelidir. Murâkabe hâli (Allah'ın kulun her halini bilmesi) söz konusu mücadelede tamamlayıcı unsur oluşturur.⁶²¹ Kendi bedenini ve nefsinin tanımadan âlemlerin Rabbini tanıma davası güden kişi, kendi yiyip içeceği olmadığı halde, mahallesindeki bütün fakirleri ziyafete davet eden müflis kimse gibidir.⁶²²

Kestane nefis ile uyanık ve şuurlu olmak arasında bir bağlantı kurmuştur. Ona göre insanlar arasında nefisleri kendilerine galebe edenler vardır. Bunların beşerî tabiatları, kendilerini şehvetlere iterler. Böylece girmiş oldukları doğru yoldan geri dönerler veya kayba uğrarlar. Onlarda oluşan şuur ve uyanıklığın kendilerine faydası olmaz. Bu uyanıklıkları sadece, ahiret gününde önlerine sunulacak delillerin kuvvetini daha da arttıracaktır. Bazı insanlar da iki grup arasında bocalama ve nefisleriyle mücadele makamındadır.⁶²³

Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri (ra.) nefis konusunda şu açıklamayı yapar: “*On iki yıl nefsimin demircisi oldum. Onu riyâzat körüğüne koyup mücâhede ateşiyle kızarttım. Kınama örsüne koyup melâmet ve mahviyet çekiciyle dövdüm. Yani onu murakabeye aldım. Türlü türlü ibadet ve tâat ile bu aynayı cilâladım. Sonra bir yıl ibret gözüyle baktım ve ruhumda gururdan, ibadetlerime güvenmekten ve amelimi*

⁶¹⁷ Demirkol, Murat, “İslâm Ahlâk Düşüncesinin Gelişiminde Filozofların Katkısı”, Eskiye Dergisi, Sayı:28., 2014, s.79.

⁶¹⁸ Gölpınarlı, *Fihî Mâ-Fih*, s.99.

⁶¹⁹ Suhreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, s.600.

⁶²⁰ Cebecioğlu, *Hacı Bayram-ı Veli*, s.103.

⁶²¹ Geylânî, *Adâbu'l-Mürîdin*, ss.100-101.

⁶²² Hakkı, *Mârifetnâme*, c.3, s.527.

⁶²³ Kestane, *Tevhîde Çağrı*, s.219.

*beğenmekten meydana gelen büyük bir iptilânın mevcut olduğunu gördüm. Bu musibeti kesip atmak için beş yıl daha gayret ettim. Nihayet imânım kemâle erdi. İslâm'ın o rûhânî lezzetine yeniden nail oldum.”*⁶²⁴

Mevlânâ bu konuyu “*Nefis cehennemden bir cüzdür. Nefis ile mücâhede ateşle yüzleşmeye benzemektedir. Sâlik, nefsinin mahiyetine ilişkin edindiği bilgilerle kendi varlığı içinde bir ateş olduğunun bilgisine sahiptir. Ancak bunun benliği üzerinde istenen tesir ve kemâli meydana getirebilmesi için ateşle yüzleşip onunla pişmeyi, yani nefisle mücâhede deneyimini yaşaması gerekmektedir.*”⁶²⁵ şeklinde dile getirmiştir. Kestane bu yolda bazılarının uzun mücadelelerden sonra nefislerine yenik düştüklerini ve hayatlarının bu şekilde son bulduğunu ifade etmiştir.⁶²⁶ Bu durumda şeytanın vesvese vermekten başka hiçbir şeyi kalmaz.⁶²⁷ Bir kulda vesvese ne kadar çok olursa, nefis o nisbette diridir. Vesvesesi olmayan kimsenin nefsi, mutmain olmuş. O kimse nefisini ıslah etmiş demektir. Nefsi itminana kavuşturup, insanı kısa zamanda yüksek derecelere ulaştıran bir yol vardır. O da Allah dostlarından birinin gönlünü kazanmak, teveccühüne mazhar olmaktır.⁶²⁸ Ona göre Allah'ın seçkin kullarından öyleleri vardır ki; uyurken, uyanırken de hiçbir vesvese ve gaflete düşmemişlerdir. Doğru yolda yürümeye başladıktan sonra hiç durmamışlardır. Bütün gayeleri yükselmek ve daha ileriye gitmek olmuştur. Bir makamdan diğer bir makama gidişlerinde, kendilerinde eksiklik olduğunu anlayarak Rablerine istiğfar etmişlerdir. İşte bu yüce şahsiyetler, ulvi gayelere bağlanan, cehennem ateşinden ve her şeyden kendilerini kurtaran Allah'ın seçkin kullarıdır. Bunlar, insanların en tabii ihtiyacı olan uykudan bile kaçınırlar. Cehennemi hatırlamak dahi uykularını kaçırmıştır.⁶²⁹ Hesaba çekilmeden, nefislerini her an hesaba çekerler.⁶³⁰

İmâm Gazâli Hz. nefis konusunda şöyle söylemiştir: “*Nefs, ruhun bineğidir. Eğer insan nefsin dizginlerini salıverir ve onun gittiği istikâmete kendini bırakırsa,*

⁶²⁴ Topbaş, *Bâyezîd-i Bistâmî*, ss.20-21.

⁶²⁵ Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, tercüme ve şerh; Avni Konuk, İstanbul, 2009, c.II, beyit: 860.

⁶²⁶ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.219.

⁶²⁷ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.213.

⁶²⁸ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, ss.75,79.

⁶²⁹ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.219.

⁶³⁰ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.213.

helâk olması mukadderdir. O hâlde nefsinin dizginlerini sımsıkı tut ve bineğinden istifade etmeye bak.”⁶³¹ Çünkü nefsin bir tarafı ahsen-i takvime (en iyi güzel kıvam), öbür ucu ise esfel-i sâfiline (cehennem, en aşağı) iner. Bir taraf cennetin en üst mertebelerinde iken, öbür taraf da cehennemın en aşağı derecelerinde bulunur. Her şeyin yaratıcısı ve sahibi olan yüce Allah nefsi, insanın içine yerleştirmiştir. Tıpkı bir nükleer santral gibidir. Hayır ve şer yolunda kullanmak insanın elindedir. Nefsin şeytanla iş birliği yapmasının alâmeti, insanda akli devreden çıkarıp, geçici bir mantık hilesi içine düşürmektir. Hayra kullanılan yani razı olmuş nefis de Allah’ın örtüsü ve perdesi altında cennetine girer.⁶³² Bir nevi kişinin bataklığın pis kokan çamurlu sularını üstünden atması ve âb-ı hayat suyunda yıkandıktan sonra kartal varoluşuna geçmesidir.⁶³³ Kestane nefsi; avâmın nefsi, has insanların nefsi ve hâss’ül havâs insanların nefsi olmak üzere üç kısımda değerlendirir. Ona göre avâmın nefsi; emredici kötülüğü olan nefistir. Has insanların nefsi; huzursuzluk veren nefistir. Hâss’ül havâs insanların nefsi ise mutmainne olan nefistir. Yine Allah Teâlâ’ya olan inancını her türlü pürüzden kurtaran nefistir.⁶³⁴

Özetle ifade etmek gerekirse, Kestane’ye göre nefis, Allah Teâlâ’nın emirlerine karşı gelmeyi emreder. Kestane, nefsi terbiye etmek için yedi çile makamı ve bu yedi çile makamı karşılık nefsin yedi vasfı olan; “nefsi emmare, nefsi levvame, nefsi mülhime, nefsi mudmainne, nefsi raziye, nefsi marziyye, nefsi kâmile” mertebeleri hakkında bilgilere kitabında kısa bir şekilde yer vermiştir.⁶³⁵ Nefis terbiyesi yolunda nefisle mücadele insanın son nefesine kadar devam edecektir.

30. Tevhid

Tevhid lügat anlamı olarak, “birleştirmek” demektir.⁶³⁶ Tevhid, bir görme, bir bilme halidir. Tevhidin hakikatine erenin birden başkasını göz görmez. Sûfî yalnızca bir olanı görür, yalnızca bir olanı bilir.⁶³⁷ O’nun haricinde başka bir varlık ne görür ne

⁶³¹ Topbaş, *Bâyezîd-i Bistâmî*, s.68.

⁶³² Sargut, Cemalnur, *Ey İnsan*, Nefes Yay., 2011, İstanbul. ss.224, 356, 414.

⁶³³ Merter, Mustafa, *Nefs Psikolojisi ve Rüyaların Dili*, Kaknüs Yay., İstanbul, 2014, s.599.

⁶³⁴ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.189.

⁶³⁵ Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.256.

⁶³⁶ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.495.

⁶³⁷ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.359.

de bilir. Tevhid, dinine boyun eğip yüzünü, gökleri ve yeri yaratan Allah'a çeviren şahsın durumundan farksızdır. Vasıtaları aradan çıkarıp her şeyin Allah'tan olduğunu bilmek, yalnız O'na ibadet edip başkasına kulluk yapmamaktır. Nefsâni isteklerinin peşinden gitmek tevhid dairesinin dışına çıkmaktır.⁶³⁸ Tevhid vadisi kesret ve çokluğun yok olduğu makamdır.⁶³⁹ İslâm'da birlik, gerçek yaşamdaki korku ve boş inançlardan tamamen kurtulmak anlamına gelmektedir. Sadece entelektüel anlamdaki bir Tanrı inancı, İslâm'da hiçbir şey ifade etmez.⁶⁴⁰ Tevhid yaşayan bir görüş olarak temelde dayanışma, eşitlik ve özgürlük niteliğindedir.⁶⁴¹ Tevhidin, tasavvufî tanımını ilk kez yapan Cüneyd'dir. Tevhid konusunu *"Ezeli olanı sonradan olandan ayırma, vatanlardan (alışkanlıklardan) uzaklaşma, çile çekme, bilinen ve bilinmeyen her şeyi terk etme ve de bütün bunların yerine Hakk'ı koyma, işte sufilerin özel tevhidi budur."* şeklinde ifade etmiştir. Bu cümle, Allah'tan gayri her şeyi yok sayıp, fenâ fillahın bir ifadesi olan yalnız Allah ile bir olma demektir.⁶⁴²

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerimde **"Sizin ilahınız bir tek ilahtır."**⁶⁴³ **"De ki: O, Allah'tır, bir tektir."**⁶⁴⁴ **"İki İlâh edinmeyin. O, ancak tek ilahtır."**⁶⁴⁵ **"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Ne var ki bana Sizin İlâhınız ancak bir tek ilâhtır diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın."**⁶⁴⁶

Halis Kestane'ye göre tevhid, Kur'an ve sünnet hudutları içinde İslâm'a ve İslâm'ın getirdiklerine inanmak, inanıldığı gibi de yaşamaktır.⁶⁴⁷ İbnü'l-Arabî bu konuda *"Varlık, bir tek hakikatten ibarettir. Çeşitlenme ve çoğalma, dış duyuların meydana getirdiği zahiri bir şeydir. Allah mutlak varlıktır. O'nun varlığının sebebi yoktur. Kendi zatiyle vardır. O'nu bilmek varlığını bilmektir. Zatının hakikatini bilmek mümkün değildir."*⁶⁴⁸ demiştir. Tevhid, Allah'ın herşeyi yardımcıya ihtiyaç duymadan

⁶³⁸ Gazâli, *İhyâu Ulûmiddin*, c.1, ss.80-81.

⁶³⁹ Afîfî, *Tasavvuf: İslâm'da Manevi Hayat*, s.125.

⁶⁴⁰ İkbâl, Muhammed, *Yansımalar*, çev.: Halil Toker, Kaknüs Yay., İstanbul, 2007, s.73.

⁶⁴¹ İkbâl, *İslâm'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, s.185.

⁶⁴² İbn Münevver, *Tevhidin Sırları*, s.236.

⁶⁴³ Bakara, 2/163.

⁶⁴⁴ İhlâs, 112/1.

⁶⁴⁵ Nahl, 16/51.

⁶⁴⁶ Kehf, 18/110.

⁶⁴⁷ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, s.304.

⁶⁴⁸ Ateş, *İslâm Tasavvufu*, s.82.

sadece kendi iradesi ile yarattığını, kudretinin hiçbir eşyaya karışmadığını, O'nun fiilinin herşeyin sebebi olduğunu, hiçbir şeyin onun fiilinin sebebi olmadığını, kat kat göklerde ve yerlerde O'ndan başka idare eden bulunmadığını, kalbine gelen vehim ne olursa olsun Cenâb-ı Hakk'ın bundan gayrı olduğunu bilmektir. Sırat-ı müstakim, tevhid yolu ve hak dinidir. Bütün peygamberlerin tek ve müşterek yolları budur. Bu yol tektir.⁶⁴⁹ Bütün semavi dinlerde tevhidin ayrı bir önemi vardır. Tevhid, Allah'ın kullarına hidâyet rehberleri olarak gönderdiği peygamberlerden Nuh (a.s)'dan Muhammed (s.a.v) Efendimize kadar bütün peygamberlerin ilk vazifesidir ve Allah'a ibadete, tağutlardan uzaklaşmaya davet etmektedirler.⁶⁵⁰ Tevhid, Allah 'ın kulları üzerindeki hakkıdır. Allah Rasûlü (s.a.v) “Tevhidin Allah'ın kulları üzerindeki hakkı olduğunu ondan ayrılmanın ve gaflete düşmenin caiz olmadığını beyan etmesi.”⁶⁵¹ bu ifadeyi desteklemektedir. Yusuf b. Hüseyin bu konuda “*Tevhid deryasına düşenin her gün susuzluğu artar ve hiçbir zaman suya kanmaz. Bu susamışlık, Haktan başka bir şeyle de dinmez.*”⁶⁵² demiştir.

Kestane bu konuda “*İslâm, Allah Teâlâ'nın varlığına iman ve tevhid akidesi üzerine kurulmuştur. Tevhid akidesi bu kâinat üzerinde yaratmanın, inkâr edilmeye değil sadece kendisine iman edilmeye, hükümranlığın ve dönüşün kendisine olduğu, her şeyin Rabbi olan, her işi evirip çeviren küfredip nankörlük edilmeye değil şükredilmeye, her şeye karşı dayanılacak vekil, isyanı değil itaate layık olan bir Allah'a imandır.*⁶⁵³ *Fıtratın yani bütün her şeyin yaratılışı, Allah'ın birliğine delalet edişi, fitri, akli ve tarihi delillerin hepsi, İlâh'ın bir ve tek olduğuna delalet etmektedir.*”⁶⁵⁴ şeklinde açıklama yapmıştır.

Tevhidi anlatmak için şeyhler (ra.) pek çok sözler söylemişlerdir. Bir taife “*Tevhid fenadır. Zira sıfatın bekâsı olmadan tevhid sahih olmaz, demiştir. Diğer bir taife de tevhid, nefsin sıfatının fani olmasından başka bir şey değildir.*”⁶⁵⁵ demiştir.

---

⁶⁴⁹ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.32.

⁶⁵⁰ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.51.

⁶⁵¹ Buharî, *Tevhid*, 1; Müslim, *İman*, 48.

⁶⁵² İbn Münevver, *Tevhidin Sırları*, s.236.

⁶⁵³ Kestane, *Tevhide Çağrı*, ss.33-34.

⁶⁵⁴ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.36.

⁶⁵⁵ Hucvirî, *Hakikat Bilgisi*, s.349.

Kestane bu konuda “Şüphesiz ki evrende; Her bir parçacık diğer parça ile çarpışmadan, birbirlerinin seyirlerine engel olmaksızın kendi görevini yerine getirmektedir. Bununla da kalmayıp, ihtiyaç içinde olana yardım eli uzatmakta, kendisinde yoksa başkasından almaktadır. Aralarındaki düzen, yardımlaşma ve ahenk hem göz hem de basiret ile görülmektedir. Bu durum yaratıcının varlığının ve birliğinin kanıtıdır. Hayvanlar âlemi ile bitkiler âlemi arasındaki ilişkide de bunu görmekteyiz. Ayrıca akıl da bu evrenin bir yaratıcısı bulunduğu delalet eder. Bu koskoca evrenin içindeki canlı, cansız, küçük, akıllı, akılsız, büyük, dili olan, dilsiz, değerli, değersiz bütün varlıkları tek bir yasa düzenlemektedir. Bu yasa hem atomu hem de samanyolunu düzenlemektedir. Eğer bu evrenin birden fazla yaratıcısı bulunsaydı, nizam bozulup ölçüsü değişirdi. Her yaratıcının yarattığı ve hükümran olduğu şey üzerinde eseri görülürdü. Böylece yaratıcıların iradelerinin farklılığından dolayı, yaratmanın kanun ve yöntemleri farklılaşır ve çatışmalar olurdu. Bu durum da doğal olarak da evrenin toptan yok olmasına neden olurdu.”⁶⁵⁶

Müellifimiz fitri ve akli delillerden başka, nakli delillerden de bahsetmiştir. Yeryüzünün hidâyeti için gökten indirilen, mahfuz, korunmuş, İlahi bir belge olan Kur’an, bize tevhid akidesi ile gönderilen bütün peygamberlerden haber vermektedir. Bu Allah ile birlikte başkalarına ibadet ederek şirk koşanlara karşı onların akli ve nakli bir delilinin olmadığını delilidir. Tevhid, Allah'a imanın özüdür. Halk tevhidden ayrılırsa bu durum küfür, şirk, pislik, günah, büyük bir zulüm ve apaçık bir sapıklık olur. Bunun için her müslümana düşen, Allah'ın emir buyurup dinini üzerine bina ettiği, Onunla Kitabını indirdiği, Rasûlüne gönderdiği, dünya ve ahiret mutluluğunun Onun varlığına ve yokluğuna bağlandığı, ehli ve yardımcıları için hazırlanmış olan cennetin ve düşmanları için hazırlanmış olan cehennem bilinciyle, tevhid bilincini öğrenmesidir.⁶⁵⁷

Ebu Bekir Vâsîti ise tevhid konusunda şöyle demiştir: “Güneş, pencereden odaya düşünce bazı zerreler gözüktür. Rüzgâr esince bu zerreler ışık ortamında hareket

---

⁶⁵⁶ Kestane, *Tevhide Çağrı*, ss.37-38

⁶⁵⁷ Kestane, *Tevhide Çağrı*, ss.40-41.

ederler. *Tüm âlem de tevhid ehli bir kulun kalbinin önünde, rüzgârın önündeki zerre gibidir.*”⁶⁵⁸

Kestane, tevhid anlayışını Aristo felsefesi savunucuları ve onu izleyen müslüman felsefecilerin gözüyle bakarak da değerlendirmeye çalışmıştır. Onlar, bütün semavi dinlerin davet ettiği Rabbin zatını, âlemi O’nun yarattığını, O’nun yönettiğini, birliğini inkâra yönelirler. Yıldızlar âleminin kadim (ebedi) olduğunu, Allah’ın ölüleri diriltmeyeceğini, peygamberlerin müktesep olduğunu söylerler. Bu bir hurafedir. Allah’ın bazı varlıkları bilmediğini, dünyadaki bazı şeyleri değiştirmeye gücünün yetmeyeceğini, yıldızların ne yaratıldığını ne de yok olacağını, helalin, haramın, cennetin, cehennem olmadığını ileri sürerler. İşte bu onların tevhididir.⁶⁵⁹ Ona göre Allah Teâlâ tevhidi veli kullarının kalplerine nuru ile sırlamıştır. Bu sır⁶⁶⁰ sayesinde tevhidin hakikatını ve hakikatte bitiş sırrını keşfederler. Bu kesret bir tek asıl olan vahdettendir. Tevhidin şiarı (ayırıcı özellik) *Lâ İlâhe İllallah*’tır.⁶⁶¹ Ayrıca Kestane bu konuya “*Allah’ın zatında, sıfatlarında, fiillerinde, ortağı, eşi ve benzeri bulunmadığına, doğmadığına, doğurulmadığına ilmen ve itikaden inanılmadan tevhid gerçekleşmez. Aynı şekilde niyet ve amel olarak ibadet ve taati yalnızca Allah için yapılmadıkça, O’na boyun eğmedikçe, O’na yönelmedikçe, O’na tevekkül edip, O’ndan korkup, her şeyi O’ndan beklemedikçe tevhid yine gerçekleşmez. Tevhidin ilk anlamı; İhlas Sûresinin tamamında, Âl-i İmrân, Tâhâ, Elif Lâm, Secde, Hadîd Sûrelerinin baş tarafında ve Hac Sûresi’nin son bölümünde açıklanan tevhiddir. İkinci anlamı ise; Kâfirun ve En’âm Sûrelerinin bütününde, A’raf Sûresinin ilk ve son bölümünde, Yûnus Sûresinin ilk, orta ve son bölümlerinde, Zümer Sûresinin ilk ve son bölümlerinde anlatılan ve Kur’an’ın davette bulunduğu tevhiddir. Kur’an bütün Sûreleri ile tevhidin her türünü de kapsamaktadır.*”⁶⁶² şeklinde bakış açısı getirmiştir.

Müellifimize göre tevhid ayrıca, müslümanın hayattaki çağrısıdır. Kökü arzın derinliklerinde sabit ve dalları semada olan bir ağaç gibidir. Tevhid ne gırtlaklarda tıkanan mücerred bir inanç ne yasak savma kabilinden veya çıkar uğruna dudakların

⁶⁵⁸ İbn Münevver, *Tevhidin Sırları*, s.256.

⁶⁵⁹ Kestane, *Tevhide Çağrı*, ss.40-42.

⁶⁶⁰ İnsan on lâtiften meydana gelmiştir. Bu on lâtiften beşi (Kalp, Ruh, Sır, Hafî, Ahfâ) Âlem-i Emir’den, beşi de Âlemi Halk’tandır. Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.191.

⁶⁶¹ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.50.

⁶⁶² Kestane, *Tevhide Çağrı*, ss. 45-46.

ucundan dökülen bir söz ne de hayata yön vermede insanlara sıkıntı kaynağı olan bir temennidir. Tevhid, belli bir zümrenin tekelinde olan, insanların istismar edilmesinde, uyutulmasında kullanılan bir malzeme de değildir. Yine tevhid kapalı bir kutu içinde ne olduğu anlaşılamayan bir muamma da değildir.⁶⁶³ Hz. Ali (ra.)’ye “*Tevhid nedir? Diye sorulduğunda cevaben Tevhid, kalbinde mevhum olan suret ne olursa olsun, Hüda Azze ve Celleyi bundan gayri bilmektir.*”⁶⁶⁴ demiştir.

Kestane en doğru yolun tevhid yolu olduğunu, Hakka giden bütün yolların burdan geçtiğini söyler. Sırat-ı müstakim, tevhid yolu ve Hak dinidir. Bu yol tektir. Bütün peygamberlerin tek ve müşterek yolları budur. Bütün semavi kitaplarının söylediği Kelime-i Tevhid’dir. Bütün Peygamberler ve onlara semadan inen kitaplar, aynı tevhide davet etmişlerdir. Bütün peygamberler, yegâne yolları olan tevhid yolunu, Hak yolunu ve Hak dinini beyan ve tebliğ etmişlerdir.⁶⁶⁵ Müslüman hayatına tevhid ile başlayıp tevhid ile sona erdirmelidir. İnsanın bu dünyadaki görevi, tevhidi hâkim kılmaktır.⁶⁶⁶ Tevhid, İslâm milletinin diğer milletlere çağrısıdır.⁶⁶⁷

Kestane, bugünün tevhid anlayışı konusundaki eleştirilerini şu şekilde belirtmiştir. Ona göre bugünün tevhid anlayışı, insanların batıla inanıp, evet demesine seyirci kalmaktadır. Müslümanın hayatına yön vermektен aciz olan böyle bir tevhid anlayışı, taşıdığı kalbin sahibine sadece hamallık şerefi verebilir.⁶⁶⁸ Tevhid, eşi ve ortağı olmayan yüce Allah’ı akıl ve düşüncelere gelen, şekil, sayı, zaman, mekân ve bütün sıfatlardan uzak tutmaktır. Varlığında ve yaratmasında bir olarak kabul etmektir. Tevhid, Kuran ve sünnet hudutları içinde İslâm’ın özü ve ruhudur. İslâm’a ve İslâm’ın getirdiklerine inanıp, bu inançla yaşamak boynumuzun borcudur.

31. Keramet

Keramet lügat anlamı olarak, “*azizlik, şeref, küp veya desti kapağı, itibar, kerim, cömertlik*”tir. Sadece Peygamberlere özgü, olağanüstü olaylar olarak meydana gelen mucize, benzer durumda veliler için söz konusu olduğunda keramet ismini

⁶⁶³ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.232.

⁶⁶⁴ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.57.

⁶⁶⁵ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.256.

⁶⁶⁶ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.53.

⁶⁶⁷ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.55.

⁶⁶⁸ Kestane, *Tevhide Çağrı*, s.232.

alır.⁶⁶⁹ Kerâmet ona derler ki, seni aşağılık bir hâlden yüce bir hâle, bilgisizlikten akla, cansızlıktan canlılığa sefer ettirir. Allah, toprak ve cansız halde bulunan insanı dünya âlemine getirdi. Dünya âleminden pıhtılaştırmış kan iken et âlemine, oradan da insanlık âlemine sefer ettirdi. Kerâmet işte budur.⁶⁷⁰ Mü'min ve sâlih kimselerde meydana gelen olağanüstü hallerdir.⁶⁷¹ Eğer salih amel sahibi olmayan kişide bu hal açığa çıkarsa, bu olağanüstü hale istidraç denir. Keramet, Hakk'ın velisine bir ikramdır.⁶⁷² Velide kerametlerden bir şey ortaya çıktığı zaman Allah'a karşı, meskenet, korku, tevazu, nefisini aşağılama ve Allah'ın üzerindeki hakkına razı olma gibi duyguları daha da derinlik kazanır.⁶⁷³

Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: “Benim ümmetimin içinde muhaddes⁶⁷⁴ ve mükellemler vardır. Ömer b. Hattâb bunlardan biridir.”⁶⁷⁵ Mükellemlik ve muhaddeslik ilhâma mazhar olmak demektir. Bütün bûdelâ, evliya ve salihlerin kerâmetleri içinde manevi derecesi en yüksek olandır.⁶⁷⁶

Kerâmet, irâdenin zuhurundan önce murada erişmektir. Sufilere göre kerâmet; umulandan fazla, beklenenin üzerinde vermektir.⁶⁷⁷ Necip Fazıl Kısakürek bu konuda “Keramet velilerde ya ihtiyarsızca, İlâhi iradeyle meydana gelir yahut yine İlâhi iradeyle, maslahat icabı olur ve asla makinenin düğmesini çevirip çarkını işletircesine şahsi ve keyfi bir tasarruf ifade etmez.”⁶⁷⁸ Şeklinde açıklama yapmıştır. Kişinin kerametleri, Allah'ın insanlara mahrem kıldığı sırları ifşa etmek konusunda kışkırtıcı halde olmamalıdır.⁶⁷⁹ Kerameti gizlemek esastır. Kâmil insan kerametle değil Allah'a kulluk vazifesiyle ilgilenir.

Molla Câmî bu konuda şöyle demiştir: “Peygamberlere mucizelerine izhar etmek nasıl farz ise, velilere de kerametlerini gizlemek öylece farzdır.” Bâyezîd-i

⁶⁶⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.281.

⁶⁷⁰ Gölpınarlı, *Fihî Mâ-Fih*, s.55.

⁶⁷¹ Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s.123.

⁶⁷² Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.211.

⁶⁷³ Kelâbâzî, *Tasarruf*, s.109.

⁶⁷⁴ Kendisiyle konuşulan kişi. Gaybden ilham yoluyla bilgi alabilecek kapasitedeki Allah (c.c) dostları. Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.340.

⁶⁷⁵ Buharî, *Fedâilü Ashabî'n-Nebi*, 6.

⁶⁷⁶ Tusi, *Lüma*, s.314.

⁶⁷⁷ Tusi, *Lüma*, s.233.

⁶⁷⁸ Kısakürek, Necip Fazıl, *Son Devrin Din Mazlumları*, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 2016, s.316.

⁶⁷⁹ Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s.38.

Bistâmi keramet konusunu “*Suda yürüme yi balıklar, insanlardan daha iyi yaparlar. Şeytan da tayy-i mekân eylemede iyidir. Bunlara itibar edilmemelidir. Adam seccadesini suya serse, havada bağdaş kurup otursa bile, emir ve nehiylere uyup uymadığına bakmadan bunlara aldanmayınız. Asıl keramet, emir ve nehiylere riâyet ederek, ahlâkı güzelleştirmektir.*” şeklinde açıklamıştır. Tüsteri ise “*Kerametlerin en büyüğü, kötü huylardan birini değiştirmendir.*”⁶⁸⁰ demiştir.

Halis Kestane’ye göre keramet, Hakk Sübhânehû ve Teâlâ Hazretleri’nin bir İsm-i Celili’nin tecellisi olup, Cenab-ı Hak tarafından ebrardan olan kullarına, layık oldukları vakit bir mükâfat olarak verilir. Duruma ve münasebetlere göre zuhur eder.⁶⁸¹ Cenab-ı Hakk’ın münasip gördüğü kullarına verdiği ilâhi bir rahmettir.⁶⁸² Meryem validemizin yanında yaz ayında kış meyvesi, kış ayında yaz meyvesi olması, hiçbir getireni bulunmadığı halde, önüne türlü yemekler bulunan sofraların gelmesi keramettir.⁶⁸³ Hz. Meryem’in mabede girişinde yanında hazır bir rızık bulması konusunu, Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de “***Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya’yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. Meryem, Bu sana nereden geldi? derdi. O da Bu, Allah katından, diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.***”⁶⁸⁴ Hz. Süleyman’ın veziri olan Âsaf b. Berhiyâ’nın göz açıp kapama kadar kısa bir zamanda Belkıs’ın tahtını getirmiş olması hususunu Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de “***Kitaptan bilgisi olan biri: Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm, dedi. Süleyman, tahtı yanında yerleşmiş hâlde görünce şöyle dedi: Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbimin bana bir lütfudur. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse bilsin ki Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir.***”⁶⁸⁵ buyurmuştur. Bu iki âyet

⁶⁸⁰ Türer, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, s.206.

⁶⁸¹ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.93.

⁶⁸² Kestane, *Tasavvuf Risalesi*, s.81.

⁶⁸³ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.94.

⁶⁸⁴ Âl-i İmrân, 3/37.

⁶⁸⁵ Neml, 27/40.

keramet konusunda s filerce delil olarak kullanılmıştır.⁶⁸⁶ Ayrıca bu âyet-i ker meler, kerametın hak olduğunun delilidir.⁶⁸⁷

Müellifimize göre keramet bir r zg r gibidir. Kerametın sütün köpüğü kadar bir ömrü vardır. Allah dostları keramete takılıp kalmazlar. EĞer keramete meyledip ona takılırsa yol alınamaz. Halis Kestane kerameti iki kısma ayırmıştır: Ona göre birinci kısım duyulabilen ve görülebilen keramettir. Ona göre bu tür kerametleri ancak av m tabakası anlayabilir. Mesela kimsenin muttali olmadığı gönülden geçen şeyleri bilmek, geçmişteki hadiselerden haber vermek, şu anda başka bir yerde meydana gelen veya olacak hadiseyi haber vermek gibi. Su üstünde yürümek, ateşte yanmamak, tayy-ı mekân yapmak, topluluk içinde gözlerden gizlenmek, aynı anda birkaç yerde bulunmak gibi kerametler gösterildiği zaman bu kerametleri av m gözüyle görebilir. İkinci kısım ise duyulmayan ve görülemeyen manevi keramettir. Müellifimiz bu keramet şeklini ise Allah'ın kullarından havas tabakasında olanların bilip, anlayabildiğini, av mdan olanların bu manevi kerametleri anlayamadıklarını ifade etmiştir. Ona göre manevi kerametler bütün tehlikelerden salimdir.⁶⁸⁸ Mürid mal sevgisinden kendini kurtardıktan sonra makam ve keramet sevgisinden de kurtulması lazımdır. Yani yaptığı ibadetlerin karşılığında, ücret olarak Allah'tan keramet beklememelidir.⁶⁸⁹

Kestane keramet konusunda bize şu şekilde uyarılarda bulunur: “*Keramet, velinin gayesi olmamalıdır. Asıl olan istikamet üzere bulunmaktır. Hakiki keramet de budur. Keramet velinin maksada ulaşmasında bir perde olabilir. Bazı kimseler kendilerinde keramet zuhur edince bunu bir meziyet kabul ederek aldanırlar ve asli vazifelerini ihmal etmeye başlarlar. Bu yüzden asıl maksada ulaşamayıp yarı yolda takılıp kalırlar.*”⁶⁹⁰

Özetle keramet, Cenab-ı Allah'ın münasip gördüğü kullarına verdiği ilahi bir rahmetidir. Keramete meyletmekle yol alınamaz. Matlubumuz Allah, maksudumuz ise

⁶⁸⁶ Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, s.118.

⁶⁸⁷ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.94.

⁶⁸⁸ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.94.

⁶⁸⁹ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.95.

⁶⁹⁰ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.62.

O'nun rızası yolunda yaşamak ve istikamet üzere en yüksek derecelere varma gayreti içinde olmaktır.

32. Tayy-ı Zaman ve Tayy-ı Mekân

“Tayy” Arapça bir kelime olup “dürülmek” anlamına gelir.⁶⁹¹ “Bir şeyin mahallinden ve mevsiminden başka bir yerde ve zamanda zuhur etmesidir.”⁶⁹² Uzun sürelerin kısa bir süreye sığdırılmasıdır. Tayy-ı mekân, yerin dürülmesi, mesafenin kısılması suretiyle gerçekleşen keramet, uçmak anlamındadır.⁶⁹³

İbnu'l- Cellâ bu hususta şu şekilde bir nakilde bulunur: “Ebu Tûrâb neşeli bir şekilde Mekke'ye gelmişti. Üstad, nerelerde yemek yedin? dedim. Bir öğün Basra'da, bir öğün Nebâc'da, bir öğün de burada, dedi.”⁶⁹⁴ (O kadar çok riyâzet yaparak ve tayy-ı mekân ederek Mekke'ye gelmişti.)

Kestane tüm ricâlu'l gayb erleri velilerin İsmi Azam duasını okuyup böylece tayy-ı mekân yapabildiklerini şu şekilde ifade eder: “Tayy-ı mekân, göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman içinde yapılan olağanüstü işlerdir. Bir kişinin elli senede yapamayacağı işi, birkaç dakika içinde yapmasıdır. İsmi Azam duası tayy-ı mekân yapmada birinci vasıta. İkinci vasıta bir bulut, üçüncü vasıta da bir beyaz kuş ve bir melektir.”⁶⁹⁵

Kestane, hocası Hızır (a.s) tarafından öğretilen dua ile basiret gözü açılıp Allah'ın izni ile tayy-ı zaman tayy-ı mekân yapmıştır. Kestane bu konunun anlaşılması zor bir konu olduğuna hep dikkat çekmiş ve şu açıklamayı yapmıştır: “Allah Zülcelâl'in veli kulları O'ndan bir şey isterlerse Mevlâ, onların istediklerini yerine getirir. Basireti açık bir veli eğer Allah murad ederse, bir çocuğun ana rahminden ayrılıp dünyaya gözünü açtığı anda, o çocuğun ömrünün sonuna kadar geçireceği olayları görmesini sağlar. Çocuğunun ecelinin son bulacağı hali, kalp gözüyle müşahede eder. Bu süre içinde çocuğun başından ne geçecekse, hayır ve şer olarak ne varsa hepsini keşfeder. O kadar ki, o velinin müşahedesiyile, o çocuğun hayatı

⁶⁹¹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.479.

⁶⁹² Kelâbâzî, *Taarruf*, s.106.

⁶⁹³ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.332.

⁶⁹⁴ Kuşeyri, *Kuşeyri Risalesi*, s.114.

⁶⁹⁵ Kestane, *Lâdikli Ahmed Ağa Hayatı ve Divanı*, ss.105-106.

hakkında anlattıklarını başka bir kimse bir bir yazsa, o çocuğun her an her saat içindeki hal ve durumlarını tespit etse sonra veli kimsenin çocuk hakkında daha önce bildirdikleriyle karşılaştırsa, verilen haberin aynısının eksiksiz olarak tecelli ettiğini görecektir. İlâhi kudret sınırlanamaz. Hiçbir şey de Rabbimizi aciz bırakamaz. Bu şekilde Allah dostu veliler, zaman ve mekân hudutlarını bu vasıtaları kullanarak aşım görevlerine giderler.”⁶⁹⁶

Müellifimiz bu bilgileri Allah’ın müsaade ettiği ölçülerde anlatmıştır. Bunu gerek çocukları, gelini ve torunu ile yaptığımız röportajlarımızda gerekse görsel ve yazılı medya aracılığı ile kendileri ile yapılan görüşmelere erişimimizin akabinde öğrenmiş olduk. Ricâlu’l gaybler için uzaklık yakınlık diye bir fark yoktur. Normalde bir mekândan diğerine gitmek için yol katetmek bir hayli zahmetlidir. Ancak, bu veli kullar, tabiri caizse bir aylık yolu beş on dakikada kat ederler. Elli senede varılmayacak yola, Allah’ın müsaadesi ile bir göz açıp kapayıncaya kadar varırlar. Yani tayy-ı mekân ederler.

33. Ricâlu’l Gayb

Ricâlu’l gayb lügat anlamı olarak, “*gayb erleri veya gayb erenleri, Allah adamları*”dır. Bu muhterem zevat, Rabbani bir ağırbaşlılık ve huşu ile temayüz etmiş, Rahmani tecellilerin ağırlığı altında buldukları için sesleri yüksek değildir.⁶⁹⁷ Hakîm Tirmizî’nin rivâyet ettiği bir hadis-i şerifte buyurulduğu üzere “*Ricâlu’l gayb, mutasavvıfların abdâlan, kutub, gavs, evtâd gibi değişik isimlerle yâd ettiği gayb erenlerinin mesnedidir.*”⁶⁹⁸

Ricâlu’l gayb için; “*Ricâlullah, merdân-ı hüda, merdan-ı gayb, hükümet-i maneviye*” gibi tabirler kullanılır. Kutub⁶⁹⁹ bu topluluğun başıdır. Kutubun sağ ve sol tarafında iki imam yer alır. Bunlardan sağda olanı melekût âlemini, soldaki de mülk âlemini kontrol eder. Kutubla birlikte bunlar “*üçler*”i oluşturur. Kutub vefât ettiğinde, sol tarafta bulunan onun yerine geçer. Dilekler anlamına gelen “*evtâd*”, dört veliden

⁶⁹⁶ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, ss.48, 123-124,126.

⁶⁹⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.400.

⁶⁹⁸ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s.318.

⁶⁹⁹ Kutub, değirmen taşının miline verilen isimdir. Değirmen taşının bu mil etrafında döndüğü gibi, âlemin mihverini de bu kutub oluşturur. Kutub’a; “*gavs, gavsu-l a’zam, kutbu-l aktâb*” da denir.; Türker, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, s.145.

oluşur. Bunların her biri bir günü idare eder. Daha sonra yedi veliden oluşan ve isimleri “*abdâl veya ahyâr*” olan bu veliler, yedi iklimi idare ederler. “*Nücebâ*” denilen kırk velinin görevi halka yardım etmektir. “*Nukabâ*” denilen üçyüz velinin görevi ise, insanları denetleyip gözetlemektir. Halk arasında kullanılan “*üçler, yediler, kırklar*” tabirleri bu velilerle ilgilidir.⁷⁰⁰

Allah Teâlâ âyet-i kerimesinde “*İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz. Ama içinizden cimrilik yapanlar var. Kim cimrilik yaparsa ancak kendi zararına cimrilik yapmış olur. Allah her bakımdan sınırsız zengindir. Siz ise fakirsiniz. Eğer ondan yüz çevirecek olursanız, yerinize başka bir toplum getirir de onlar sizin gibi olmazlar.*”⁷⁰¹ “*En üstün delil yalnızca Allah'ındır. O, dileyseydi elbette sizin hepimizi doğru yola iletirdi.*”⁷⁰² “*Eğer Rabbin dileyseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi elbette topyekün iman ederlerdi. Böyle iken sen mi mü'min olsunlar diye, insanları zorlayacaksın?*”⁷⁰³ “*Eğer dileyseydik herkese hidayetini verirdik. Fakat benim Andolsun, cehennemi hem cinlerden hem de insanlardan dolduracağım, sözüm gerçekleşecektir.*”⁷⁰⁴ “*Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Onların ise seçim hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır ve yücedir.*”⁷⁰⁵ buyurmuştur. Bu âyetlere dikkatli bakılıp düşünüldüğünde, apaçık, rahmetli ve kârlı bir yol olan Hakk'ın yolunu anlamış oluruz.⁷⁰⁶

Kestane bu konuda şu şekilde açıklamada bulunmuştur: “*Ricâlu'l gayb erenleri, göreve giderken karadan, denizden ve semadan olmak üzere üç yoldan tayy-ı mekân yaparlar. Ekseriyetle bu veli kullar, semadan tayy-ı zaman tayy-ı mekân yaparlar. Peygamber (s.a.v) Efendimiz, Mirac gecesinde Abdurrahman İbn-i Avf (ra.)'ı cennete giderken görmüş ve hakikat olarak konuşmuştu. Daha bunlar gibi pek çok şeyler görmüştü. Ama bu pek çok şeyleri görürken, yattığı yatağın sıcaklığı*

⁷⁰⁰ Türer, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, ss.145-146.

⁷⁰¹ Muhammed, 47/38.

⁷⁰² En'âm, 6/149.

⁷⁰³ Yûnus, 10/99.

⁷⁰⁴ Secde, 32/13.

⁷⁰⁵ Kasas, 28/68.

⁷⁰⁶ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.125.

soğumadan, aldığı abdest suyunun ıslaklığı elinden ve yüzünden kurumadan hanesine geri dönmüştü.”⁷⁰⁷

Ricâlu’l gayb tabakası divan ehli velilerin siretlerini Peygamber Efendimiz (s.a.v) hadis-i şerifinde şu şekilde belirtmiştir: “*Ümmetimin içinden bir cemaat, kıyamete kadar Allah’ın emirlerini işlemeye devam edeceklerdir ve onlara ne karşı koyanlar ne de kendilerinden yardımı kesenler hiçbir kimse zarar veremeyeceklerdir.*”⁷⁰⁸ Peygamber Efendimiz (s.a.v) başka hadis-i şeriflerinde ricâlu’l gayb olan kişiler hakkında şöyle buyurur: “*Ümmetinden bir taife, daima mansur ve muzaffer olarak kalacaktır. Kıyamete kadar onlara mâni olmak isteyenler, onlara hiçbir zarar veremeyeceklerdir.*”⁷⁰⁹ “*Allah bu ümmetin içine tıpkı fidan dikilir gibi yedi*

---

⁷⁰⁷ Peygamber Efendimiz (s.a.v) Hz. Ali’yi bir arslan olarak gördü ve Cebrail (a.s)’a sordu:

“Ya Cebrail! Bu arslanın buraya tayy-ı mekân yapmasının sırrı nedir?”

Cebrail (a.s) cevaben:

“Ya Muhammed! Bu arslan, senin Ehl-i Beytinden amcanın oğlu Ali’dir.” buyurdu.

Bir kalabalık toplum gördü. O kalabalık toplumun arasında, hayır dağıtan birisini gördü. Onun elinden hayır alan herkes, O’na dua edip sevinerek toplumdaki ayrılıp giderlerdi.

Allah Rasûlü bu gördüğünü de Cebrail’e sordu:

“Ya Cebrail! Bu sadaka dağıtan kimdir?”

Cebrail (a.s) cevaben:

“Ya Muhammed! Bu sadaka dağıtan, senin ümmetinin ulularından Osman’dır.” buyurdu.

O gece cehennemi gördü. Cehennemin hangi kapısına baktı ise; her kapıda aynı kimseyi gördü. Bu kimsenin, kapıları kendi vücut kalıbıyla kapattığını, cehennemliklerin girecek kapı bulamadıklarını gördü.

Cebrail (a.s) sordu:

“Ya Cebrail! Bu kimdir?”

Cebrail (a.s) cevaben:

“Ya Muhammed! Bu gördüğün, senin mağara arkadaşın, Ebu Bekir’dir.” haberini verdi. Yine o gece, Sırat-ı gördü. Sırat’ın kapısında bir kimse vardı. Sırat köprüsünden düşüp yuvarlanarak cehenneme girmekte olanları, Sırat’tan geçemeyenleri, ellerinden kollarından yakalayıp Sırat’ı geçiriyor gördü.

Cebrail (a.s) sordu:

“Ya Cebrail! Bu kimdir?”

Cebrail (a.s) cevaben:

“Ya Muhammed! Bu senin ashabından Ömer’dir.” haberini verdi. Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, ss.127,131-133.

⁷⁰⁸ Ashab-ı Kiram bunların kim olduğunu sorunca, Peygamber Efendimiz (s.a.v) “Bunlar benim ümmetimin içinden, Yüce Mevlâ’nın kendi işini yaptırmak için seçtiği ve “Ricâlu’l Gayb” ismini verdiği veli kullarıdır.” Ashab-ı kiramın bu veli kullardan cehenneme girecek var mıdır sorusuna, Sevgili Peygamber Efendimiz (s.a.v) “Bu veli kullardan cehenneme giren olmayacak. Bunlara kabir sorgusu sorulmayacak ve mahşerde sorguya çekilmeyeceklerdir. Mahşer yerinde onlar için nurdan mimlerler ve hoş kokulu serin gölgeli bulutlar hazırlanacak. Onlar nurdan mimlerlerin üzerine oturacaklar ve sadece mahşer yerinin halini seyredecekler. Bunlar, Sırat’ı şimşek gibi geçecekler. Sırat’ı geçerlerken Yüce Mevlam bunların gözüne cehennemi dahi göstermeyecektir. Bunlar Firdevs cennetinde benim en yakın komşum ve en yakın arkadaşlarım olacaklardır. Mevlâ’nın Cemâlini her gün cennetine gireceklerdir.” Ashab-ı Kiramın onlara nasıl ulaşır sorusuna cevaben Peygamber Efendimiz (s.a.v) “Cömertlikle ve müslümanlara nasihatlerle ulaşılır.” buyurmuştur.; Hâkim, *Müstedrek*, IV/170.

⁷⁰⁹ Taberânî, *Mu’cemu’l-Kebir*, 17/870.

tabaka ricâlu'l gayb basiret ehli kullarını dikmiştir ki; onları İlâhi itaatinde kullanacaktır."⁷¹⁰ "Ümmetinden bir taife daima Hakk üzere kalacak ve Allah'ın emri gelinceye kadar din düşmanları ile savaşıacaklardır. Kıyamet kopuncaya kadar, Ehl-i Hak yolu üzerinde kalmaya devam edeceklerdir."⁷¹¹ Peygamber Efendimiz (s.a.v) divan ehli velileri bu şekilde övmüş olup, en güzel hallerinden Ashab-ı Kiram'a haber vermiştir.⁷¹²

Abdullah b. Mes'ûd Râsûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakleder: "Allah'ın halk içinde, kalpleri Hz. Âdem (a.s.)'in kalbi üzerinde olan üç yüz, kalpleri Hz. Musa (a.s.)'in kalbi üzerinde olan kırk, kalpleri Hz. İbrahim (a.s.)'in kalbi üzerinde olan yedi, kalpleri Cebrail (a.s.)'in kalbi üzerinde olan beş, kalpleri Mikâil (a.s.)'in kalbi üzerinde olan üç, kalbi İsrâfil (a.s.)'in kalbi üzerinde olan bir kulu vardır. Bunlardan tek olanı öldüğünde, Allah onun yerine üçlerden, üçlerden biri öldüğünde beşlerden, beşlerden biri öldüğünde yedilerden, yedilerden biri öldüğünde kırklardan, kırklardan biri öldüğünde üçyüzlerden, üçyüzlerden biri öldüğünde de halktan birini yerleştirir. Onların vesilesiyle Allah Teâlâ diriltir. Öldürür. Yağmur yağdırır. Bitkileri bitirir ve belaları defeder."⁷¹³

Halis Kestane'ye göre ricâlu'l gayb erenleri Allah âşıklarıdır. Nefeslerini Cemâlullah'ın vuslatı için tüketen Hak âşıkları, insanlığın yegâne Efendisi, aşkın sevdanın, güzelliğin kaynağı, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) Efendimiz'in izinden Mirac'a, Cemâlullah'a yürüyen erlerdir. Bunlar, kendilerini horlayıp ezmeye çalışanlar için dahi, geceleri sel gibi gözyaşı döken insanlık sevdalılarıdır. Nesilleri tükenmeyen, insanlık var oldukça da var olacak olan gönül erleridir. Kimsesiz kalmış, feryadını Rahman'dan başka kimsenin duymadığı mazlumların imdadına her hal ve şartlarda, bütün zaman ve mekânlarda yetişen, Hakk'ın vefa elleri, mazlumların intikam kılıçlarıdır. İslâm ümmetinin hak ve hakikat uğrunda savaşan ordularının zor günlerinde, önlerinde kılıçlarıyla çemberler yaran, can alınıp can verilen er meydanlarının aslanlarıdır. Tam olarak kendilerini tanıyamadığımız, tanımamıza da imkân bulunmayan bu manevi ordunun eli yalın kılıçlı erleri, âlemlerde yegâne mutlak

⁷¹⁰ Buharı, Menâkıb 28, Tevhid 29.

⁷¹¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/101.

⁷¹² Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.237.

⁷¹³ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1/26.

kâdir olan Allah'ın kudretiyle bu tasarruflarda bulunmaktadırlar.⁷¹⁴ Bu halleriyle Arş'in ötesindeki âlemlere, yani atmosferin çok ötesinde, ışık hızıyla hareket edebilen teknoloji harikalarının ulaşamadığı, bilinmeyen bir başka hayat tarzının yaşandığı, yetmiş hicab ötesinde ve arşin üstünde bulunan rukka âlemi mensubu olan rukka halkına da aynen tasarruf edebilen, oralarda da hayat sürebilen Allah'ın askerleridir.

Halis Kestane rukka âlemindeki hayat ve velilerin bu âleme tasarrufuyla ilgili olarak şu açıklamayı yapar: “*Hak divanı erleri velilerin, süfli ve ulvi bütün âlemlerde tasarruf yetkileri vardır. Yetmiş Hicab ötesinde Arş'in üzerindeki rukka âlemi üzerinde de tasarruf ederler. Bu âlemdeki varlıklara da, onların hatırlarında ve gönüllerin içinde dolaşan hususlarda, divan ehli veliler tasarrufta bulunurlar.*”⁷¹⁵

Kestane ricâlu'l gayb erenlerinin görevleri ile ilgili olarak şu açıklamada bulunur: “*Müslümanlarla, kâfirler savaş yaptıklarında, Allah'ın emri ile Müslüman askeri ile beraber olup kâfirlerle savaşır. Katıldıkları savaşlarda, savaşırken Müslüman askerlerinden kendilerini gören çok az olur. Ama kâfir askeri yalnızca onları görürler. Savaşta giydikleri manevi elbiseleri ve sarıkları beyazdır. Silah kullanmazlar. Kılıçla savaşır. Savaşlarda kendilerine melekler de katılırlar. Meleklerin savaş elbiseleri yeşil renktedir. Her birinin yanında yetmiş melek bulunmaktadır. Müslümanlar cephede ne zaman zor duruma düşerlerse, Allah'ın emri ile imdatlarına yetişirler. Kâfirler, Hak divanı erlerini gördükleri zaman kedinin yakaladığı fare gibi uyuşup kalırlar. Savunma cesaretlerini kaybederler.*”⁷¹⁶

Özet olarak ifade etmek gerekirse, âlemlerde olan herşey Allah'ın kuvvet ve kudretiyle olmaktadır. Allah'ın kudretinin bir sınırı yoktur. Kestane Divan ehli velilerin bir diğer ismiyle ricâlu'l gayb erenlerinin, Allah'ın bildirmesiyle yedi kat yer altında, yedi kat gökte ve dünyada olanı ve olacağı bildiğini, ayrıca olayların hakikatini basiret gözleriyle gördüklerini ifade etmiştir.

⁷¹⁴ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, ss.10-11.

⁷¹⁵ Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltuları*, ss.9-10.

⁷¹⁶ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, ss.146-147.

34. Kutub (Gavs)

Kutub, lügatta “*değirmen taşının mili*” anlamına gelmektedir. Büyük değirmen taşı, milin (kutbun) etrafında döndüğü gibi, kâinat denen bu kozmos da kutbun etrafında döner. Kutub, manevi derecesi yüksek, veli bir zattır. Kâinatın ruhu olarak da ifade edilir.⁷¹⁷

Kutub, âlemin medarıdır. Yaratılışımızın sebebi olan Peygamber (s.a.v) bu makamın asıl sahibidir. Diğer peygamberler ile onlara mensub velilerin seçkin olanları ise bu makamın vekili olarak sahipleridir. Velilerde ortaya çıkan keşif ve kerametlere ilmin sebepleri içinde yer verilmediği gibi bu kişiler başkaları için de hüccet olamazlar.⁷¹⁸

Gavs, her zamanda Allah’ın bakışının yöneldiği tek kişidir. Kutub İsrail’in kalbi üzerindedir.⁷¹⁹ Gavs, lügatte “*yardım etme, imdada yetişme,*⁷²⁰ *zamanın biricigi, yardımcı*” anlamındadır. Bu şahsın gavs olması, hâlinin yardım istemeye imkân vermesine bağlıdır. Yoksa gavs değil kutub olur.⁷²¹ Darda kalındığında iltica ve istimdâd edilen kutubdur. Her türlü yardımın kaynağı ve başvurulacak mercii Allah Teâlâ Hazretleri’dir. Allah Teâlâ Hazretleri’nden başkasından doğrudan yardım dilemek söz konusu olamaz. Tasavvufta Hz. Peygamber, şeyh veya benzeri maneviyat büyüklerinden istimdâd, doğrudan onların şahıslarından bir talep demek değildir. Belki onların ind-i ilâhideki itibar ve derecelerinden yararlanmak için bir tevessüldür. İnsan, beşer olmanın gereği sığınma gereği duygusu taşır. Çocuk anne-babasına, talebe hocasına, mürid şeyhine sığınmak ve yakın olmak ister. İstimdad bu sığınma duygusunun tezahürüdür.⁷²² Gavs yardım isteyene, elini uzatır. Abdülkadir Geylânî, Gavs’ı l Âzam olarak tanımıştır.⁷²³

Halis Kestane’ye göre gavs, kutbu’l âzamdır. Ulu bir kişi, efendi ve mübarek bir kimsedir. Mühim ve esrarlı müşküllerini halletmeye mecbur olanlar, O’na muhtaç olurlar. Teberrüken vasıta kılınarak, O’nun duası talep olunur. Zira O’nların duaları

⁷¹⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, ss.295-296.

⁷¹⁸ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, ss.86,94.

⁷¹⁹ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.456.

⁷²⁰ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.173.

⁷²¹ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s.419.

⁷²² Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s.323.

⁷²³ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, s.319.

asla reddedilmez, kabul buyurulur. Allah'ın kullarından bir sıkıntısı olanların kendisine iltica ettikleri, dua ve himmet bekledikleri için kendilerine gavs denilmiştir. Gavsîyyet makamında bulunan zât-ı muhterem öyle bir ferd-i camidir ki, O her zaman Allah'ın nazargahıdır. Allah O'na ledün (gayb-ı hikmet) ilminden büyük bir pay vermiştir. O her yer ve her şeyin zahir ve batınında, elinde kâinata yetecek feyiz terazisi ile ruhun cesette dolaştığı gibi dolaşır. O'nun feyzi ilmine, ilmi de Hakk'ın ilmine tabidir. Hakk'ın ilmi ise, gayenin ta kendisidir. Gavs-u A'zam, ulvî (yüce) ve süfli (aşağı) oluş üzerinde bulunan her varlığa feyiz verir. İnsan oluşu bakımından değil de maddi ve manevi temizlik hassası dolayısı ile O'nun makamı, İsrâfil Aleyhisselam'ın kalbi üzerindedir. Nübüvvet, Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimizle son bulduğu halde, miras-ı nübüvvet olan velâyet ve velâyetin en yüksek kademesi olan kutbiyyet kıyamete kadar devam edecektir.⁷²⁴

Kestane kutub konusunu “*Kutub, her zaman sâhibu'z zamandır. Yani, zamanın sahibidir. Daima Allah'ın emri ne ise onu yerine getirir. Fazla ya da noksan yapmaz. Bu makam Allah'ın verdiği bir mertebedir. Misal âleminde (ruhlar âlemi ile cisim âlemi arasındaki geçiş âlemi) O'na bir sedir kurulur ve üzerine oturtulur. Bundan sonra, bütün âlemin üzerinde görülen Esmâ-i İlahiye O'na hil'ât olarak verilir. O bununla hulyelenmiştir. Taçlanmış ve Hıfz-ı İlâhi altına alınmıştır.*⁷²⁵ Allah'a ibadetle meşguldürler. Zamanın kutbunun kalbi, Peygamber (s.a.v) Efendimiz'in kalbi üzeredir. Kutub değişmez, yerinde sabit kalır. Ricâlu'l gayb tabakalarına dâhildir.”⁷²⁶ Zamanımızın aziz vücuduyla ve nuruyla şereflendiren kutb-i mübarek, zamanın kutbu, Çin diyarında Doğu Türkistan'da yaşayan müslüman Uygur Türklerinden Hasan Bahak isminde mübarek zattır. Bu kutub zat, Peygamber (s.a.v) Efendimizin zamanından, zamanımıza kadar gelen kutubların onikincisidir. Beşeriyet hususunda bizim gibidirler. Hasta olurlar, hastaneye giderler, doktora muayene olurlar, tedavi için doktorun verdiği ilaçları kullanırlar. Evlenip nikâhlanırlar, çocukları, evleri, malları, mülkleri vardır.”⁷²⁷ şeklinde açıklamıştır.

Müellifimize göre kutbu şu şekilde özetlemek mümkündür:

⁷²⁴ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, ss.221-222.

⁷²⁵ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, ss.139-140.

⁷²⁶ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.140.

⁷²⁷ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, s.145.

Ona göre kutubların sırları kendileriyle Allah arasındadır. Hangi halde olursa olsunlar nefislerine karşı uyanık bulunurlar. Ayrıca kutublar kemal-i tevazu ehlidirler. Nefisleri için asla öfkelenmezler. Sabrederler. Her makamda ve her yerde Allah'ı zikrederler. Allah dostları kutublar, yediden yetmişe bütün insanların her zümresine, her tabakasına Hakk'a kulluk yolunda hakiki mürşittirler. Onların basiret nazarları, Allah'ın nurundan açılmıştır. Onlarda bulunan nur; nur-u hidâyet ve nur-u marifet'tir. İtikadları ehl-i sünnet vel-cemaat itikadıdır. Onlar hevayı nefse, şeytana, ehli fitnenin yoluna, batıllara, mukallidlerin taklidine düşmekten mahfuzdurlar (korunmuşlardır). Hevaya, her an muhalefet ve ondan ictinab (kaçınmak) halinde bulunmuşlardır.⁷²⁸

---

⁷²⁸ Kestane, *Veliler ve Bazı Kerametleri*, ss.162-163.

TAVSİYELERİ VE SÖZLERİ

- Bilip de bilmeyenlerden, görüp de görmeyenlerden, duyup da duymayanlardan ol.
- Erkek kadının perdesidir.
- Cenâb-ı Allah dünyada Türkiye'yi, Türkiye'de Konya'yı çok seviyor.
- Çocuk dünyaya gelmesine vesile olanın değil, sevenindir.
- Biz o yolun yolcusuyuz. Bu yola sevdalıyız. Eğilmeden bükülmeden yolumuza devam edeceğiz. Son nefesimize kadar bu kapının bekçisiyiz ve dosdoğru olmanın gayreti içindeyiz.
- Allah dostlarını incitmeyin. Sofrada elinize, cemaatte dilinize sahip olun. Sabredin, sabırlı olun. Allah için sevin. Allah için çalışın. Allah için görüşün.
- Cenâb-ı Allah'ın 100 ismi vardır. 99'u Esmâü'l-Hüsna, 100. olan İsm-i Âzam ise sabırdır sabır! Allah Peygamberine ümmetinin duasının kabul edileceği bir saat vermiştir. Bizim Peygamberimizin ümmetine verilen saat, gece ikiyi çeyrek geçedir. Seherlerde gözyaşlarımızla Rabbimize niyazlarımızı iletelim inşAllah.
- Kardeşlerim. Fakirleri rencide etmeyin. Peygamberlerden sonra cennete ilk girecek olan fukara-i sabirinlerdir. Hasta ve kabir ziyaretlerini ihmal etmeyin. Mahlûkatı karşı merhametli olun.
- İstanbul yalandan, Adana yılandan, Konya sudan çok çekecek.
- Sır, sahibinden başkasına söylenmez.
- Çocuklarınızı zamana göre yetiştirin.
- Daima güler yüzlü olun, tebessüm etmeye çalışın, kendinizi mutlu olacağınıza inandırın.
- Her zaman hoşgörülü olun.
- Zamanın tutsağı olmayın. Rahat rahat çalışın. Belirli bir vakit içinde birden fazla iş yaparak, asabınızı bozmayın.
- Enaniyet ve kibirden uzak durun. Kendinizi başkalarından üstün görmeyin. Daima olgun ve tutarlı olun.
- Başkaları için asla kötülük düşünmeyin. Hele hele asla kin beslemeyin.
- Daima güler yüzlü ve hoş sohbetli kimseleri dost edinin. Her şeyi şikâyet eden, mutsuz ve kötümser kimselerden uzaklaşın.
- Sonradan pişmanlık yaşamınıza neden olacak acele kararlar vermekten uzak durun.

-Vesvese ve kaygı insanın içini kemiren bir kurta benzer. Bundan da uzak durun.⁷²⁹

- Dünya, dünyalık isteyenlerin olsun. Biz dünyalık istemedik, istemeyiz. Bir tarafa bir insanın kalbi, diğer tarafa da dünya koyulsa, biz bir insanın kalbini tercih ederiz. Bir insanın kalbini tüm dünyaya değiştirmeyiz. Kalp, Yüce Yaratanımızın nazargâhıdır. Anne ve babanıza hizmet edin. Hizmet eden himmet bulur. Eşlerinizin haklarına riâyet edin.⁷³⁰

---

⁷²⁹Kestane, *İlahi Rahmet Pırıltıları*, s.210.

⁷³⁰*Halis Kestane kişisel Web Sayfası*, <http://www.haliskestane.com/>, Erişim Tarihi: 25.07.2016.

SONUÇ

Tasavvuf Allah'ın rızasını gözeterek, sonsuz mutluluğa kavuşmak için ahlâkı tasfiye, nefsi arındırma, dış ve iç hali tezkiye hâllerinden bahseden bir ilimdir. Ricalu'l gayb erenleri, gizli olan hakikat ve sırları bilir. Bu nedenle de herkes tarafından kolayca tanınmayan, bütün insanlara ve yaratılanlara karşı iyi niyetli, kaza ve kaderi teslimiyetle kabullenen, kendilerine kötülük edenleri bağışlayan, ellerindekini başkalarıyla paylaşan, ihlas ve içtenliğe önem veren, sevgi, şefkat, merhamet ve hüsn-ü zangibi ahlâkî erdemlere sahip kişilerdir.

Tezimizde, ricâlu'l gayb erenlerinden olan Konyalı Hacı Halis Kestane'nin (1930-2012) hayatı, eserleri ve tasavvufi görüşlerini anlatmaya çalıştık. Müellifimizin günümüze kadar hayatı üzerinde çalışma yapılmamıştır.

Halis Kestane, aslen Konya Taşkentlidir. Babasının vefatı üzerine 11 yaşından itibaren çobanlık yaparken, tefekkür ve tevekkül ile mana âleminde ilerlemiştir. Kimseden ders almamış olmasına rağmen manevi bir ilham ve inayete Kur'an'ı Kerim'i ezberlemiştir. Âyetleri tefsir etmiştir. Hayattayken Allah'ın izni ile Hocası Hızır (a.s)'ın yardımları neticesinde kitap yazma işine başlamıştır.

Eserlerinin ve sohbetlerinin yanı sıra, kendilerinin hayatını araştırırken ilk kaynak olarak kızkardeşi Kıymet Hanım, kızları; Mürüvvet Hanım, İmran Hanım, oğulları; Hilmi Gökhan, Yusuf Gökhan, Metin Özdemir (üvey oğlu) ve torunu Sedef Gökhan'ın bilgilerine itibar edilmiştir. Birbiriyle bağdaşmayan bilgilere tezimizde yer verilmemiştir.

Kestane, hemen hemen tasavvufi her konuda söz söylemiştir. Tasavvufun temeli sayılabilecek bütün meseleler hakkında ayrıntılı izahlar yapmış ve devrin siyasetine hiç bulaşmadan yaşamaya gayret göstermiştir.

Kestane, hayatının her alanında Nakşibendi tarikatının temel vasıfları olan Kur'an ve sünneti seniyyeye bağlı şekilde yaşamayı kendisine şiar edinmiştir. Ona göre insan, ahiretin tarlası, maddi ve manevi kazanç yeri olan dünyada iyi yaşamak için gayret etmelidir. İçinde bulunulan zamana ayak uydurarak ona göre giyinmek, yaşamak, helal kazancı helal yerlere harcamak, Allah'ın emir ve yasaklarına ne olursa

olsun uymak yönünde bir yaşam inşa edilmesi gerektiğini savunmuş ve bu konuda etrafına da her zaman örnek teşkil etmiştir. Yaşadığı dönemde bilhassa gençlerin ve çocukların mânevî gelişimine ışık tutmak hususuna özel bir emek sarfetmiş, pek çok gencin İslâmi minvalde yetişmesine vesile olmuşlardır. Etrafindakilere her zaman “*İyi ol, iyilerden ol.*” düsturu ile hayatını sevgi üzerine inşa eden Kestane, ömrünün sonuna kadar tebliğ görevini yerine getirmeye çalışmıştır. “*Allah’ın dostlarını sevmek, Allah’a dost olmaktır.*” diyerek büyüklere hürmet gösterilmesine önem vermiştir.

Kestane, İslâmi konular üzerine çok sayıda manzum ve nesir olarak eser vermiştir. Eserlerinde genelde bazı konular, tekrarlı bir şekilde ele alınsa da kitaplarında; şariat, tarikat (özellikle nakşi tarikatı), marifet, hakikat konuları ile mürşid, mürid, zikir, râbıta, nefis, dua, sohbet, kutub gibi önemli konuları kendi görüşleri ve diğer mutasavvıfların görüşlerinden de istifade ederek ele almıştır. Kestane, Nakşîlik yönünün olmasından dolayı tasavvufî terbiyede sohbete ayrı bir önem vermiştir. Bu konudaki görüşleri söz konusu mutasavvıfların görüşlerinden farklı değildir. Dolayısıyla konulara farklı bir bakış açısı getirmemiştir. Konuların daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaya çalışmıştır.

EKLER

Halis Kestane

Halis Kestane (Kore Gazisi)

HALİS KESTANENİN MEZARINDAN GÖRÜNTÜLER

Halis bir toplum için çalıştı

02 Nisan 2018 Cumartesi 15:50

Konya'nın manevi mimarlarından olan ve 18 Ekim 2012 yılında 92 yaşında hayata gözlerini yuman Hacı Halis Kestane Hoca, dün yoğun katılıma sahne olan bir programla anıldı.

Programda, "Halis Hocamız ömrünün sonuna kadar tebliğ görevini yerine getirdi" denildi

Konya'nın manevi mimarlarından Hacı Halis Kestane Hoca, önceki gece düzenlenen ve çok sayıda seveninin katıldığı programla anıldı. İkonikaGarden Kongre Merkezi'nde düzenlenen anma programına Konya Büyükşehir Belediye Meclisi Başkanı Mithat Büyükalım, Saadet Partisi'nden Yüksek İstişare Kurulu Başkanı Oğuzhan Asiltürk, Yüksek Disiplin Kurulu Üyesi Hasan Hüseyin Öz ve Genel İdare Kurulu Üyesi Lütfi Yalman, Meram Belediyesi Eski Başkanı Mustafa Özkan, Konyaspor Kulüp Başkanı Ahmet Şan, Anadolu Gençlik Derneği (AGD) Konya Şube Başkanı Mehmet Parlak, Mehir Vakfı Başkanı Mustafa Özdemir, İrşat Vakfı Konya Şube Başkanı Ali Galip Doğan ve İstanbul Kocatepe Camii İmami İsmail Coşar da programa katılım gösterdi.

HOCAMIZ 7'LERİN BAŞIYDI

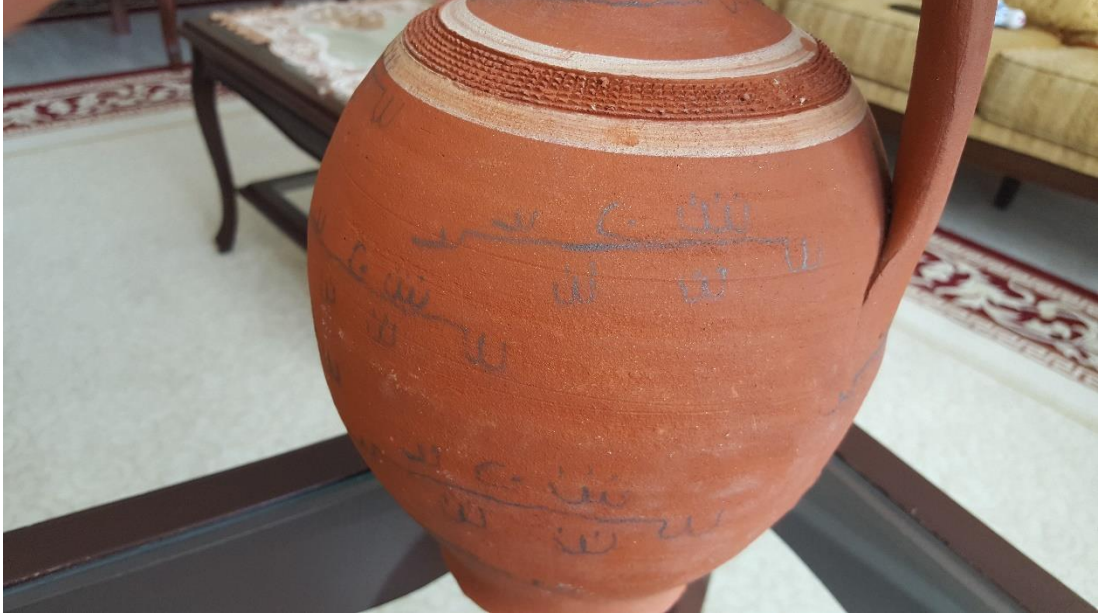
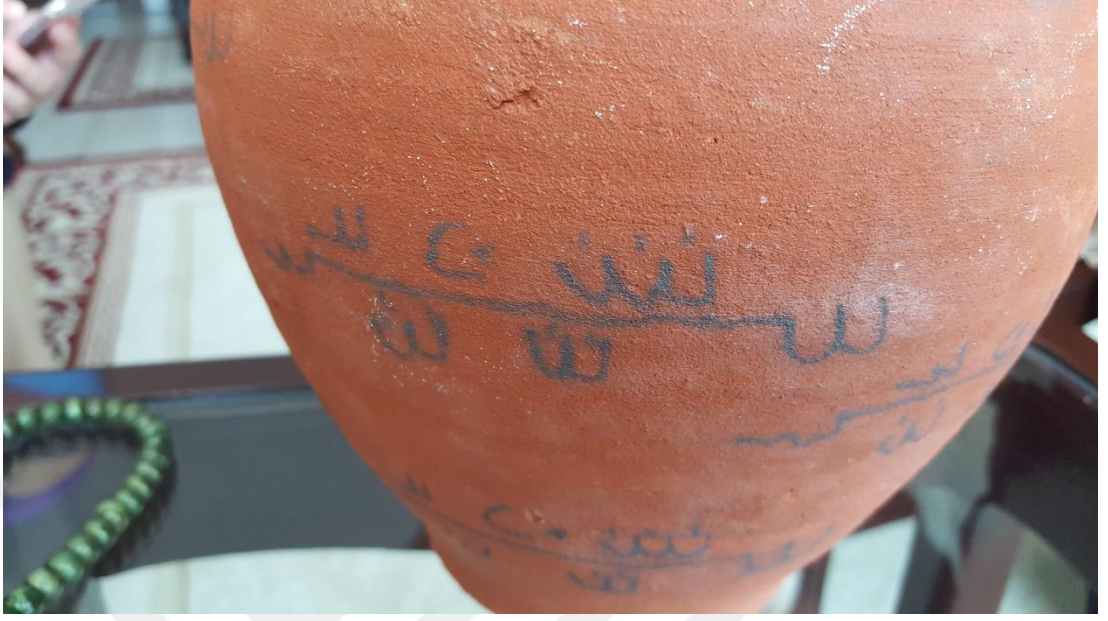
Vatandaşların yoğun ilgi gösterdiği anma programı İstanbul Kocatepe Camii İmami İsmail Coşar'ın Kur'an-ı Kerim tilavetiyle başladı. Coşar'ın ardından katılımcılara hitaben konuşma gerçekleştiren Saadet Partisi Yüksek İstişare Kurulu Başkanı Oğuzhan Asiltürk, Hacı Halis Kestane Hoca'nın manevi bütünlüğünün çok büyük bir isim olduğunu söyledi. Asiltürk, "Halis Hocamız Allah dostuydu. Bu anlatacaklarım bir sır değil. Hocamız 7'lerin başıydı. Etrafındaki kimselere Allah'ın emir ve yasaklarına ne olursa olsun uymaları yönünde telkinleri olurdu. Bu emir ve yasakları bilerek buna uygun bir yaşam inşa edilmesini gerektiriyordu. Halis Hocamız ömrünün sonuna kadar tebliğ görevini yerine getirdi. Ben onun çevresindeki insanlardan biri olarak kendisinin dostluğundan, ahlakından, ilminden ve kişiliğinden istifade etme imkânı buldum. Bu vesileyle kendilerine bir kez daha Cenab-ı Hak'tan rahmet diliyorum mekânının Cennet olmasını diliyorum. Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum" diyerek Halis Hoca ile olan muhabbetini dile getirdi. Konuşmasını tamamlamasının ardından Halis Hoca'nın talebeleri tarafından Asiltürk'e "Yalın Dostu Ödülü" takdim edildi. Asiltürk'e hediyesini, Saadet Partisi Genel İdare Kurulu Üyesi Lütfi Yalman verdi. Hediye takdiminin ardından duygu ve düşüncelerini dile getiren Asiltürk, "1969 yılında başlayan siyasi hayatımdan bu yana birçok etkinlikte plaket ve ödül aldım. Ancak benim nazarımda bu hediyeğin kıymeti çok büyüktür. Allah hepinizden razı olsun" ifadelerini kullandı.

O HER ZAMAN 'İYİ OL, İYİLERDEN OL' DERDİ

Asiltürk'ün ardından konuşma yapan Saadet Partisi Genel İdare Kurulu Üyesi Lütfi Yalman, Halis Hoca'nın çevresini iyiliğe yönlendiren bir isim olduğunu belirterek, "Rahmetli Halis amca ile babam, dayım ve kayınpederim yakın arkadaştı. Benim her iki dedem de son Osmanlı Medreselerinde yetişmiş insanlardı. Onların sohbet dersleri olduğunda Halis amca da katılmış. Bizim kendileriyle eskiye dayanan böyle bir tanışıklığımız vardı. Allah gani gani rahmet eyesin. O hep 'iyi ol, iyilerden ol' derdi. Hayatını sevgi üzerine inşa etmişti. Kendisiyle ilgili menfi bir şey söylendiği zaman tebessüm eder, sadece 'ne yapalım' derdi. Allah'ın dostlarını sevmek Allah'a dost olmak demektir" diyerek Halis Hoca'nın hayırsever bir insan olduğunu ve zor durumda olan insanlara yardıma koştuğunu sözlerine ekledi.

Konuşmaların ardından Hacı Halis Kestane Hoca'nın kendi görüntü ve sesinden hayatının anlatıldığı belgesel seyredildi. Belgeselin ardından İstanbul Kocatepe Camii İmami İsmail Coşar tarafından okunan kaside ve ilahilerle öcnüllerin oası silindi. Program edilen duaların ardından sona erdi.

TESTİ ÜZERİNDE HIZIR (A.S.)'IN KENDİ EL YAZISI (21 Adet Besmele)

BİBLİYOGRAFYA

Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Muzilü'l-Libas, I-II, Daru'l-Kutubi'l İlmiyye*, Beyrut, 2001.

Afîfî, Ebu'l Ala, *Tasavvuf: İslâm'da Manevi Hayat*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Altıntaş, Hayrani, *Tasavvuf Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Ankaravî, İsmail, *Minhacu'l Fukara*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2011.

Aşkar, Mustafa, *Niyazî-i Mısrî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yay., İstanbul, 2011.

Ateş, Süleyman, *İslâm Tasavvufu*, Elif Matbaacılık, Ankara, 1972.

Buharî, *Esraru't Tevhîd*, Ebu Said Ebu'l-Hayr, Tahran, 1348.

Bursevi, İsmail Hakkı, *Ruhul Beyan Kur'an Meâli ve Tefsiri*, çev.: H. Kâmil YILMAZ, Ömer ÇELİK, Süleyman DERİN, Mehmet TOPRAK, Murat SÜLÜN, Erkam Yayınları, c.1, İstanbul, 2015.

Can, Şefik, *Mesnevî Tercümesi*, Ötüken Yay., İstanbul, 1997, c.1.

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul, 2014.

....., *Hacı Bayram-ı Veli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013.

....., *Allah Dostları IV*, Alperen Yay., Ankara, 2004.

Chittick, William, *Tasavvuf*, çev.: Mehmet Demirkaya, Kaknüs Yay., İst., 2003.

Çağrııcı, Mustafa, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul, 1989.

Çakmaklıoğlu, M. Mustafa, *İbn Arabî'de Marifetin İfadesi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2011.

Çelik, İsa, *Muhammed İkbâl'in Tasavvufî Düşüncesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2004.

Dal, Safer, *Istilahat-ı Sofîyye Fi Vatan-ı Asliyye*, Kırkkandil Yay., İstanbul, 2013.

Ebu'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed b. Ca'fer İbnü'l-Cevzî, *Kitabu'l-Mevdûât mine'l-Ehâdisi'l-Merfûât*, Tahk. Nûruddîn b. Şükrî b. Ali Boyacılar, Mektebetü Edvâu's-Selef, Birinci Baskı, Riyad, 1418/1997, c. III.

El-Mekkî, Ebu Tâlib, *Kûtu'l Kulûb*, çev.: Dilaver Selvi-Yakup Çiçek, Semerkand Yay., İstanbul, c.1- III, 2003.

Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarîkatlar*, MİFAV Yay., İstanbul, 2012.

Gazâlî, Ebû Hâlid Muhammed, *İhyâu Ulûmiddin*, çev.: Sıtkı Güllü, Huzur Yayınevi, İstanbul, c. III-IV, 2012.

....., *El-Munkizü Mine'd Dalâl ve Tasavvufî İncelemeler*, çev.: Salih Uçan, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2012.

....., *İlâhi Nizam*, çev.: Yaman Arıkan, Yunus Emre Yayınları, c.1-2, İstanbul, 1971.

....., *Âbidler Yolu*, Hisar Yayınevi, çev.: Turgut Ulusoy, İstanbul.

....., *Kimyâ-yı Saâdet*, Bedir Yayınevi, çev.: A. Fâruk Meyân, İstanbul, c.1-II.

Geylânî, Abdülkadir, *Adâbu'l Müridin, Tarîkatın Esasları*, çev.: Kazım Ağcakaya, Medine Yayınları, İstanbul, 2012.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2015.

....., *Fihî Mâ-Fih, Mektuplar ve Mecâlis-i Seba'dan Seçmeler*, MEB Yayınları, İstanbul, 1972.

Demirkol, Murat, “İslâm Ahlâk Düşüncesinin Gelişiminde Filozofların Katkısı”, *Eskiyeni*, Sayı:28., 2014.

Hakkı, Erzurumlu İbrahim, *Mârifetnâme*, Sadeleştiren: Cafer Durmuş, Kerim Kara, Erkam Yayınları, İstanbul, 2011.

Hucvirî, Ali b. Osman, *Keşfu'l Mahcub, Hakikat Bilgisi*, çev.: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010.

Izutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev.: Süleyman Ateş, AÜ. Bs., Ankara, 1975.

İbnü'l-Arabî, *Lubbu'l Lub*, çev, İsmail Hakkı Bursevî, Kurtuba Yay., İstanbul, 2014.

İbn Haldun, *Tasavvufun Mahiyeti*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul, 1977.

İbn Münevver, Muhammed, *Tevhidin Sırları*, çev.: Süleyman Uludağ, Kabalcı Yay., İstanbul, 2003.

İkbal, Muhammed, *Yansımalar*, çev: Halil Toker, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2007.
....., *İslâmda Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, Araf Yayınları, İstanbul, 2013.

İmam Rabbani, *Mektubât-ı Rabbânî*, çev.: Metin Zirek, Yeni Şafak Yay., İstanbul, 2006.

İmâm Rabbânî, *Mektubât*, çev: Hüseyin Hilmi Işık, Duran Ofset Bs., İstanbul, 1968.

Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.

Karagöz, İsmail, *Kur'an'da Zikir Kavramı ve Allah'ı Zikir*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.

Kâşânî, Abdürezzâk, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev.: Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Kelâbâzî, Ebû Bekir İshak, *Taarruf, (Doğuş Devrinde Tasavvuf)*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul, 1992.

Kestane, Halis, *Evlilik ve Kadın İlmihali*, Şems Yayıncılık, Konya, 2001.

....., *İlahi Rahmet Pırıltıları*, Şems Yayıncılık, Konya, 2011.

....., *Lâdikli Hacı Ahmed Ağa Hayatı ve Divan-ı Hüdâî*, Şems Yayıncılık, Konya, 2001.

....., *Ricâlu'l Gayb Divanında Veliler ve Bazı Kerametleri*, Şems Yayıncılık, Konya, 2012.

....., *Tasavvuf Risalesi*, Şems Yayıncılık, Konya, 2006.

....., *Tevhide Çağrı*, Şems Yayıncılık, Konya, 2006.

....., *Üç Aylar Rehberi*, Şems Yayıncılık, Konya, 2005.

Kılıç, Mahmut Erol, *Tasavvufa Giriş*, Sufi Yayınları, İstanbul, 2012.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Esseyyid Abdülhakim Arvasî, Râbita-i Şerife*, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 2012.

....., *Son Devrin Din Mazlumları*, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 2016.

Konuk, Ahmet Avni, *Fusûsu'l- Hikem Tercüme ve Şerhi*, Hz. Mustafa Tahralı, Selçuk Eraydın, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1987.

Kuşeyri, Abdülkerîm, *Kuşeyri Risalesi*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul, 2016.

Lings, Martin, *Tasavvuf Nedir*, Akabe Yayınları, İstanbul, 1986.

Merter, Mustafa, *Nefs Psikolojisi ve Rüyaların Dili*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2014.

Mevlana Halid, *Mektubat-ı Mevlana Hâlid*, Sey-Tac Yayınları, İstanbul, 2008.

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, tercüme ve şerh; Avni Konuk, İstanbul, 2009, c. II.

Meyerovitch, Eva de Vitray, *İslâm'ın Gülelyüzü*, çev.: Cemal Aydın, Şûle Yayınları, İstanbul 2011.

Ögke, Ahmet, *Kur'an'da Nefs Kavramı*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.

Özelsel, Michaela Mihriban, *Halvette 40 Gün*, çev.: Petek Budanur Ateş, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2008.

Ramazanoğlu, Mahmud Sâmi, *Musâhabe-6*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2005.

Rifâî, Ken'an, *Mesnevî-i Şerif*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2012.

Sargut, Cemalnur, *Ey İnsan, Nefes Yayınları*, İstanbul, 2011.

Sayar, Kemal, *Sufî Psikolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2000.

Schimmel, Annemarie, *İslâmın Mistik Boyutları*, çev.: Ergun Kocabıyık, Kabalcı Yay, İstanbul, 2001.

Selvi, Dilaver, *Kaynaklarıyla Tasavvuf*, Semerkand Yay., İstanbul, 2001.

Serrâc, *el-Lüma, İslâm Tasavvufu*, çev: H. Kamil Yılmaz, Altınoluk Yay., İstanbul, 1996.

Suhreverdî, Ebû Hafs Şihâbüddîn Ömer, *Avârifü'l-Meârif*, çev.: Abdülvehhab Öztürk, Saadet Yayınevi, İstanbul, 2010.

Suyûtî, Abdurrahman b. Kemal Celâleddin, *ed-Dürrü'l-Mensur, Dâru'l-Fikr*, Beyrut, 1993.

Sülemî, Ebu Abdurrahman, *Tasavvufun Ana İlkeleri Sülemî'nin Risâleleri*, çev.: Süleyman Ateş, AÜ., Ankara, 1981.

Şemseddin, Muhammed Nuri, *Miftah'ul Kulûb* (Kalplerin Anahtarı), çev.: Abdülkadir Akççek, Huzur Yayınevi, İstanbul, 2011.

Tekeli, Hamdi, *Tasavvuf Kültürüne Giriş*, Uludağ Yayınları, Bursa, 2011.

Tenik, Ali-Göktaş, Vahit, *Allah'la Var Olmanın Yolu- Zikir*, İlahiyat Yay., Ankara 2014.

Tirmizî, Hakîm, *Nefs Terbiyesi*, çev.: Mehmet Zahit Tiryaki, İlkHarf Yayınevi, İstanbul, 2014.

....., *Hatmü'l-Evliyâ-Velîliğinin Sonu, Velâyet Nübüvvet Tartışması*, çev.: Salih Çift, İnsan Yay., İstanbul, 2006.

Topbaş, Osman Nuri, *Üsve-i Hasene*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2014.

....., *Hak Dostlarından Hikmetler Bâyezîd-i Bistâmî*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2015.

....., *Gönül Bahçesinden Son Nefes*, Erkam Yayınları, İstanbul 2013.

....., *Gönül Bahçesinden Saâdet Damlaları*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2011.

Tosun, Necdet, *Zikir ve Tefekkür*, Hacegan Yayınları, İstanbul, 2013.

Tusi, Ebu Nasr Serrâc, *el- Lüma (İslâm Tasavvufu)*, çev: Hasan Kâmil Yılmaz, Altınoluk Yay., Ankara, 1996.

Türer, Osman, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Ataç Yayınları, İstanbul, 2011.

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul, 2012.

Yılmaz, Hasan Kâmil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler*, Ensar Yay., İstanbul, 2012.

İNTERNET ADRESLERİ

Kestane, Halis, “*Halis Kestane’nin Kendi Anlatımıyla Hayatı*”,
<https://www.youtube.com/watch?v=ICFQdycPPIk>, Erişim tarihi: 04.06.2016.

Kestane, Halis, “*Halis Kestane Kişisel Web Sayfası*”, <http://www.haliskestane.com/>,
Erişim Tarihi: 25.07.2016.

Kestane, Halis Kestane Hazretleri Anma Programı 1. Bölüm,
<https://www.youtube.com/watch?v=8k7ok6ZDeu4>, Erişim Tarihi: 03.02.2017.

<http://www.dogruses.com/3686-halis-kestane-hoca-efendi-hakka-yurudu.html>

<http://www.konyayenigun.com/bolge/halis-hoca-dualarla-ugurlandi-h50807.html>

<http://www.memleket.com.tr/halis-kestane-hoca-vefat-etti-151499h.htm>

Elma, Ahmet, “*Lâdikli Ahmet Ağa Kişisel Web Sayfası*”,
<http://www.ladikliahmethodai.com/>, Erişim Tarihi:24.02.2019.

GÖRÜŞME VE RÖPORTAJLAR

Kıymet Hanım, -Halis Kestane'nin kızkardeşi- "*Halis Kestane*" konulu görüşme, Konya, 16.03.2019.

Mürüvvet Hanım, -Halis Kestane'nin kızı- "*Halis Kestane*" konulu görüşme, Konya, 16.03.2019.

Özçelik, İmran, -Halis Kestane'nin kızı- "*Halis Kestane*" konulu görüşme, Konya, 16.03.2019.

Gökhan, Hilmi, -Halis Kestane'nin oğlu- "*Halis Kestane*" konulu görüşme, Konya, 24.02.2019.

Gökhan, Yusuf, -Halis Kestane'nin oğlu- "*Halis Kestane*" konulu görüşme, Ankara, 11.06.2017.

Gökhan, Jale, -Halis Kestane'nin gelini- "*Halis Kestane*" konulu görüşme, Ankara, 11.06.2017.

Açıkgöz, Sedef, -Halis Kestane'nin torunu- "*Halis Kestane*" konulu görüşme, Ankara, 11.06.2017.

Özdemir, Metin, -Halis Kestane'nin üvey oğlu- "*Halis Kestane*" konulu görüşme, Konya, 04.09.2016.

Kaya, Mehmet, -Emekli İmam- "*Halis Kestane*" konulu görüşme, Konya, 13.02.2019.

ÖZET

Altunoymak, Özlem, Konyalı Hacı Halis Kestane'nin Hayatı ve Tasavvufi Görüşü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Öncel Demirdağ, 153 s.

Bu çalışmada ricâlu'l gayb erenlerinden olan Konyalı Hacı Halis Kestane'nin hayatı ve eserlerinden yola çıkarak tasavvufî görüşleri incelenmiştir. Çalışmamız giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Halis Kestane'nin hayatı ve eserleri ele alınmıştır. İkinci bölümde; Halis Kestane'nin Tasavvufî Görüşleri başlığı altında, tasavvufa, tarîkata dair görüşlerine ve tasavvufî kavramlara verdiği yorumları ele alınmış, insanlara tavsiyelerinden bahsedilmiştir.

Ek'te Halis Kestane'nin türbesinden görüntülere, kendi fotoğraflarına, gazete yazılarına, Testi üzerinde Hızır (a.s)'ın el yazısı olan fotoğrafa yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, araştırmamızda elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

Altunoyamak Özlem, Ankara University, Institute Of Social Sciences, The Life and Thoughts On Sufistic Views Of Hacı Halis Kestane (Who Is From Konya), Master Thesis, Advisor: Asst. Prof. Öncel Demirdağ, 153 p.

In this study, Sufi views were examined from the lives and works of (from Konya Hacı Halis Kestane), one of the ricâlu'l gayb. Our study consists of introduction, two parts and the final result.

In the first chapter; the lives and works of Halis Kestane are discussed. In the second chapter; Under Halis Kestane's Sufi Opinion he refers to Sufism his views on religious order, his comments on Islâmic Sufism concepts and recommendations to people.

In the annex, photographs of Halis Kestane from the tomb, images, newspaper articles, and the handwriting of Hızır (a.s) on the pitcher were included.

In the conclusion section, the informations obtained in our research has been evaluated.